การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม

AN ANALYTICAL STUDY OF MAHAVESSANTARA JATAKA TALES : A CASE STUDY OF JUJAKA CHAPTER EXISTING IN KHMER PALM – LEAF SCRIPTURE

พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวชสันดรชาดก : กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร,ผศ.,ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ .....ประธานกรรมการ
(พระราชรัตนาลงกรณ์, ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาวิรัติ โสภณสีโล, ดร.)

.....กรรมการ
(ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย)

.....กรรมการ
(ผศ.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์)

.....กรรมการ
(ดร.สุชาติ บุษย์ชญานนท์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระมหาวิรัติ โสภณสีโล ดร. ประธานกรรมการ
ผศ.ดร.สรเชต วรคามวิชัย กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน)

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก : กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม

ผู้วิจัย : พระสมหมายปวโร (ติตะปัน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระมหาวิรัติ โสภณสีโล, ป.ธ.๔ พธ.บ. M.A., Ph.D.(Ling)

: ผศ.ดร. สรเชตวรคามวิชัย, ป.ธ. ๙ ศน.บ. M.A. Ph.D. (History)

สำเร็จการศึกษา :...../...../.....

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา แนวความคิดเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ใบลานอักษรขอม การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก :กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม วิธีดำเนินการวิจัย ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสารทางวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม พบว่าใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ศึกษาความเป็นมาของวรรณกรรม กำเนิดวรรณกรรม การพัฒนาการของวรรณกรรมสมัยที่แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรที่นำมาศึกษานี้ไม่ปรากฏสมัยที่แต่ง หลักฐานที่ว่า มหาเวสสันดรชาดกของประเทศกัมพูชาเป็นงานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระหริรักษ์รามา(พระองค์ด้วง) ซึ่งพระองค์ประสูติในปี พ.ศ. ๒๓๓๙ และทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ นั้นจริงตามที่ ลี ธามเตง กล่าวไว้ และเป็นผู้จารในปีพุทธศักราช ๒๔๖๒ ภาษาที่ใช้แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ใช้ตัวอักษรขอมจารลงบนใบลาน ไทยเรียกตัวอักษรชนิดนี้ว่า อักษรบรรจง เขมรเรียกว่าอักษรมูล

๒.บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอมชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะ ในกาลิงครัฐ มีบิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่า นางจันทีพราหมณี เมื่อบิดา มารดาตายหมดแล้วจึงค่อยได้ดี อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐ ได้นางอมิตตาเป็นภรรยา บุคลิกภายนอกของชูชก หมายถึง กิริยามารยาทของชูชกที่แสดงออกกวีพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะของชูชกไว้เพียงสั้น ๆ ว่าชูชกนั้นเป็นพราหมณ์บุรุษโทษ ๑๘ ประการ คือ๑)พลงฺกปาโท มีเท้าคดคู้ หรือตีนเกตีนกาง ๒)อทฺธนโข มีเล็บเน่าครึ่งเล็บเป็นต้นกล่าวถึงรูปร่าง

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชูชกว่า เป็นเฒ่าชรามีลักษณะบุรุษโทษแล้ว อีกทั้งยังมีความพิกลพิการ น่าเกียจน่ากลัว น่าขยะแขยงและน่าสมเพช พฤติกรรมภายนอก หมายถึง การเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ การพูดจา และความคิดอ่านผู้แต่งได้แต้มเติมให้บุคลิกชูชกมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปที่เคยเห็นเคยอ่านในกัณฑ์ชูชก เช่น มีลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ เจ้าปัญญา โอ้อวดขี้คุยและตลกขบขัน

๓.วิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่างๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม ชูชก การศึกษาใบลานมหาเวสสันดร กัณฑ์ชูชกอักษรขอมฉบับวัดคัมภีร์บ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ วิเคราะห์ในแง่ของหลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมที่มีในยุค พุทธศักราช ๒๔๖๒ ความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นอย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอื้อเฟื้อแผ่ ช่วยเหลือในยามทุกข์ยากลำบากไม่เห็นแก่ตัว มีอาชีพการทำเกษตรกรรม ตามเศรษฐกิจที่พอเพียง อาชีพที่ได้รับความนิยมมาก ก็คือการได้เข้ารับราชการอยู่ในวัง การแต่งกายก็ยัง นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน เครื่องประทินโฉมความงามก็อาศัยธรรมชาติ เช่น ขมิ้น เป็นต้น คติความเชื่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อหลักการทางศาสนาพุทธ คือบาป บุญ คุณโทษ มีความละอายชั่ว กลัวบาป มีความกตัญญูกตเวที เคารพในพระพุทธศาสนาอย่างสูง

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Thesis Title : An Analytical Study of Mahavessantara Jataka Tales : A Case Study of Jujaka Chapter Existing in Khamer Palm-leaf Scripture

Researcher : Phra Sommai pavaro (Titapan)

Degree : Master of Arts (Buddhism)

Thesis Supervisory Committee

: Phramaha Virat Sobhanasilo, Pali IV, M.A. Ph.D. (Ling)

: Asst. Dr. Sorachet Vorakamvichai, PalI IX, M.A.,PH.D.(History)

Date of Graduation :……/……../……

ABSTRACT

The objective of this research is to study the concept of Mahavessantara Jataka Tales, Jujaka Chapter Existing in Khamer Palm-leaf Scripture and to analyze Jujaka Chapter Existing in Khamer Palm-leaf Scripture. The research methodology used is to study data from Tipitaka, Commentaries, text books, academic documents, and related research reports. The findings of research are as follows;

1. History of Jujaka appeared in Khamer Palm-leaf Scripture, Wat Ban Khae, Huay Tai Sub-district, Muang District, Si sa ket Province, has the contents about historical background, origin, and development of the literature. The time of composing of Jujaka Chapter Existing in Khamer Palm-leaf Scripture is not present. It is accepted that Mahavessantara Jataka of Cambodia is the composed work of Somdet Phra Hari Harirak Rama (Phra Aong Duang) who was born in B.E. 2339 and passed away in B.E. 2403 and engraved in palm-leaf in B.E. 2462. The language used in composition of the literature is Khamer letter engraved in the palm-leaf which is called in Thai “calligraphy” and in Khamer “original”.

2. Characteristics and qualities of Jujaka were found in Khamer Palm-leaf Scripture as follows; Jujaka was a Brahmin named Dunnvittha in Kalingaratha. Tolaka Brahma and Candi Brahmani were his father and mother. When his parents were dead, he lived with his ant and uncle at the village of Dunnavittha. He married with Amittata. Jujaka’s external characteristics were briefly prescribed as an evil human with eighteen characteristics such as 1) Balankapado i.e. a pan-and-bent-footed 2) Atthanakho i.e. half rotted nails, etc. Besides his evil human, he had the deformed, ugly, horrid, disgusting, and pitiful physical features. His

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

characteristics were added by the writer in terms of being a flirted, wise witted, boasted, and humorous person.

3. The Dhamma principles related to politics, tradition and cultures, economics, education, and social values in B.E. 2462 found in Khamer Palm-leaf Scripture are as follows; in the aspect of living standard, they were simple living, mutual helping, generous, merciful, and unselfish; in the aspect of profession, they were bureaucratic, agricultural, and trading; in the aspect of dressing, they wore sarongs and loincloth, used natural perfume like turmeric powder; in the aspect of belief, they respected in superstition, astrology, auspicious occasion, and Buddhism i.e. merit, demerit, goodness, badness, moral shaming, moral fearing, and gratefulness.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ ประสบความสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากเมตตาธรรมความเอื้อเฟื้อจาก คณะครู อาจารย์ อุปัชฌาย์ คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดนเฉพาะพระมหา ดร.วิรัติ โสภณสีโล ผศ. ดร.สรเชตวรคามวิชัย และผศ. ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ หัวหน้าวิชาพระพุทธศาสนา ให้ความดูแลเอาใจใส่ในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาวิชา และอาจารย์ที่ปรึกษาด้วยความเมตตานุเคราะห์ ในด้านวิชาการ และการจัดทำวิทยานิพนธ์ พร้อมคณะกรรมการบัณฑิตวิทยาลัยทุกท่าน

ขอขอบคุณในความเมตตาจิตเพื่อนสหธรรมิก ที่เป็นกัลยาณมิตร เช่น พระสุริยนต์ทสฺสนีโย และพระลิขิต ทินฺนปญฺโญ ช่วยเหลือในหลาย ๆด้าน และขอขอบพระคุณอย่างสูงท่านพระครูเกษมโชติธรรม เจ้าคณะตำบลบ้านยาง- หนองโดน และเจ้าอาวาสวัดบ้านหนองจิกตำบลบ้านยาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ให้การสนับสนุนดูแลอำนวยความสะดวกในการศึกษาในครั้งนี้

ขอบใจ ยุพากรณ์, และขจรจิต ติตะปัน บุตรสาวที่ให้การอุปถัมภ์ในการศึกษาจนสำเร็จในครั้งนี้ ความดีและบุญกุศลในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นพุทธบูชา ธรรมบูชา สังฆบูชา และบูชาคุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ทุกท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบันขอจงบันดาลให้ท่านเหล่านั้น ประสบแต่ความสุข ความเจริญทุกท่านเทอญ ฯ

พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน)
วันที่๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๕

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๒. วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๓. ขอบเขตการวิจัย	๓
๔. ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๕. นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๖. ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๗. วิธีดำเนินการวิจัย	๘
๘. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๘
บทที่ ๒ ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม	
๒.๑ ความเป็นมาของวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม	๙
๒.๑.๑ กำเนิดของวรรณกรรม	๑๐
๒.๑.๒ พัฒนาการของวรรณกรรม	๑๗
๒.๑.๓ เนื้อหาโดยย่อของวรรณกรรมชูชก	๒๐
๒.๑.๔ ความสำคัญของวรรณกรรม	๒๑
๒.๒ ประวัติของชูชก	๒๓
๒.๒.๑ สถานที่เกิด	๒๔
๒.๓ อิทธิพลของวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก คัมภีร์ใบลานอักษรขอม	๒๕
๒.๓.๑ อิทธิพลความเชื่อตามคติพระพุทธศาสนา	๒๖

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง **หน้า**

๒.๓.๒ อิทธิพลความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๒๗
๒.๓.๓ อิทธิพลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ๒๘
๒.๓.๔ อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ๒๘
๒.๓.๕ อิทธิพลในการนำไปใช้ในชุมชนและสังคม ๒๙

บทที่ ๓ บุคลิกภาพคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม

๓.๑ เนื้อหาโดยย่อของใบลานอักษรขอมกัณฑ์ชูชก ๓๖
๓.๒ บุคลิกภาพของชูชกในวรรณกรรมอักษรขอม ๓๗
๓.๒.๑ บุคลิกภายนอกของชูชก ๓๘
๓.๒.๒ บุคลิกภายในของชูชก ๔๒
๓.๓ คุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรม ๔๔
๓.๓.๑ ชาติกำเนิดของชูชก ๔๔
๓.๓.๒ คุณสมบัติเฉพาะตัวของชูชก ๔๕
๓.๓.๓ คุณสมบัติในการเจรจาของชูชก ๔๖
๓.๓.๔ คุณสมบัติของชูชกในการเที่ยวขอทาน ๔๗
๓.๓.๕ คุณสมบัติของชูชกในการเป็นสามีที่ดี ๔๗
๓.๓.๖ ลักษณะเครื่องแต่งกายและเครื่องสำอางของชูชก ๔๘

บทที่ ๔ วิเคราะห์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ ที่ปรากฏอยู่ในชูชกกัณฑ์วรรณกรรมเวสสันดร

๔.๑ หลักธรรมในวรรณกรรมชูชกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ๕๐
๔.๑.๑ คุณธรรมในครอบครัวฐานะที่เป็นสามีภรรยาในวรรณกรรมชูชก ๕๑
๔.๑.๒ หลักสังคหวัตถุในวรรณกรรมชูชก ๕๓
๔.๑.๓ คุณธรรมในฐานะเป็นพ่อแม่ในวรรณกรรมชูชก ๕๔
๔.๒ การเมืองการปกครองในวรรณกรรมชูชกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ๕๕
๔.๒.๑ กษัตริย์ในวรรณกรรมชูชก ๕๕
๔.๒.๒ ขุนนางละข้าราชการในวรรณกรรมชูชก ๕๖
๔.๓ วัฒนธรรมและสังคมในวรรณกรรมชูชก ๕๗
๔.๓.๑ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในวรรณกรรมชูชก ๕๘
๔.๓.๒ ลักษณะเครื่องแต่งกายในวรรณกรรมชูชก ๖๐

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่อง	หน้า
๔.๔ เศรษฐกิจในวรรณกรรมชูชก	๖๒
๔.๔.๑ อาชีพในวรรณกรรมชูชก	๖๓
๔.๕ การศึกษาในวรรณกรรมชูชก	๖๕
๔.๖ ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมในวรรณกรรมชูชก	๖๖
๔.๖.๑ ประเพณีการแต่งงานในวรรณกรรมชูชก	๖๖
๔.๖.๒ งานตรุษสงกรานต์ในวรรณกรรมชูชก	๖๗
๔.๖.๓ งานรื่นเริงและการละเล่นต่าง ๆ ในวรรณกรรมชูชก	๖๗
๔.๖.๔ ธรรมเนียมการต้อนรับแขกในวรรณกรรมชูชก	๖๘
๔.๗ ด้านความเชื่อและค่านิยมในวรรณกรรมชูชก	๖๘
๔.๗.๑ ความเชื่อในวรรณกรรมชูชก	๖๘
๔.๗.๒ ค่านิยมในวรรณกรรมชูชก	๗๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๖
๕.๑.๑ ศึกษาประวัติของชูชก	๗๖
๕.๑.๒ บุคลิกลักษณะและคุณสมบัติของชูชก	๗๙
๕.๑.๓ คุณค่าในแง่มุมต่าง ๆ	๘๐
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๘๓
บรรณานุกรม	๘๔
ภาคผนวก	๙๐
ประวัติผู้วิจัย	๙๔

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ลำดับ **หน้า**

ตารางที่ ๑.๑ การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทย ๑๘
ตารางที่ ๑.๒ ปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทย ๑๙

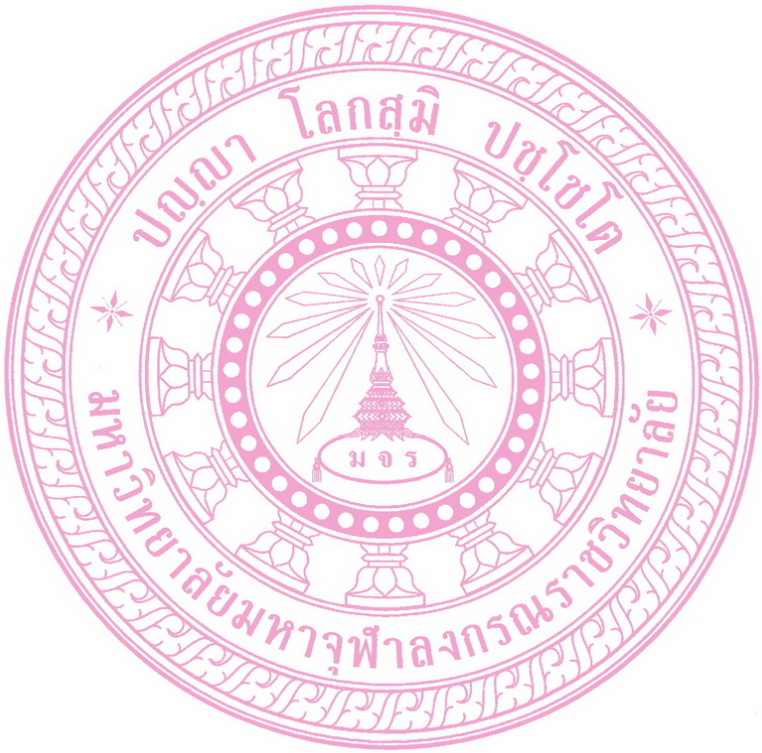

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ลำดับ	หน้า
ภาพที่ ๑ ใบลาน	๑๑
ภาพที่ ๒ ใบลาน	๑๗
ภาพที่ ๓ ใบลาน	๑๗

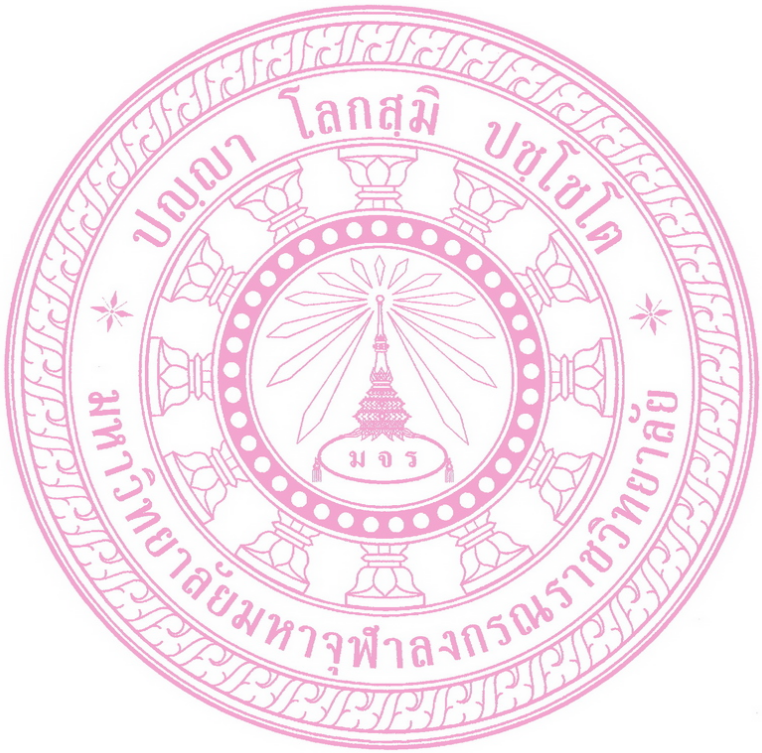

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

คัมภีร์ที่ใช้ศึกษาค้นคว้า และนำมาอ้างอิงสำหรับเขียนวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม / ข้อ / หน้า คือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น ขุ.ชา. ๒๘ / ๑๙๑๔/๔๘๔ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๒๘ ข้อที่ ๑๙๑๔ หน้า ๔๘๔

ส่วนอรรถกถาใช้อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยกล่าวถึงชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม / หน้า เช่น ขุ.ชา.ทุก.อ. (ไทย) ๖๓/๑๗๑ = อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ทุกนิบาตชาดกอรรถกถา เล่มที่ ๖๓ หน้า ๑๗๑

คำอธิบายอักษรย่อพระไตรปิฎก

ที.ปา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิวรรค	(ภาษาไทย)
องฺ.สตฺตก.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(ไทย) =	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิเทส	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ขุ.ชา.ทุก.อ.	(ไทย) =	ขุททกนิกาย ทุกนิบาตชาดกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

คัมภีร์ใบลานอักษรขอม

คัมภีร์ใบลานฉบับที่ ๑ เป็นฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนการกล่าวถึงมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาขอม กำหนดใช้เป็น ม.กช.๒ ตัวเลขและอักษรย่อที่ปรากฏหลังมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกแต่ละฉบับ หมายถึง หน้าลานที่ บรรทัด และลำดับฉบับที่อ้างถึงคำหรือข้อความ เช่น (ม.กช.๒/น.๑/บ.๔/๑ หมายถึง มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาขอม หน้าลานที่ ๑ บรรทัดที่ ๔ ฉบับที่ ๑) เป็นต้น

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๑
บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กัณฑ์ชูชก [๑] เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้าจะทรงเล่าเรื่องในอดีตชาติ ก่อนที่จะทรงเล่านั้นต้องมีคนอาราธนาก่อนจึงจะทรงเล่า ดังเรื่องเวสสันดรชาดก ทรงเล่าเมื่อครั้งเสด็จไปโปรดพระประยูรญาติที่วัดนิโครธาราม เมืองกบิลพัสดุ์ มีพระประยูรญาติบางส่วนไม่ยอมละทิฐิแสดงความเคารพ พระองค์จึงทรงทรงแสดงความอิทธิปาฏิหาริย์และเกิดเป็นฝนสีแดง เรียกว่า ฝนโบกขรพรรษตกลงมา พระสงฆ์สาวกทั้งหลายซึ่งเข้าเฝ้าอยู่ ณ ที่นั้นประหลาดใจและพากันพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่เคยเห็นฝนชนิดนี้ตกมาก่อนเลย พระพุทธเจ้าบอกว่าเคยตกมาครั้งหนึ่ง สมัยพระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร พระสงฆ์สาวกทั้งหลายจึงอาราธนาให้ทรงเล่า เรื่องในอดีตชาติที่เกี่ยวกับพระองค์เองมีถึง ๕๔๗ เรื่อง และที่ปรากฏอยู่ในพระสุตตันปิฎกเล่ม อันเป็นคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นพระชาติสุดท้ายของมหาบุรุษ ทรงเป็นพระเวสสันดร เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ และเป็นชาติที่สำคัญในการบำเพ็ญบารมี ในเรื่องนี้ ชูชก เป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญในการช่วยให้การบริจาคทานของพระเวสสันดรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นมหาทานในเรื่องเวสสันดร จะขาดบุคคลที่เป็นตัวละครในชาดกที่สำคัญไม่ได้ คือ ชูชก เพราะจะทำให้เนื้อเรื่องเวสสันดรขาดอรรถรสของผู้ที่สนใจในการฟังการอ่าน นักปราชญ์ได้พรรณนา และบรรจงแต่งให้ชูชกมีบทบาทหลากหลายรูปแบบ มีทุกด้าน ด้านร่างกาย กริยา มารยาท ความมโสโอหัง ความขี้ขลาด เป็นคนที่ชอบขอสิ่งของโลภมาก ที่มากด้วยกิเลส ตัณหา สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่นักปราชญ์ได้บรรจงพรรณนาไว้เป็นที่ตลกขบขันและขยะแขยงไปในตัวที่สำคัญ คือชูชกได้ไปเบียดเบียนพระเวสสันดรด้วยการขอกัณหา ชาลี ซึ่งเป็นพระโอรสของเวสสันดรมาเป็นคนรับใช้ ในส่วนนี้ผู้แต่งบอกว่าเป็นการบริจาคทานที่ยากที่สุดในชีวิตของการบริจาคทาน ยากต่อการให้ของพระเวสสันดร ชูชกเป็นพราหมณ์เฒ่า เที่ยวขอทานไปยังสถานที่ต่างๆ สามารถสะสมเงินทองได้มากมาย แต่ก็ยังเที่ยวร่อนเร่พเนจรขอทานไป

ปัญหาการขอทานของเฒ่าชูชกนั้น ขอทานมานานเก็บเล็กผสมน้อยเป็นเวลานาน มีถึงร้อยกหาปนะ เกรงว่าจะถูกโจรชิงเอาเงินทองไป จึงได้นำทรัพย์สินเงินทองเหล่านั้นไปฝากกับพราหมณ์ ที่เป็นเพื่อนเก่า ด้วยความฝืดเคืองลำบากของเพื่อนเก่านั้นเอง จึงได้เอาทรัพย์สินเงินทอง

---

[๑] ขุ. ชา. (ไทย) ๒๘ / ๑๙๑๔ / ๔๘๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของเฒ่าชูชกออกมาใช้จนหมดเกลี้ยง เมื่อชูชกหวนกลับมาจากเที่ยวขอทานกลับมาจึงได้ทวงถามทรัพย์สินเงินทองของตนที่ฝากไว้ พราหมณ์เพื่อนเก่าบอกเฒ่าชูชกไปว่า ได้ใช้จ่ายเงินทองหมดแล้ว ชูชกเฒ่าเป็นผู้มีสติปัญญา และมากด้วยเหล่เหลี่ยม จึงทวงถามหลายครั้ง เพื่อนเก่าก็ไม่มีให้ พราหมณ์หมดปัญญาที่จะหาเงินทองมาใช้ชูชกจึงปรึกษากับภรรยาว่า จะยกลูกสาวให้แก่เฒ่าชูชก เพื่อเป็นการขัดดอกเบี้ยฝ่ายภรรยาก็ไม่ขัดข้อง จึงยกลูกสาวที่กำลังแตกเนื้อสาวที่ชื่อว่า “อมิตตา” ให้แก่ชูชก อมิตตา นั้นเป็นคนดีมีความกตัญญูรู้คุณของบิดามารดาเมื่อไปเป็นภรรยาชูชก ก็ปรนนิบัติสามีเป็นอย่างดี ไม่แสดงความรังเกียจ สามีเฒ่าที่มีร่างกายอัปลักษณ์แต่อย่างใด แต่กลับเป็นคนที่ขยันทำงานบ้านงานเรือน อย่างหาที่ติไม่ได้ ทำให้สามีภรรยาคู่อื่นที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงอิจฉา โดยเฉพาะสามีเมื่อเห็นนางอมิตตาปรนนิบัติสามี จึงดุด่าตบตีภรรยาของตนเองว่า วัน ๆ เอาแต่รวมตัวกันนินทาผู้อื่นสร้างความโกรธแค้นให้ฝ่ายภรรยา จึงรวมกันไปดักรอรุมด่า อมิตตา ที่ท่าน้ำทำให้นางอมิตตาอับอายขายหน้า เสียใจร้องไห้กลับไปเล่าความให้ชูชกฟัง ด้วยความแค้นใจนางจึงบอกชูชกว่านางจะไม่ทำอะไรทั้งสิ้น ชูชกปลอบว่าจะเป็นฝ่ายทำงานบ้านการเรือนแทนทุกอย่าง[๒]

เนื้อหาของวรรณกรรมท้องถิ่นมักเป็นวรรณกรรมพุทธศาสนามากกว่าวรรณกรรมนิทานหรือนิยายด้วยเหตุที่ว่า ศาสนาเป็นศูนย์รวมทางจิตใจที่รวบรวมเอาความเชื่อ ความศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และเป็นที่พึ่งทางใจของคนทุกคน อาจจะกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่ก่อให้เกิดวรรณกรรม โดยกวีมีความมุ่งหมายที่จะใช้วรรณคดีเป็นเครื่องสอนสัจธรรมและจริยธรรมแก่สังคมไปพร้อมกับความบันเทิงใจ ด้วยเหตุดังที่กล่าวมาจึงเห็นว่าหลายท้องถิ่นมีการดัดแปลงนิทานหรือนิยายมาเป็นวรรณกรรมศาสนา ในบรรดาวรรณกรรมชาดกฉบับท้องถิ่นภาคอีสาน มีวรรณกรรมชาดกที่นิยมมากเรื่องหนึ่งคือเรื่องเวสสันดรชาดก เวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวของพระพุทธองค์ในอดีตชาติ เมื่อครั้งที่พระองค์เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรโพธิสัตว์ ในพระชาตินี้ถือได้ว่าเป็นพระชาติที่สำคัญกว่าพระชาติอื่น ๆ ได้บำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่และได้บำเพ็ญบารมีครบ ๑๐ ประการ ก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เรื่องของชูชก เป็นนิทานที่เล่ากันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล นิทานเรื่องนี้มีปรากฏในคัมภีร์จริยาปิฎก ซึ่งมีนิทานชาดกรวม ๓๕ เรื่อง และคัมภีร์ชาดก ซึ่งรวมนิทานชาดกไว้ถึง ๕๔๗เรื่อง คัมภีร์ทั้งสองอยู่ในพระสุตตันตปิฎก นิทานชาดกเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นนิทานพื้นบ้านที่เล่ากันอยู่ในชมพูทวีปมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นที่น่าสนใจว่า งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเวสสันดรชาดกฉบับท้องถิ่น ส่วนใหญ่ศึกษาในเชิงสังคมและวัฒนธรรมร่วมกับ

---

[๒]ใบลาน, ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรม เช่น เนื้อเรื่อง รูปแบบ ภาษา ตลอดจนลักษณะร่วมและลักษณะต่างของมหาชาติท้องถิ่นสำนวนต่าง ๆ

ผู้วิจัยมีความประสงค์จะวิเคราะห์ให้เห็นภาพสะท้อนของชูชก ในด้านสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม โดยผ่านตัวละครนี้มากกว่าตัวละครอื่น แม้แต่ตัวละครที่แสดงเป็นพระมหากษัตริย์ก็ยังมีบทบาทที่น้อยกว่า ในเนื้อหากัณฑ์ชูชกนี้ผู้แต่งพยายามแต่งให้มองเห็นภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ อาคารบ้านเรือน อาหารการกิน เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ จารีตประเพณี การปกครอง การศึกษาศิลปะวิทยา และความเชื่อแบบดั่งเดิม ในยุคนั้นเป็นอย่างดี ผู้วิจัยเห็นว่าการวิจัยเรื่องชูชกมีประโยชน์หลายด้าน โดยเฉพาะหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา นำมาวิเคราะห์ให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เชิงบูรณาการในการปกครองแบบธรรมาธิปไตย อีกทั้งการบริจาคทานที่เกิดผลดี และไม่ดีต่อสังคม ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจึงได้ศึกษา เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน ฉบับนี้ ได้ศึกษาวิจัยต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดร

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจที่ปรากฏอยู่ในชูชกกัณฑ์วรรณกรรมเวสสันดร

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรม โดยศึกษา ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร ศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดร ตลอดถึงการ วิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่าง ๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดร ชูชกกัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา โดยมีขอบเขตการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลวิจัย ดังนี้

ศึกษาจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับอรรถกถา ภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย

ศึกษาจากเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับสำนวนไทย ของวัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.ขุขันธ์ จ. ศรีสะเกษ

ศึกษารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของชูชก จากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสาร ตำราอักษรขอมโบราณ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรเป็นอย่างไร

๑.๔.๒ บุคลิกลักษณะคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรเป็นอย่างไร

๑.๔.๓ คุณค่าในแง่มุมต่างๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดรเป็นอย่างไร

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

วรรณกรรม หมายถึง การเขียนนิยายที่เป็นร้อยแก้วร้อยกรอง

ชูชก หมายถึง ชื่อตัวละครที่อยู่เรื่องเวสสันดรชาดก

มหาเวสสันดร หมายถึงชาติ ที่ทรงบำเพ็ญบารมีที่สูงส่งเพื่อการสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า

ชาดก หมายถึง เรื่องราวพระองค์ทรงตรัสที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตชาติ

อักษรขอม หมายถึง ตัวหนังสือเก่าแก่ของชาวกัมพูชาสมัยดั่งเดิม

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชูชกเป็นตัวละครที่มีผู้สนใจเป็นจำนวนมากของชาวพุทธ ที่นักกวีแต่ละท้องถิ่นสร้างสรรค์ขึ้นมา โดยดึง เอาประเพณี การดำรงชีวิต ตลอดทั้งการงานอาชีพต่างๆ ที่สอดแทรกเข้าไว้ในตัวละครเอก คือ ชูชก ได้อย่างกลมกลืนกับท้องถิ่น สร้างความสนุก ตลกขบขัน ทำให้หัวเราะเพลิดเพลินคล้อยตามตัวละคร ในเวสสันดรชาดก กล่าวไว้ว่าพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรอยู่ในกรุงสีพี พระเทวทัตได้ถือกำเนิดเป็นพราหมณ์ชูชกอยู่ในแคว้นกาลิงคะ ซึ่งถูกนางอมิตตา ให้ไปหาทาสและทาสีมาทำงานแทนตน โดยให้ไปขอกัณหา และชาลี ซึ่งเป็นพระโอรสและธิดา ของพระเวสสันดร ชูชกก็ได้เดินทางไปที่เขาวงกตเพื่อขอพระโอรสและธิดา เมื่อพระเวสสันดรได้พระราชทานให้แล้ว ก็ได้พากัณหาและชาลีกลับไปยังแคว้นของตน แต่ในระหว่างทางถูกเทวดาดลใจให้เดินทางไปยังกรุงเชตุดร พระเจ้าสัญชัยและพระนางผุสดีทรงไถ่พระกุมารและพระกุมารีให้เป็นไทแล้วพระราชทานทรัพย์รวมทั้งปราสาท ๗ ชั้นแก่พราหมณ์ชูชก พราหมณ์ชูชกนั้นได้บริโภคอาหารเกินขนาดไม่สามารถย่อยได้ สิ้นชีวิตไปในคืนนั้นเอง[๓] พระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์ ในกัณฑ์ที่ ๕ นั้น กล่าวถึง ว่า **ตสฺมึ พฺราหฺมเณ** ในเมื่อพราหมณ์ พรหมวงศ์ วิศณุเวศ ผู้เป็นยาจกทลิททเชฏฐชาติเชื้อนิคคาหกพราหมณ์ เฒ่าไปเที่ยวพยายามภิกขาขอเข้าที่ไหนก็ได้ที่นั้น ได้

[๓] ขุ. ชา. อ. (ไทย) ๖๔/๔๘๔ -๘๑๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เท่าใด ๆ ก็ไม่พอผ่อนผันที่ว่าจะกลับ **จิรายนฺเต** ไปๆ ก็จนลี้ลับล่วงกำหนดเกิน ยิ่งเที่ยวมันก็ยิ่งได้ยิ่งไปมันก็ยิ่งเพลินเกินกำหนดนานแล้วไม่กลับมา[๔]

วิสิทธิ์ สัตพันธ์ ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร” ได้กล่าวถึงว่า มหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่รวมอยู่ในเรื่อง “ทศชาติ” หรือที่นิยมเรียกกันว่า “พระเจ้าสิบชาติ” ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก คือ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดกภาษาไทย เล่มที่ ๒๘[๕]

สมาน โช๊ะเหม ในวิทยานิพนธ์ “ มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” ได้กล่าวถึงว่า เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองเก่าแก่โบราณที่เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่สมัยขอม เป็นใหญ่ในสุวรรณภูมิ ดังปรากฏหลักฐานจากปรางค์ศิลา พระพุทธรูปและโบราณวัตถุอื่นๆ เป็นต้น ทางวรรณกรรมก็มีมาก วรรณกรรมที่พบต้นฉบับมีอายุราวสมัยสุโขทัย อยุธยาตอนต้น ตอนปลาย รัตนโกสินทร์ตอนต้น จนถึงปัจจุบัน ในจำนวนนี้ ปรากฏว่ามี มหาชาติกัณฑ์ชูชก สำนวนแม่พร้อม เป็นคัมภีร์ใบลาน ของวัดไม้รวกลุขาราม อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ไม่ได้บอกวัน เดือน ปี เอาไว้แต่พิจารณาจากลักษณะอักษรและอักษรวิธีในคัมภีร์แล้ว สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในสมัย ร.๖-๗ กรุงรัตนโกสินทร์[๖]

พระเทพวิริยาภรณ์ กล่าวไว้ในหนังสือมุทิตาสักการะกล่าวไว้ว่า ชูชกเกิดในตระกูลโภวาทิกชาติอาศัยอยู่ในละแวกบ้านทุนวิฏฐ ติดเมืองกลิงคราษฎร์ เที่ยวขอทานรวบรวมเงินทองไว้ได้ ๑๐๐ กษาปณ์ และนำไปฝากไว้กับเพื่อนพราหมณ์อีกผู้หนึ่ง และเที่ยวขอทานต่อไปเวลานานไม่ได้กลับมา ฝ่ายพราหมณ์ที่รับเงินฝากไว้ ครั้นฝืดเคืองในทรัพย์สินเงินทอง ก็เอาเงินของชูชกที่ฝากไว้ไปใช้จ่ายจนหมด เมื่อชูชกกลับมาทวงเงินคืน พราหมณ์ผัวเมียไม่มีเงินจะให้จึงยกลูกสาวนามว่าอมิตตดาให้ไปเป็นเมียเพื่อขัดดอก[๗]

พระเทพมุนี (ด้วง) อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศิลาจาร เขียนไว้ว่า **ตสฺมึ พฺราหฺมเณ** ในเมื่อพราหมณ์พรหมวงศ์วิษณุเวทผู้เป็นยาจกทลิทเชษฐชาติเชื้อนิคาหก

---

[๔] **พระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์ ทำนองหลวง** (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ อำนวยสาสน์ การพิมพ์ ม.ป.ป.) หน้า ๒๖.

[๕] วิสิทธิศักดิ์ สัตพันธ์, “การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปกร,๒๕๔๕), หน้า ๑.

[๖] สมาน โช๊ะเหม, “ มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” ,**วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๒๘), หน้า ๑๖.

[๗] พระเทพวิริยาภรณ์, **มหาเวสสันดรชาดก,** ในงานมุทิตาสักการะพระราชปริยัติสุนทร, (มปพ.) ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐. หน้า ๕๗.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พราหมณ์ เฒ่าก็เที่ยวพยายามภิกขาขอ เข้าที่ไหนก็ได้ ได้เท่าใดก็ไม่พอผ่อนผันที่ว่าจะกลับ **จิรายนฺเต** ไปๆ ก็จนลี้ลับล่วงกำหนดเกิน ยิ่งเที่ยวมันยิ่งได้ ยิ่งไปมัน ก็ยิ่งเพลินเกินกำหนดนานแล้วไม่กลับมา ตำ พฺราหฺมณกุลำ ส่วนตระกูลพราหมณ์ทั้งสองที่รับรองของฝากของออเฒ่า มันให้เผอิญอืดอัดจิตใจ ไม่รู้ว่าความเข็ญใจยากไร้จะมาถึงตัว จึงเอาของเฒ่าชูชกมาใช้จ่าย เฒ่าชูชกไปหลายปีป่านฉะนี้ยังไม่กลับ [๙]

มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนี้ ผู้แต่งได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยผ่านตัวละครที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เช่นสะท้อนลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศ บ้านเรือน อาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ จารีตประเพณีและกาสรปกครอง ความเชื่อถือ ศิลปะวิทยาและภาษา ซึ่งเกิดจากกวีผู้แต่งได้ประสบพบเห็นสิ่งเหล่านี้อยู่ในชีวิตประจำวัน จึงได้ถ่ายทอดผ่านตัวละครตัวนี้เป็นอย่างดี และยังได้แทรกคติธรรมอันเกิดจากการหลงมัวเมาในกามคุณ จนทำให้เกิดความเดือดร้อน ดังเช่นตัวละครเอกของกัณฑ์นี้ [๑๐]

พระมหาธวัช เขมธโช (พุทธโส) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ว่า การเทศน์เวสสันดรชาดก ในรูปภาษาบาลี ๑,๐๐๐ คาถา หรือที่เรียกว่า เทศน์คาถาพัน หรือ เทศน์มหาชาตินั้น คนไทยนิยมฟังเทศน์ดังกล่าวมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ทั้งนี้ เป็นเพราะอิทธิพลของมาลัยสูตรที่กล่าวถึงพระมาลัยเถระ ผู้นำข่าวสารจากพระศรีอริยเมตไตรยมาแจ้งแก่ชาวโลกว่า “ข้าแต่พระเถระผู้เจริญถ้านรชนชายหญิงทั้งปวงปรารถนาจะพบพระศรีอริยเมตไตรย ผู้จะบรรลุพระสัพพัญญุตญาณในอนาคตกาลแล้วไซร้ จงให้มนุษย์ทั้งหลายจัดแจงเครื่องสักการบูชา ทำสักการบูชาพระธรรมเทศนามหาเวสสันดรชาดก แล้วนั่งสดับฟังให้จบในเวลาวันเดียวนั้น จะได้สำเร็จพระอรหัตตผล พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณเฉพาะพระพักตร์พระศรีอริยเมตไตรยสัพพัญญูสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล” [๑๑]

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี (๒๕๒๓) ได้ศึกษาเรื่องทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยทรงศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางความหมายของศัพท์ว่า บารมี ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่แต่งขึ้นในยุคต่างๆ จากการศึกษาพบว่า ในยุคแรก คำว่าบารมี หมายถึง ความเป็นเลิศ หรือ เป้าหมายสูงสุดใน ทางพระพุทธสาสนา คือ พระนิพพาน ใน

---

[๙]พระเทพมุนี (ด้วง), **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศิลาจาร ,** (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์กิตติวรรณ , ๒๕๔๒), หน้า ๘๐.

[๑๐]ขุ. ชา. อ. (ไทย) ๖๔/๔๘๔ -๘๑๔.

[๑๑]พระมหาธวัช เขมธโช (พุทธโส), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเทศน์มหาชาติที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ยุคหลังคำว่า บารมี เป็นที่เข้าใจกันอย่างแพร่หลายในหมู่คนไทย คือ หมวดธรรมหรือวิธีการ ๑๐ ประการที่จะทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติได้บรรลุพระนิพพาน ถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในด้านความหมาย คือเปลี่ยนแปลงจากเป้าหมายไปเป็นวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้[๑๑]

พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร) ในปริทรรศน์เวสสันดรชาดก ได้กล่าวไว้ว่า "ปัจจุบัน สังคมได้เปลี่ยนแปลงไปในแทบทุกด้าน มีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น ทัศนะของบุคคลในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ความคิดเห็นเกี่ยวกับเวสสันดรชาดกที่บรรพบุรุษยึดถือเป็นแนว ปฏิบัติสืบกันมา บ้างก็ถือว่าเป็น เรื่องที่งมงายไร้สาระ ในประเด็นดังกล่าวนี้ ท่านพระพิมลธรรม ได้กล่าวถึงความจริงที่แฝงเร้นอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกว่าความจริงหนังสือเรื่องเวสสันดรชาดก เป็นหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องใหญ่พอสมควร เป็นหนังสือที่นิยมอยู่ในหมู่พุทธบริษัทมากนิยมใช้เทศน์กันเป็นพื้น เพิ่งบรรจุเข้าไว้ในหลักสูตรของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อไม่นานมานี้เอง แต่ก็มุ่งการศึกษาทางวรรณคดีมากกว่าที่จะสอนเป็นเนตติ ทางวรรณคดีก็มีลีลาแตกต่างกันหลายรูปหลายรสดูเหมือนจะมีมากกว่าหนังสือเรื่องใดๆ ที่เดียว[๑๒]

พระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร ได้กล่าวถึงบทบาทของชูชกไว้ในการศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ไว้ว่า " กวีได้สะท้อนรูปลักษณ์ของชูชกว่า มีความอัปลักษณ์ รูปลักษณ์เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นสะภาพสังคมในยุคสมัยนั้น เช่นสภาพบ้านเมืองอยู่ในภาวะข้าวยากหมากแพง เศรษฐกิจตกต่ำ การคมนาคมไม่สะดวก ค่านิยมของคนในสังคมยอมรับการมีทาสชายหญิง ยกลูกสาวเพื่อชำระหนี้ มีความเชื่อผีสางเทวดา สถาบันครอบครัวมีปัญหาเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคนั้น"[๑๓]

จากที่ได้ทบทวนเอกสารการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมชูชกมา พอสรุปเนื้อหาได้ว่า กัณฑ์ชูชกมีความหลากหลายในด้านการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ ในยุคสมัยโบราณ

---

[๑๑]พระมหาบุญทัน อานนฺโท (พาหา), "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทานบารมี",**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,๒๕๔๐), หน้า ๕.

[๑๒]พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารีมหาเถร**), ปริทรรศน์เวสสันดร**, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๗), หน้า ๓

[๑๓]พระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร, "การศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว" ,**วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต,** สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร,๒๕๓๖), หน้า ๗๐

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในยุคนั้นฉลาดในหลาย ๆ ด้าน ที่ได้เขียนเป็นวรรณกรรมเอาไว้แพร่หลายจนถึงปัจจุบัน

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.๗.๑ รวบรวมผลงานเขียน งานวิจัยที่เป็นภาษาขอม ภาษาไทย ที่เกี่ยวกับ ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร ศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดร ตลอดถึงการ วิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่าง ๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดร ชูชก กัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา

๑.๗.๒ ศึกษาข้อมูล แปลข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล

๑.๗.๓ เรียบเรียงและนำเสนอผลการวิจัย

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดร

๑.๘.๒ ได้ทราบบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดร

๑.๘.๓ ได้ทราบ การวิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่างๆที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเวสสันดร

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๒
ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม

ประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม หรืออักษรธรรมภาคอีสานนั้น จะมีลักษณะที่คล้าย ๆ กันจะต่างกันอยู่ที่ลักษณะสำนวนทางภาษา เพราะการจารึกจะใช้ภาษาในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีสำนวนที่แตกต่างกันไปเล็กน้อย ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ศึกษาความเป็นมาของวรรณกรรม กำเนิดวรรณกรรม การพัฒนาการของวรรณกรรม การปริวรรตตัวอักษรขอมเป็นอักษรไทย ได้รับอนุเคราะห์การปริวรรตอักษร จากพระครูสุขุมธรรมโชติ* และเนื้อหาโดยย่อวรรณกรรมของการเทศน์มหาชาติ มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ดังต่อไปนี้

๒.๑ ความเป็นมาของวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม

ความเป็นมาของวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม ส่วนใหญ่น่าจะได้รับมาจากประเทศกัมพูชา เพราะมีเขตแดนติดต่อกัน และในอดีตดินแดนภาคอีสานบางส่วนเคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอมโบราณ โดยเฉพาะบริเวณภาคอีสานตอนล่างที่ปัจจุบันชาวเขมร ถิ่นไทยอาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ส่วนใหญ่น่าจะมีการอพยพเข้ามาหรืออาจจะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่มาแต่เดิม ก็อาจเป็นได้ ตามประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวเขมรถิ่นไทยข้างต้นนั้น ในสมัยเมื่อก่อนการติดต่อกันระหว่างชาวเขมรถิ่นไทยและเขมรกัมพูชาที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่ระหว่างภูเขาพนมดงรัก หรือ ดงเร็กนั้นไม่มีการแบ่งเขตแดนหรือประเทศเป็นเครื่องแสดงเขตแดน เพราะต่างก็มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ทั้งสองดินแดน เช่นเดียวกับไทยอีสานที่มีการติดต่อกับชาวลาวที่อาศัยอยู่อีกฝากหนึ่งของแม่น้ำโขงซึ่งเป็นญาติพี่น้องกัน แม้ในภายหลังจะมีการแบ่งแยกเป็นคนละประเทศก็ตาม จึงน่าจะสันนิษฐานว่าชาวเขมรถิ่นไทยคงจะรับเอาวรรณกรรมเขมรจากประเทศกัมพูชามา โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องอบรมบ่มนิสัยความประพฤติของสังคมเขมร คือ การบุญเทศน์ทศชาติ เพื่อให้ประชาชนฟัง

---

*พระครูสุขุมธรรมโชติ (ชื่น กนฺตสีโล), เจ้าอาวาสวัดสว่างทุ่งตะโก ตำบลหนองเมธี อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

และถือเอาเป็นคติสำหรับปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมที่ดีงาม มีจิตใจที่ตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมคำสอน เพื่อให้เกิดความผาสุก เกิดขึ้นในหมู่ชาวเขมร ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า[๒]

วรรณกรรมพุทธศาสนาของเขมรส่วนใหญ่เขียนเป็นภาษาบาลีลงบนหนังสัตว์บ้าง บนใบลานบ้าง และบนสมุดพับไปมาเช่นเดียวกับสมุดไทย ตัวอักษรที่ใช้เขียนภาษาบาลีใช้อักษรมูล หรือที่ไทยเรียกว่า ขอมบรรจง วรรณกรรมที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ ไตรภูมิ ไตรปิฎก สังยุตตนิกาย ชาดกต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาเวสสันดรชาดก[๓] ซึ่งชาดกเรื่องนี้เป็นที่นิยมกันมากในประเทศไทย ลาว และกัมพูชา ชาดก และแพร่หลายในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทที่ใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี อ่านข้อความตรงกันแม้จะพิมพ์อักษรต่างกัน มหาเวสสันดรชาดกจึงถูกแปลจากภาษาบาลีมาเป็นภาษาของประเทศนั้น ๆ และนำมาแต่งเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาไว้สำหรับเทศน์สอนพุทธศาสนิกชนของตนในแต่ละประเทศ[๔]

๒.๑.๑ กำเนิดของวรรณกรรม

มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ชูชก ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษมีใบลาน ๒๕ ใบ มีจำนวนหน้าลาน ๕๐ หน้าลาน มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ชูชก ได้รับการยืนยันจากท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านแขว กล่าวว่า มีทั้งหมด ๑๔ กัณฑ์ รวมทั้งกัณฑ์ฉลองมีหลักฐานเกี่ยวกับการจารึกคำภีร์อยู่ท้ายกัณฑ์ฉลอง[๕]

ใบลานฉบับวัดบ้านแขวที่ผู้วิจัยได้ใช้ศึกษานี้ สภาพใบลานเก่า ชำรุดเล็กน้อย สันนิษฐานน่าถูกจารก่อนฉบับอื่น ๆ

๒.๑.๑.๑ ปีที่แต่งใบลาน มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ชูชก ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ฉบับนี้แต่งเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๒[๖]

---

[๒]พุทธศาสนบัณฑิตยสถาน, **พระพุทธศาสนาในกัมพูชา,** แปลโดย ทองสืบ ศุภะมาร์ค และปิ่น มุทุกันต์ ผู้ตรวจ (กรุงเทพมหานคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๑๔), หน้า ๙๑.

[๓]สิทธา พินิจภูวดล และรื่นฤทัย สัจจพันธุ์, **วรรณคดีเปรียบเทียบ,** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ , (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๓๑๖.

[๔]วิสิทธิศักดิ์ สัตพันธ์ "การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร" **ปริญญาศิลปะสาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗.

[๕]พระสมุห์ชวลิต อภิชาโต, เจ้าอาวาสวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, (ข้อมูลสัมภาษณ์ วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕).

[๖]มหาเวสสันดรชาดก ชูชกกัณฑ์ฉลอง, จารปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ,หน้าลานที่ ๑๕. (หน้าลานสุดท้าย)

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๑.๑.๒ **ผู้แต่งใบลาน** ในวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอมที่นำมาศึกษานี้ ผู้ที่แต่งหรือจารใบลาน คือ ท่านมุนธิ ดี อาศัยอยู่ที่บ้านตะเคียน เป็นผู้จารึก[๗]

ภาพที่ ๑ ใบลาน

มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ฉลอง ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ หน้าลานที่ ๑๕. (ที่จารึกนามผู้แต่ง ปีพุทธศักราชที่จาร)

เหตุผลในบางฉบับที่ปรากฏชื่อผู้แต่งและไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งใบลานมหาเวสสันดรชาดกนั้น ประคอง เจริญจิตรกรรม[๘] ยังได้กล่าวถึงการที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งในวรรณกรรมท้องถิ่นไว้ว่า

๑) ผู้แต่งไม่ประสงค์จะบอกชื่อตนเอง จึงไม่บอกชื่อตลอดจนวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ หรือมิฉะนั้นผู้แต่งได้เขียน ชื่อตนเอง พร้อมวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ แต่ภายหลังอาจสูญหายหรืออาจถูกลบออก

๒) เนื่องจากมีผู้ศรัทธา หรือมีความนิยมในหนังสือบางเรื่อง และต้องการจะถวายหนังสือเรื่องนั้นให้แก่วัด แต่เขียนตัวหนังสือไม่เป็น จึงจ้างคนเขียนคัดลอกจากฉบับเดิมเสร็จแล้วก็ลงชื่อตนเองแทนชื่อผู้แต่ง

๓) บางคนเห็นว่า เรื่องใดสนุก และไพเราะคิดอยากได้มาไว้เป็นสมบัติของตนเองก็คัดลอกเอามา ตอนที่คัดลอกเอามานี้ ก็ลบชื่อผู้ประพันธ์เก่าออก แล้วเอาชื่อตนใส่แทน ด้วยเห็นว่าหนังสือนี้เป็นสมบัติของตน

แต่สำหรับมหาเวสสันดรชาดกฉบับภาษาเขมรในประเทศกัมพูชานั้น ลี ธามเตง กล่าวว่าน่าจะเป็นงานพระราชพิธีของสมเด็จพระหริรักษ์รามาและมหาชาติเขมรนี้ก็มีหลายสำนวน เช่น

---

[๗] คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก, กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก, ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

[๘] ประคอง เจริญจิตรกรรม, "วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย" **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย,**(บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๒.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เดียวกับมหาชาติของไทย พุทธศาสน์บัณฑิตจึงได้ชำระขึ้นใหม่โดยนาย ณุก แถม และจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นตามฉบับเดิมเพื่อรักษาสำนวนดั้งเดิมไว้ ปัจจุบันได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่ในปีพ.ศ.๒๕๓๕ [๙]

สมัยที่แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรที่นำมาศึกษานี้ไม่ปรากฏสมัยที่แต่ง หลักฐานที่ว่า มหาเวสสันดรชาดกของประเทศกัมพูชาเป็นงานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระหริรักษ์รามา(พระองค์ด้วง) ซึ่งพระองค์ประสูติในปี พ.ศ. ๒๓๓๕ และทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ นั้นจริงคามที่ ลี ธามเตง กล่าวไว้ และน่าจะเป็นจริงตามคำกล่าว เพราะในสมัยของพระองค์นั้นทรงพระดำริในการนำพระไตรปิฎกจากประเทศไทย เนื่องจากในกัมพูชาไม่มี จึงทรงประชุมเสนาบดีมนตรีทั้งหลายและจัดมนตรีข้าราชการให้ไปทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระไตรปิฎกและพระมหา (จาน) คณะธรรมยุติกนิกายมาไว้ในกรุงกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลุ่มราชบัณฑิตประมวลคัมภีร์พระไตรปิฎกจำนวน ๔๐ คัมภีร์แล้วตรัสให้นิมนต์พระอมราภิรักขิต (เกิด) และพระมหา (จาน) ไปยังกรุงกัมพูชา [๑๐] พระองค์คงทรงนิพนธ์มหาเวสสันดรชาดกภาษาเขมรในช่วงนี้หลังจากได้พระไตรปิฎกไป ต่อมาวรรณกรรมเรื่องนี้คงแพร่หลายมายังภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทย ยุคที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่หรือในระยะหลังต่อมา โดยเฉพาะในบริเวณที่มีชาวเขมรอาศัยอยู่นั้นคงได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่าง ๆ ของกัมพูชาโดยตรง

ในระยะช่วงเวลาดังกล่าวประเทศกัมพูชายังเป็นประเทศราชของไทย ซึ่งตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว การติดต่อกันของประชาคมในภาคอีสานใต้กับภาคเหนือของกัมพูชาบริเวณนี้ยังมีความเป็นอิสระอยู่ จึงเป็นไปได้ที่การแพร่เข้ามาของวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกของกัมพูชา ขยายเข้ามายังภาคอีสานใต้ในช่วงเวลานี้ และมีการคัดลอกต่อ ๆ กันมาโดยมีการแต่งเพิ่มเติม หรือตัดทอนลงตามความสามารถของผู้คัดลอกหรือผู้แต่ง และอาจมีสำนวนที่แต่งขึ้นใหม่อื่น ๆ โดยผู้แต่งท้องถิ่นภาคอีสานใต้โดยเฉพาะก็อาจเป็นได้ ที่ไม่ได้รับอิทธิพลของฉบับกัมพูชาเลย ก็อาจจะมี[๑๑]

๒.๑.๑.๓ ภาษาที่ใช้แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ใช้ตัวอักษรขอมจารลงบนใบลาน ไทยเรียกตัวอักษร

---

[๙]ศานติ ภักดีคำ, **กวีศรีกัมพุชเทศ : ความเรียงว่าด้วยประวัติกวีเขมร,** พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕.

[๑๐]ชื่อสมณศักดิ์ของพระภิกษุชาวอีสานในสมัยโบราณที่ผ่านการสถาปนาในประเพณีเถราภิเษก

[๑๑]วิสิทธิศักดิ์ สัตพันธ์ “การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร” อ้างแล้ว หน้า ๑๑.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชนิดนี้ว่า อักษรบรรจง เขมรเรียกว่าอักษรมูล [๑๒] อักษรชนิดนี้มีรูปอักษรคล้ายกับอักษรไทย แต่บันทึกด้วยภาษาและอักขรวิธีเขมร

อักษรขอมมีวิวัฒนาการมาจากอักษรปัลลวะ และหลังปัลลวะซึ่งอักษรทั้งสองชนิดนี้ก็ได้รับอิทธิพลจากอักษรอินเดีย ซึ่งเข้ามาแพร่หลายอยู่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อักษรชนิดนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แต่ยังแฝงลักษณะของความเป็นปัลลวะและหลังปัลลวะอยู่ จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๑๕ จึงปรากฏชัดเจนขึ้น รูปอักษรชนิดนี้เรียกว่าอักษรขอม [๑๓] อักษรชนิดนี้มีการจัดกลุ่มออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามแนวทางวิวัฒนาการให้มีชื่อเรียกสอดคล้องกับรูปแบบอักษร คือ กลุ่มรูปอักษรขอมในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๗ เรียกว่าอักษรขอมโบราณและกลุ่มอักษรขอมที่ใช้มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘ ว่าเป็นอักษรขอมโบราณ [๑๔]

๒.๑.๑.๔ **อักษรเขมรที่ใช้มี ๔ แบบ คือ** การจารึกใบลานนั้น เป็นอักษรขอมในสมัยโบราณนั้นไม่ได้เน้นว่าจะต้องจารอักษรขอมแบบไหน ขึ้นอยู่กับบริบทแต่ละท้องถิ่น และขึ้นอยู่กับนักปราชญ์มีความชำนาญในการจารตัวอักษร ฉะนั้นการจารอักษรขอมจึงมีหลายแบบดังนี้ อักษรขอมบรรจง ลักษณะการเขียนทรงกลม หักมุมเป็นเหลี่ยมขีดเส้นบนเป็นหยักสก (หนามเตย) ใช้ในการจารใบลานหรือจารึกบนแผ่นหิน อักษรขอมหวัด เขียนทรงสูงเส้นตรง ขีดเส้นบนเหยียดยาว ใช้เขียนในกระดาษ อักษรขอมย่อ เขียนคล้ายอักษรบรรจง แต่ย่อเหลี่ยมให้เกิดความงดงามมากกว่าสำหรับใช้เขียนชื่อหรือเขียนหนังสือสวดมนต์บนกระดาษ อักษรขอมเชรียง มีรูปทรงสี่เหลี่ยมสูงคล้ายอักษรขอมหวัด และอักษรไทยปัจจุบัน แต่มีรูปพยัญชนะบางตัวต่างจากอักษรขอมอื่น ๆ ใช้ในการพิมพ์และการเขียนภาษาเขมร ตัวพิมพ์ใช้เส้นบนหยักสกเหมือนอักษรขอมบรรจง ส่วนตัวเขียนใช้เส้นบนเหยียดยาวเหมือนอักษรหวัด [๑๕]

แต่ในปัจจุบันใช้อยู่เพียง ๒ แบบ คือ อักษรเชรียงและอักษรมูล หรืออักษรขอมบรรจง อักษรขอมสำหรับเขียนหนังสือธรรม (อักษรมูลหรืออักษรขอมบรรจง)นั้น ไทยได้ใช้

---

[๑๒]ฉ่ำ ทองคำวรรณ, **หลักภาษาเขมร,** พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๐), หน้า ๓.

[๑๓]**จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๖,**(กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร,๒๕๒๙), หน้า ๑๓.

[๑๔]กรรณิการ์ วิมลเกษม, **"พัฒนาการของอักษรโบราณในประเทศไทย" ในสังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย,** (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑๙.

[๑๕]กตัญญู ชูชื่น, **ภาษาเขมรในภาษาไทย,** (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖ - ๑๗.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ก่อนกัมพูชา ภายหลังในสมัยที่พวกเขมรตกมาอยู่ในอำนาจของไทย จึงได้เอาตัวอย่างอักษรขอมซึ่งไทยเปลี่ยนแปลงนั้นไปใช้บ้าง จึงทำให้เกิดอักษรขอมชนิดเดียวกันทั้งในประเทศไทยและกัมพูชา

การจารบนใบลานใช้อักษรขอม ๒ แบบ คือ อักษรขอมบรรจงหรืออักษรมูล และอักษรเชรียงหรืออักษรเฉียง โดยอักษรมูลนั้นใช้เขียนหนังสือธรรม เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก หรือหนังสือเทศน์ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนอักษรเชรียงใช้ในการเขียนภาษาเขมรโดยทั่วไป [๑๖] แต่อาจพบได้ในหนังสือธรรมได้เช่นกัน โดยเฉพาะในส่วนตอนท้ายของผูกหนังสือใบลานมีการกล่าวคำขอโทษแก่ผู้อ่านหรือคำออกตัวในเรื่องการจารซึ่งตัวอักษรไม่สวยงามหรือสะอาดตาตลอดจนการตกหล่นของตัวอักษรและข้อความ และใช้จารข้อความที่บอกวัน เวลาที่จาร ชื่อผู้จาร การอุทิศส่วนบุญกุศลแห่งการจาร ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวและแยกออกจากตัวเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน

๒.๑.๑.๕ ธรรมเนียมในการแต่ง หมายถึง แบบแผนและวิธีการบางอย่างในการแต่งวรรณกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและนิยมทำตามกันโดยทั่วไป [๑๗] มีลักษณะการแต่งที่คล้ายคลึงกันในวรรณกรรมหลาย ๆ เรื่อง เป็นการแต่งเลียนแบบกัน กวีรุ่นต่อ ๆ มาก็นิยมประพันธ์ตามแบบแผนหรือวิธีการนั้นที่กำหนดมาแต่โบราณ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมรเป็นนิทานชาดกเหมือนกับฉบับภาคอีสานเพราะเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน และมีธรรมเนียมในการแต่งแบบชาดกหรือนิทานชาดก

ลักษณะแบบแผนหรือวิธีการแต่งนิทานชาดกนั้น มีโครงสร้างหรือองค์ประกอบของเรื่อง ๕ ส่วน คือ

๑) ปัจจุบันวัตถุ คือ เรื่องปัจจุบัน เป็นส่วนที่ปรารภเรื่อง เริ่มต้นเรื่องว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ทะนงปรารภเรื่องอะไร จึงได้ตรัสชาดกเรื่องนี้

๒) อดีตวัตถุ คือ เรื่องในอดีต เป็นการเชื่อมเรื่องปัจจุบันกับเรื่องในอดีต

๓) คาถา คือ ส่วนที่เป็นคาถา

๔) เวยยากรณะ คือ การอธิบายคำหรือวลีที่ยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น

---

[๑๖] กาญจนา นาคสกุล, **อ่านภาษาเขมร,** พิมพ์ครั้ง ๒, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๔๔.

[๑๗] กุหลาบ มัลลิกะมาส, **วรรณคดีวิจารณ์,** (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑), หน้า ๖๖.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) สโมธาน คือ การประชุมชาดกหรือสรุปเรื่องชาดกว่าบุคคลหรือสัตว์ในชาดกเรื่องนั้น ๆ ในอดีตชาติกลับชาติมาเป็นใครบ้าง ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงชาดก และมีการกล่าวถึงผู้สำเร็จมรรคผลที่เกิดจากการฟังชาดกเรื่องนั้นด้วย [๑๘]

กัณฑ์ชูชกเป็นส่วนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดกที่เป็นนิทานชาดกเรื่องหนึ่ง ซึ่งขาดส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบของนิทานชาดกดังกล่าว ดังนั้นในการศึกษาธรรมเนียมในการแต่งจะพิจารณาเฉพาะที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชกเท่านั้น และพบธรรมเนียมในการแต่ง ดังนี้ คือ ๑) บทไหว้ครู ๒) การขึ้นต้นเรื่องในกัณฑ์ ๓) การลงท้ายเมื่อจบกัณฑ์

๒.๑.๑.๖ **วัตถุประสงค์ในการแต่ง** มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกเป็นชาดกนิทาน คือ ลักษณะคำสอนประเภทหนึ่ง ในนวังคสัตถุศาสน์ของพระพุทธเจ้าเป็นคำสอนที่เล่านิทานสอนใจ มีคติธรรมแฝงอยู่ในเรื่อง พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนโดยยกนิทานประกอบเพื่อให้ถูกต้องกับจริตและอุปนิสัยของผู้ที่จะทรงสั่งสอน ผู้แต่งอาศัยนิทานชาดกที่พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแล้วนี้มาแต่งเป็นวรรณกรรมนิทานชาดกท้องถิ่น และแต่งด้วยภาษาถิ่นของตนเอง ที่ประกอบไปด้วยการเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม อาชีพ ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ก็เป็นของท้องถิ่นนั้น ๆ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมร ก็มีจุดมุ่งหมายในการแต่งเช่นเดียวกับฉบับภาคอีสาน คือ มีข้อความที่แสดงจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจน, จุดมุ่งหมายที่ต้องพิจารณาเนื้อหาของเรื่องประกอบ, ดังต่อไปนี้

๑) **มีข้อความที่แสดงจุดมุ่งหมายไว้ชัดเจน** จุดมุ่งหมายนี้เกิดจากการเชื่อของชาวพุทธดังที่ ธวัช ปุณโณทก [๑๙] กล่าวว่าการสร้างหนังสือธรรมนิยาย หรือชาดกถวายวัด เป็นการสืบพระศาสนาให้ยืนยาวต่อไปจนถึงห้าพันพรรษา พร้อมทั้งได้อานิสงส์ผลบุญแรงกล้า ชาวพุทธทุกภาค นิยมสร้างหนังสือวรรณกรรมท้องถิ่น ประเภทนิยายคติธรรมหรือธรรมนิยายถวายวัด หากเขียนหนังสือไม่ได้ก็จ้างวานผู้อื่นเขียนหนังสือหรือคัดลอกให้ เพื่อนำไปถวายวัด อันเป็นสมบัติส่วนกลางของชุมชน ดังคำอธิษฐานของผู้สร้าง มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ไม่ปรากฏคำอธิษฐาน แต่ปรากฏในผูก กัณฑ์มหาพน เช่น

---

[๑๘]พัฒน์ เพ็งผลา, **ชาดกกับวรรณกรรมไทย,** พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๕๑,

[๑๙]ธวัช ปุณโณทก, **วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ,** พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผูกที่ ๗ กัณฑ์มหาพน

“นิ่มหาพน กัณฑ์ที่ ๗

ประดับด้วยพระคาถา ๗๕ แล

แม่พงษ์ รัตพันธ์เป็นผู้สร้าง พร้อมบุตรธิดา

ไว้เป็นธรรมทานในศาสนาให้ยืนยาวต่อไป ๒๕๓๕ บ้านสามเส้า”[๒๐]

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นว่าความเชื่อในอานิสงส์ของการสร้างหนังสือหรือคัมภีร์ทางศาสนามีปรากฏทั้งฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวพุทธทั่วไปที่ผู้สร้างมักปรารถนาให้ตนมีทรัพย์สมบัติ ให้ได้มรรคผลและนิพพาน ตลอดจนเป็นการบำรุงและสืบอายุพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองต่อไป

๒) จุดมุ่งหมายที่ต้องพิจารณาเนื้อหาของเรื่องประกอบ เนื่องจากจุดมุ่งหมายหลักของมหาเวสสันดรชาดก ฉบับภาษาเขมรมีจุดมุ่งหมาย เช่นเดียวกับฉบับภาคอีสานและฉบับอื่น ๆ คือ แสดงให้เห็นถึงการเสียสละอันยิ่งใหญ่ของพระเวสสันดรเป็นการบำเพ็ญทานบารมี ถือเป็นการสั่งสมบารมีในพระชาติที่เป็นพระโพธิสัตว์ ก่อนจะเสวยพระชาติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ได้บำเพ็ญเพียรจนบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณในที่สุด ส่วนจุดมุ่งหมายที่ต้องพิจารณาเนื้อหาของเรื่องประกอบในกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมรนี้ อาจแยกออกประเด็นหลักของกัณฑ์ได้ดังนี้

ก. เพื่อแสดงให้เห็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้อ่านและผู้ฟัง เช่น เรื่องกรรม คือ การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว โดยยกตัวอย่างกรรมชั่วที่นางอมิตตตาเคยทำไว้ในชาติปางก่อน ๆ มาจึงส่งผลให้นางได้รับกรรมชั่วในชาติปัจจุบัน เรื่องโทษของกามตัณหา เป็นต้น

ข. เพื่อให้เกิดความบันเทิงแก่ผู้ฟัง เพราะกัณฑ์นี้เป็นกัณฑ์ที่สนุกสนาน สร้างความครื้นเครง ไม่ทำให้ผู้ฟังเกิดความเบื่อหน่าย แต่ยังแฝงด้วยคติธรรมที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต และการอยู่ร่วมของคนในสังคมอีกด้วย ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม จะได้ไม่เกิดเหตุการณ์เหมือนในเนื้อเรื่อง

ค. เพื่อใช้เทศน์สอนพุทธศาสนิกชนให้เข้าใจหลักธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นจุดมุ่งหมายหลักในการแต่ง และมีแทรกสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ผู้แต่งเองก็ยังคงใช้ชื่อเดิมตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั่นเองเป็นชื่อกัณฑ์ ให้ง่ายต่อการจดจำและเป็นการแสดงความเคารพต่อพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์เดิมที่ผู้แต่งนำมาประพันธ์ไว้ในพากย์ภาษาถิ่นของตนเอง

---

[๒๐]วิสิทธิศักดิ์ สัตพันธ์ “การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร” อ้างแล้ว หน้า ๑๑.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๑.๒ พัฒนาการของวรรณกรรม

พัฒนาการของวรรณกรรม มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ชูชก ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษนั้น ผู้วิจัยจะได้ศึกษาการปริวรรตตัวอักษร การแปล การพิมพ์ ดังนี้

๒.๑.๒.๑ การปริวรรตตัวอักษรขอมเป็นอักษรไทย ชาวเขมรถิ่นไทยมีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทยอีสาน เรื่องที่นิยมกันมาก คือ มหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติซึ่งเป็นเรื่องที่นิยมฟังกันมาจนจัดเป็นงานประเพณีที่ใหญ่แทบทุกวัด วรรณกรรมเรื่องนี้มีทั้งหมด ๑๔ กัณฑ์ รวมกัณฑ์ฉลอง หนึ่งกัณฑ์จะจบในหนึ่งผูก แต่ในการศึกษาครั้งนี้จะนำกัณฑ์ที่ ๕ คือ กัณฑ์ชูชกมาศึกษาปริวรรตตัวอักษรขอมเป็นไทย ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษมีใบลาน ๒๕ ใบ จำนวนหน้าลาน ๕๐ หน้าลาน ตัวอย่างใบลานดังนี้

ภาพที่ ๒ ใบลาน
วัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ ๓ ใบลาน

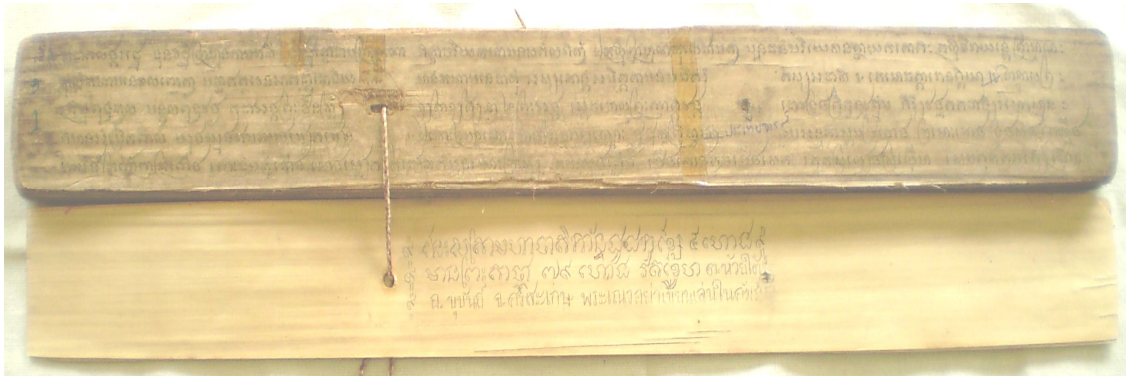

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

ปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทย [๒๑]

ตารางที่ ๑.๑

การปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทย

วัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.ขุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ	
อักษรขอม	อักษรไทย
ព្រហ្មមួយឈ្មោះជូជុក ព្រហ្ម ព្រឹទ្ធាចារ្យរូបអង្គការស្គមច្រកោង ខ្លួងសិងតែឆ្នឹងជើងកោងជូចជើង សេកក្អែកស្រលៀងពោះកំចោង លោងសំពៀតតំម្បាវត្រដៀកយូរ យារក្បាតូចឃ្មុងក្ងើងជើងវៀច ក្អែកស្រលើមសេចពកជូចក្បែរ រតិបរតបយូរយារបបុនថ្ងៃ ក្រស្ងាំថ្ងៃស្រម៉ាឆ្មេញស៉ាម ក្បាលតូចវេងម្ខាងតូចថ្ងៃមាញ កាត់ឆ្លូវស្រុកធុន:រិទ្ធិក្រាមជិតតើត ជិងស្រុកកិងក្រាសឆករ	ยังมีพราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อชูชก พฤทธาจารย์ รูปกายผิวดำผ่ายผอมผิวตะปุ่มตะป่ำหน้าอกมีแต่กระดูกขาโก่งงดเหมือนเท้านกแก้ว ตาเขท้องยื่นพุงป่อง ติ่งหูยาวหนาเหมือนเป็นโรคเรื้อน เท้าคดตาปูดโปน ผิวเนื้อตัวไม่เรียบเสมอกัน เป็นตะปุ่มตะป่ำพอ ๆ กับผลกระสังผลสมอ ฟันขาวศรียะขาวเบี้ยวไปข้างหนึ่งเหมือนผลมะตูม พราหมณ์ชูชกอยู่ที่หมู่บ้านทุนนะริทธิคามทางด้านตะวันออกของหมู่บ้านกลิงค์ราษฎร์

[๒๑] คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก, กัณฑ์ที่ ๕ ชูชก, ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตารางที่ ๑.๒

ปริวรรตอักษรขอมเป็นอักษรไทยนี้ ผู้วิจัยได้คัดลอกมาจากตำราเรียนภาษาเขมร เรียบเรียงโดยท่านอาจารย์บุญเรือง คัชมาย์[๒๒]

ภาษาขอม	คำอ่าน	แปล
ឈ្នួល	ฌฺนีวล	ค่าจ้าง,ลูกจ้าง
ឈ្មួញ	ญฺมวีย	พ่อค้า,
ត្រួតត្រា	ตรวดตรา	ตรวจตรา
ត្រួយ	ตฺรวย	ยอดใบไม้
ថ្ងៃ	ไถง	วัน,ตะวัน
ថ្ម	ทมอ	หิน
ទ្វារ	ทวาร,ทเวียร	ประตู
ធ្នាក់	ธเนียก	เครื่องมือดักสัตว์
ធ្មេញ	ธมิญ	ฟัน
នរោត្តម	นโรดม	นโรดม
ប្រាជ្ញ	ปราชญ์	ปราชญ์
ផ្កា	ผกา	ดอกไม้
ផ្ទៃ	เผญอ	ฝาก
ព្យាយាម	เพยียยาม	พยายาม
ព្រាន	เปรียน	นายพราน
ភោជនា	โภชเนีย	โภชนา
ម្ចាស់	มจะส	เจ้าของ,เจ้า
ម្តាយ	มดาย	มารดา
ល្ង់	ละงวง	โง่
ស្តាយ	สดาย	เสียดาย

[๒๒]บุญเรือง คัชมาย์, **ตำราเรียนภาษาเขมร,** พิมพ์ครั้งที่ ๑, (มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๖๘.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๑.๒.๒ การแปลมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษนั้น จากการให้สัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านแขว ท่านยืนยันว่า คัมภีร์ใบลานอักษรขอม กัณฑ์ชูชกฉบับนี้ยังไม่เคยได้รับการแปลเป็นภาษาไทยหรือภาษาอื่น [๒๓]

๒.๑.๒.๓ การจัดพิมพ์ มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จากการให้สัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาสวัดบ้านแขว ท่านยืนยันว่า คัมภีร์ใบลานอักษรขอม กัณฑ์ชูชกฉบับนี้ยังไม่เคยมีการจัดพิมพ์เป็นลายลักษณ์อักษร หรือเป็นภาษาไทยหรือภาษาอื่นทั้งนั้น [๒๔]

๒.๑.๓ เนื้อหาโดยย่อของวรรณกรรมชูชก [๒๕]

มีพราหมณ์ผู้หนึ่งมีอาชีพขอทาน ชื่อ ชูชก อาศัยอยู่ในตำบลทุนนวิฏฐ์ แคว้นกลิงครัฐ ขอทานหาเงินได้ ๑๐๐ กษาปน์นำไปฝากเพื่อนพราหมณ์ด้วยกัน แต่เพื่อนนำเงินไปใช้หมดไม่มีเงินใช้คืน จึงได้ยกธิดาชื่อ นางอมิตตา ให้แก่ ชูชกแทนเงินที่ฝากไว้ ชูชกจึงได้นางอมิตตาเป็นภรรยา ชูชกเป็นพราหมณ์แก่รูปร่างอัปลักษณ์ เมื่อได้นางอมิตตาซึ่งเป็นสาวสวยจึงหลงไหล นางอมิตตาได้ปรนนิบัติสามีสมตามหน้าที่ของภรรยาทุกประการ ชายหนุ่มมีภรรยาแล้ว จึงอยากให้ภรรยาของคนมีความดีงามเยี่ยงนางอมิตตาบ้าง ภรรยาของชายเหล่านั้นจึงมารุมด่านางอมิตตา นางอมิตตาเสียใจ จึงให้ชูชกหาทาสมาคอยรับใช้นางชูชกจึงออกเดินทางไปหาพระเวสสันดรทันที ระหว่างทางชูชกพบกับพรานเจตบุตรที่ประตูป่า ชูชกเกรงว่าพรานเจตบุตรจะขัดขวางตน จึงอ้างว่าตนเป็นทูตมาจากเมืองสีพี เดินทางมาทูลเชิญพระเวสสันดรกลับไปครองเมืองตามเดิม พรานเจตบุตรหลงเชื่อ จึงยอมให้ชูชกผ่านไป ชูชกไปถึงเป็นเวลาเย็นแล้ว จึงรอพักอยู่เมื่อรุ่งเช้านางมัทรีเสด็จเข้าป่า เพื่อหาผลไม้ชูชกจึงเข้าเฝ้าพระเวสสันดรทูลขอสองกุมาร พระเวสสันดรจึงพระราชทานสองกุมารให้ชูชกไป และตั้งค่าตัวชาลีเท่ากับทอง ๑๐๐๐ ลิ่ม กัณหาเท่ากับทาสี ทาสา ช้าง ม้า โคอสุภราช อย่างละร้อยและทองอีก ๑๐๐ ลิ่ม ชูชกรีบพาสองกุมารไปทันที และกระทำทารุณสองกุมาร

---

[๒๓]พระสมุห์ชวลิต อภิชาโต, วัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ วันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

[๒๔]พระสมุห์ชวลิต อภิชาโต, วัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

[๒๕]อ้างใน ชาญวิทย์ สุขพร.พิพิธภัณฑ์จิตรกรรมฝาผนังไทย,**วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย ภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรม** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๗),หน้า ๖๘.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ต่างๆ นานา เมื่อนางมัทรีกลับมาจากป่าไม่พบสองกุมารก็เสียพระทัยจนสลบไป ครั้นทราบความจริงจากพระเวสสันดร พระนางก็อนุโมทนาในการบำเพ็ญทานครั้งนี้ด้วย

ท้าวสักกเทวราช ทราบว่า พระเวสสันดรยกสองคุมารให้ชูชกไปแล้ว จึงเสด็จลงมาแปลงร่างเป็นพราหมณ์แก่ ทูลขอพระนางมัทรีจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็ยอมยกให้ นางมัทรีมิได้ขัดขืน ท้าวสักกราชจึงแสดงให้เห็นแล้วถวายนางคืน พร้อมทั้งประสาทพรให้ 8 ประการ พระเวสสันดรขอพร ๘ ประการ ชูชกพาสองคุมารเดินทางมาจนถึงเชตุดรนคร นำสองกุมารไปยังพระลานหลวง พระเจ้าสัญชัยทอดพระเนตรเห็นชูชกกับสองกุมารจึงสอบถาม ได้ความว่าสองกุมารเป็นราชนัดดา จึงได้นำเงินมาไถ่เป็นมูลค่าตามที่พระเวสสันดรทรงตั้งไว้ ตัวชูชกได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ชูชกบริโภคอาหารจนเกินขนาด จึงถึงกาลกิริยาตายในที่บริโภคนั่นเอง พระเจ้าสญชัยพร้อมด้วยสองกุมาร นำขบวนเกียรติยศเสด็จไปรับพระเวสสันดรและพระนางมัทรียังเขาวงกตเสด็จกลับเข้าเมือง พระเวสสันดรเสด็จขึ้นครองราชสมบัติตามเดิมต่อไป ทรงแบ่งราชทรัพย์ออกเป็น ๘ ส่วน ส่วนหนึ่งใช้ทำนุบำรุงเมือง อีกส่วนหนึ่งสำหรับบำเพ็ญทาน บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา[๒๖]

๒.๑.๔ ความสำคัญของวรรณกรรม

มหาเวสสันดรชาดก มีความสำคัญในทุกภาคของประเทศไทยที่มีพุทธศาสนิกชนอาศัยอยู่จะนิยมมีประเพณีการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติตามแต่จะเรียกกันในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในกลุ่มวัฒนธรรมไทย ลาว ซึ่งใช้ภาษาอีสานเป็นภาษาประจำถิ่น เรียกประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติว่า “งานบุญผะเหวด” นอกจากนี้ประชาชนชาวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขตอีสานใต้ จำนวนมากกว่าล้านคนที่ใช้ภาษาเขมร เป็นภาษาถิ่น คือในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ อีกทั้งยังกระจายอยู่ในเขตจังหวัดอื่นๆ อีกเช่น อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และนครราชสีมา[๒๗] ก็มีประเพณีการเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกเช่นเดียวกัน โดยเรียกว่าการเทศน์มหาชาติ ส่วนภาคกลาง ภาคเหนือเรียกว่า “ตั้งธรรมหลวง” หรือฟังเทศน์เวสสันดร ภาคใต้เรียกฟังธรรมมหาชาติหรือฟังเทศน์มหาชาติเหมือนกับภาคกลาง[๒๘]

---

[๒๖]สมชาติ มณีโชติ. **จิตรกรรมไทย.** (กรุงเทพมหานคร : โอเอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๕),หน้า ๗๑-๘๘.

[๒๗]สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และโสภนา ศรีจำปา, **การพัฒนาระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย,** (นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓), หน้า ๑.

[๒๘]ประทุม สุวรรณคังคะ. “การศึกษามหาเวสสันดรชาดกฉบับถิ่นใต้ จากต้นฉบับวัดมัชฌิมาวาส สงขลา” **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** สาขาวิชาจารึกภาษาไทย (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๒๖), หน้า ๕๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาเหตุที่พุทธศาสนิกชนไทยนิยมฟังเทศน์มหาชาตินั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงวินิจฉัยว่า ที่เทศน์มหาชาติเป็นที่นิยมกันในพวกไทยนี้ เพราะมีสาเหตุสำคัญ ๕ ประการ คือ

๑) **มีความสำคัญในด้านความเชื่อกันว่าเป็นพุทธวัจนะ** ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสประทานแด่ภิกษุสงฆ์ พุทธบริษัท ณ นิโครธารามในกรุงกบิลพัสดุ์ ผู้ใดได้สดับย่อมเกิดสิริมงคลเป็นกุศลบุญราศี ผู้แสวงบุญจึงมุ่งหมายจะบำเพ็ญ

๒) **มีความสำคัญด้านความเชื่อกันว่าพระศรีอริยเมตไตรย์** เทพบุตรซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล ผู้อุบัติอยู่ในโลกสวรรค์ได้มีเทวโองการสั่งพระมาลัยเถระอันมีบุญญาภินิหารอย่างยิ่ง และได้ขึ้นไปถึงสวรรค์นั้นว่า ถ้าผู้ใดปรารถนาจะประสบศาสนาพระศรีอาริย์ ซึ่งบันดาลความสุขสงบ ปรารถนาสิ่งใดได้ดังประสงค์ ผู้คนจะมีรูปร่างงามเหมือนกัน พืชพันธุ์ ธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์ แล้วจงตั้งใจฟังเรื่องพระเวสสันดรชาดก อันประกอบด้วยพระคาถาหนึ่งพันในวันและคืนเดียว และให้บูชาด้วยประทีป เทียน ธง ฉัตร ดอกบัว ดอกอุบล จงกลนี ราชพฤกษ์ ดอกผักตบ ให้ครบสิ่งละพัน ผลานิสงส์ชักนำให้ผู้บำเพ็ญกุศลนี้ได้พบพระศรีอาริย์ เหตุนี้จึงได้นิยมทำตาม

๓) **มีความสำคัญในด้าน การเทศมหาชาตินี้** ผู้เทศน์ย่อมสำแดงกระแสสำเนียงเป็นทำนองอันไพเราะต่างๆ โดยเฉพาะ(การเทศน์แหล่ สำนวนภาคอีสานจะมีความไพเราะมาก)ในที่ชุมนุมกันก็ครึกครื้น ก่อให้เกิดความปีติยินดีโสมนัสรื่นเริงบันเทิงใจ ทั้งทานที่บริจาคไปก็ปรากฏทันตา ผู้ที่หวังความปราโมทย์ก็มุ่งหมายที่จะบำเพ็ญกุศลตามนัยนี้ ในแต่ละภาคจะมีการเทศน์เป็นทำนองแหล่สำเนียงไม่เหมือนกัน[๒๕]

๔) **มีความสำคัญในด้านรักษาประเพณีวัฒนธรรม** ที่ดีงามของชาติเอาไว้เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ศึกษาขนบธรรมเนียมการเทศน์มหาชาติอันเป็นสมบัติของชาติที่ล้ำค่าที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์เอาไว้ให้ลูกหลานดูแลรักษาให้คงอยู่คู่เมืองไทย

๕) **มีความสำคัญในการมุ่งสอนจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา** สอนเกี่ยวกับเรื่องกามตัณหาให้รู้ ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความปรารถนา ความแส่หา ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวายที่เกิดจากตัณหาราคะ มี ๓ อย่าง ๑) กามตัณหา ๒) ภวตัณหา ๓) วิภวตัณหา

---

[๒๕]กรมศิลปากร. **เทศมหาชาติ** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๕๖). ๑ – ๓.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากความเชื่อ และความศรัทธาดังกล่าวนี้เองทำให้ชาดกเรื่องเวสสันดรชาดกหรือมหาชาติมีความสำคัญกว่าชาดกเรื่องอื่นๆ ซึ่งชาดกส่วนใหญ่มุ่งสั่งสอนด้านคติธรรมเพียงอย่างเดียว ไม่มีประเพณีในการฟังเทศน์ที่จัดกันอย่างยิ่งใหญ่

มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนี้ ผู้แต่งได้สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นโดยผ่านตัวละครนี้มากกว่าตัวละครที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เช่น สะท้อนลักษณะภูมิประเทศทรัพยากรธรรมชาติ ดินฟ้า อากาศ บ้านเรือน อาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ จารีตประเพณีและการปกครอง ความเชื่อถือ ศิลปวิทยาและภาษา ซึ่งเกิดจากกวีผู้แต่งได้ประสบพบเห็นสิ่งเหล่านี้อยู่ในชีวิตประจำวันจึงได้ถ่ายทอดผ่านตัวละครตัวนี้ได้เป็นอย่างดี และยังได้แทรกคติธรรมอันเกิดจากการหลงมัวเมาในกามคุณ จนทำให้เกิดความเดือดร้อนดังเช่นตัวละครเอกของกัณฑ์นี้ด้วย

มหาชาติ หรือมหาเวสสันดรชาดก เป็นเรื่องราวที่ถือกันว่ายิ่งใหญ่สำคัญที่สุด ได้รับความนิยมแพร่หลายที่สุด มีแต่งไว้มากมายหลายสำนวน ไม่เพียงเฉพาะภาคกลางเท่านั้น ภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ แต่ละภาคก็มีฉบับที่แต่งด้วยภาษาท้องถิ่นของตน ตลอดจนรูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมในภาคนั้นๆ และมีสำนวนแตกต่างกันไป ดังนั้นวรรณกรรมชาดกเรื่องนี้จึงเป็นชาดกที่ชาวพุทธในประเทศไทยนิยมกันมาตั้งแต่โบราณจนเกิดเป็นประเพณีการเทศน์มหาชาติขึ้น จัดเป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่งสำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธ ที่มักจะมาร่วมงานบุญประเพณีฟังการเทศน์มหาชาตินี้ ประชาชนชาวอีสานและชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็เช่นกัน แล้วก็นิยมพากันมาฟังเทศน์ มหาชาติ ต่างก็มีความเชื่อว่าถ้าได้ฟังเทศน์หรือเป็นเจ้าของกัณฑ์เทศน์ในกัณฑ์นั้นๆ แล้วก็จะได้รับความสุขต่างๆ พร้อมด้วยสมบัติและยศถาบรรดาศักดิ์ และมีข้าทาสบริวารคอยรับใช้ในชาติต่อไป กล่าวคือชาวอีสานที่ใช้ภาษาไทยถิ่นอีสาน ก็มีฉบับที่เป็นภาษาของตนเอง และชาวเขมรถิ่นไทยที่พูดภาษาเขมร เป็นภาษาประจำถิ่นก็มีฉบับของตนเอง และชาวเขมรถิ่นไทยก็มีฉบับที่เป็นภาษาเขมรเป็นของตนอง

๒.๒ ประวัติของชูชก

ประวัติชาติกำนิดของชูชกในที่นี้ ผู้วิจัยได้นำเอาสำนวนมาจากใบลานอักษรขอม ของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มาศึกษาเฉพาะเนื้อหาประวัติของชูชก สถานที่เกิด บิดามารดาผู้ให้กำเนิด ด้านการศึกษา อาชีพ การดำรงชีวิต การมีครอบครัว และการจบสิ้นชีวิตของชูชกดังนี้

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒.๑ สถานที่เกิด

สถานที่เกิดของชูชก หมายถึง แหล่งที่ตั้งที่เกิดของชูชก [๓๐] อันเป็นที่อยู่ของบิดามารดามาก่อนเป็นหมู่บ้านในชนบทของชมพูทวีป ซึ่งชูชกเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มีครอบครัวลำบากในการทำมาหากิน และตัวของชูชกเองร่างกายก็ไม่สมประกอบ คือ มีร่างกายที่พิการเหมาะที่จะประกอบอาชีพขอทานนั่นเอง ผู้วิจัยจะศึกษาดังต่อไปนี้ไป

๑) **สถานที่เกิดของชูชก** ชูชกเกิดที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐะ เขตต่อเนื่องกับเมืองกลิงคราษฎร์บุรี เกิดในตระกูลพราหมณ์ ยัญญทุตตภุชงค์ คลอดในครัวไฟหุงข้าว ปีขาล วันเสาร์เวลาเช้า ก่อนพ.ศ. ๑ ไปหลายพันปี เป็นวันมหาสงกรานต์ ลูกคนที่ ๕ ตรงกับวันทักทิน [๓๑] ฤกษ์ยมขันธ์ [๓๒] ทั้งสูรย์และจันทร์ลักษณะไม่สู้จะดี เพราะเกิดในราศีกาลกิณี คือ ราศีลัคนา [๓๓] ร่างกายอัปลักษณ์อาภัพสิ้นดี

๒) **บิดา มารดา** บิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่านางจันทีพราหมณี[๓๔] เมื่อบิดา มารดาตายหมดแล้วจึงค่อยได้ดี อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐะ

๓) **การศึกษา** ไม่ปรากฏว่าได้ไปศึกษาจากสำนักใด แต่เป็นคนที่พูดจาเฉลียวฉลาดเอาตัวรอด มีไหวพริบปฏิภาณดี

๔) ในวัยเด็ก เมื่อบิดา มารดาตายหมดอาศัยอยู่กับลุงป้า โตขึ้นวัยหนุ่มรูปร่างลักษณะเรียกว่า เป็นบุรุษโทษ ๑๘ ประการ อีกทั้งยังมีความพิกลพิการ น่ารังเกียจน่ากลัว น่าขยะแขยง น่าสมเพช และรูปร่างส่วนนี้อันเป็นที่เกิดความตลกขบขันของผู้พบเห็น จึงเหมาะแก่การยึดอาชีพขอทาน ขอทุกอย่างที่ต้องการขอ เดินเที่ยวขอทานตามหมู่บ้านทั่วไป เลี้ยงชีพเป็นเวลานาน จึงย้อนกลับไปท้วงถามเงินทองที่ฝากไว้กับพราหมณ์สหายเก่า แต่ไม่มีให้เพราะว่าได้นำไปใช้จ่ายหมดแล้ว จึงยกลูกสาวให้

---

[๓๐]ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, **พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์,** พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗๑.

[๓๑]ทักทิน = วันชั่วร้าย

[๓๒]ยมขันธ์ = ฤกษ์อัปมงคล

[๓๓]ลัคนา = ราศีที่ปรากฏขึ้นที่ขอบฟ้าทางทิศตะวันออกในเวลาเช้าของชะตาเกิด

[๓๔]พระเทพวิริยาภรณ์, **หนังสือมุทิตาสักการะ,**แด่พระเดชพระคุณฯ เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์โดยหมวดภาษาไทย โรงเรียนสตรีวัดระฆัง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ด้านครอบครัว แต่งงานกับลูกสาวพราหมณ์สหายเก่านามว่า อมิตตตา ที่ได้ภรรยาเพราะ เป็นค่าชดใช้หนี้เก่าที่ค้างอยู่ จึงยกลูกสาวให้เป็นภรรยาเฒ่าชูชก และเป็นภรรยาสาวที่ชูชกรักมาก [๓๕]

๖) การดับสิ้นชีวิตของชูชก การดับชีวิตของชูชกนั้น เป็นการดับชีวิตด้วยการรับประทานอาหารเกินความต้องการของร่างกาย ธาตุไฟไม่ทำการเผาผลาญอาหารให้ย่อยสลายได้ ท้องจึงแตกสลายตายลงในทันที ก่อนที่ชูชกจะเสียชีวิตลงนั้น เป็นเพราะชูชกจะไปเมืองกลิงคราษฎร์บุรี แต่ถูกเทวดาดลใจให้พากัณหา ชาลีไปทางเมืองสีพี ที่เป็นเมืองของพระเจ้าสญชัยปกครองอยู่ และพระองค์พบหลานรักทั้งสอง จึงได้ไถ่ถอนหลานทั้งสอง คือ กัณหา ชาลี จากชูชก ในพระไตรปิฎกพรรณนาความว่า

> “ลำดับนั้นให้พนักงาน รีบไปนำทาสี ทาส โค ช้าง และ
> โคอุสภราชอย่างละ ๑๐๐กับทองคำ ๑,๐๐๐ แท่ง มาให้แก่
> พราหมณ์ เป็นค่าไถ่”[๓๖]

แล้วพระองค์ยังมอบทรัพย์สินเงินทอง ข้าทาสบริวาร บ้านช่องห้องห่อให้อยู่อย่างสบาย พร้อมอาหารเครื่องดื่มในระหว่างนั้นพราหมณ์ชูชก ด้วยความโลภที่ข้าวปลาได้บริโภคอาหารเกินขนาดจนไฟธาตุไม่อาจเผาให้ย่อยได้ ก็ได้ถึงแก่ความตาย ที่กรุงสีพีของพระเจ้าสญชัยนั้นเอง พระองค์ได้ป่าวประกาศร้องหาวงศาคณาญาติ ให้มารับเงินทองของพราหมณ์ชูชก ก็ไม่มีญาติผู้ใดมารับ จึงรับสั่งให้รับทรัพย์เหล่านั้นเข้าพระคลังหลวงต่อไป [๓๗]

๒.๓ อิทธิพลของวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก คัมภีร์ใบลานอักษรขอม

อิทธิพลของวรรณกรรม มหาเวสสันดรชาดก คัมภีร์ใบลานอักษรขอมนั้น มีอิทธิพลมากต่อความเชื่อของเหล่าพุทธศาสนิกชนที่นับถือศาสนาพุทธเถรวาท เพราะเป็นเรื่องราวที่เล่าถึงบาปบุญ คุณ โทษ ผู้วิจัยจัดลำดับอิทธิพลความเชื่อ คือ อิทธิพลความเชื่อตามคติพุทธศาสนา, อิทธิพลความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์, อิทธิพลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์, และอิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ดังนี้

---

[๓๕]มหาเวสสันดรชาดก, **คัมภีร์ใบลานอักษรขอม,** ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๔๖๒.

[๓๖]ขุ. ชา. ๒๘ / ๒๓๒๖ /๕๔๔.

[๓๗]เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๖.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓.๑ อิทธิพลความเชื่อตามคติพระพุทธศาสนา

สังคมไทยเป็นสังคมพุทธศาสนา คนไทยมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากศาสนาอยู่หลากหลาย นับเป็นวัฒนธรรมที่ทุกสังคมต้องมี เพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือ สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้เกิดขึ้น อิทธิพลความเชื่อตามคติพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาชาติกัณฑ์ชูชกในคัมภีร์ใบลาน มีดังนี้

๑) ความเชื่อเรื่องบุญ กรรม คนไทยมีความเชื่อเรื่องบุญกรรม เชื่อในการสร้างสมบุญและการทำบาป ว่าพลังอำนาจกำหนดให้ชีวิตของคนให้เป็นไปในลักษณะต่าง ๆ พุทธศาสนิกชนจึงทำบุญใส่บาตรเป็นประจำ เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยมีคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันเสมอมาว่า “ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้ผ่องใส” ในกัณฑ์ชูชกนั้น คนที่มีส่วนสัมพันธ์กับอิทธิพลความเชื่อเรื่อบุญกรรมดังกล่าว เช่น

ตระกูลพราหมณ์สองสามีภรรยากล่าวถึงกรรม ว่าเป็นตัวกำหนดให้ครอบครัวอดอยากอาภัพขัดสน ดังความในตอนชูชกมาทวงทองจากสองสามีภรรยา ว่า

> ... คุณตาเจ้านี่กระไรไปช่างช้านาน ข้าพเจ้าบ่นหาท่านไม่วายวัน คราวนี้ได้ทรัพย์ครามครันหรือว่าน้อยไป หม่อนตาเจ้าเอย เป็นกรรมอะไรของหลานนี้ ทำกินทั้งปีก็ไม่พอปาก จนดิฉันนี้หยิบยืมเอาทองของฝากไปจำหน่ายขายกินเสียก่อน ต่อทำได้จึงจะผ่อนให้ต่อภายหลัง..[๗๘]

คนไทยมีความเชื่อผลแห่งกรรมในปัจจุบันและในอดีต เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ นางอมิตตาผู้ที่กล่าวถึงผลแห่งกรรมมากที่สุด ในตอนที่นางพราหมณีพากันรุมด่านางอมิตตาที่ท่าน้ำ ว่าเหตุที่นางต้องตกมาเป็นภรรยาสาวของชูชกนั้น เพราะกรรมต่าง ๆ ที่นางได้กระทำไว้ ดังนี้

> ... เพราะนางอมิตตาเป็นหญิงดื้อ ชอบคบชู้ เกียจคร้าน ไม่ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่และญาติพี่น้อง มีพฤติกรรมเป็นหญิงที่แสนร้าย อันเป็นที่รังเกียจของวงศ์ตระกูล พ่อแม่จึงยกนางให้มาเป็นเมียชูชกผู้เม่าชรา..[๗๙]

๒) ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ความเชื่อเรื่องนี้ไม่ใช่ความเชื่อทางพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อในพระพุทธศาสนา ซึ่งคนไทยเชื่อว่า ถ้า

---

[๗๘] วิไล ธรรมวาจา, “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน” , **ปริญญาศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘๕.

[๗๙] วิไล ธรรมวาจา, “**มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี**,หน้า ๓๓.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชายหญิงคู่ใดเคยเป็นคู่ครองกันมาแต่อดีตชาติแล้ว มักจะได้เกิดมาเป็นคู่ครองร่วมชีวิตกันอีกในชาติปัจจุบัน ดังสำนวนว่า “ คู่กันแล้วไม่แคล้วกัน” ความเชื่อลักษณะนี้เห็นชัดเจนจากตอนที่ตระกูลพราหมณ์ต้องยกนางอมิตตาให้ชูชกแทนค่าทอง ได้กล่าวอวดอ้างว่า นางอมิตตาเป็นสาวสวยมีหนุ่มร่ำรวยมาสู่ขอนางมากมาย แต่คลาดแคล้วกันไป เพราะวาสนานางอมิตตาเป็นคู่ครองของชูชก..[๔๐]

๒.๓.๒ อิทธิพลความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณมากมีการแบ่งผีออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่น ทั้งผีป่า ผีโป่ง ผีปู่เจ้า ภูตพราย ผีเจ้าที่ เป็นต้น ในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกคัมภีร์ใบลานอักษรขอม กล่าวถึงผีเหล่านี้ไว้เช่นกัน เช่น ตอนชูชกวิ่งหนีชาวเมืองที่รุมเข้าทำร้ายจนต้องหนีกระเจิงเข้าป่า ระหว่างเดินทางเข้าในป่าได้ยินเสียงต่าง ๆ ทำให้เกิดความกลัว ดังความว่า

> ... แม่มายลองใน เรไรจักจั่น ยิ่งฟังยิ่งหวาด ขี้ขลาดยิ่งพลัน ครามครัน สยอง ขนลุกขนพอง เฒ่าจ้องใจหาย ปู่เจ้าเขาโขด ลิงโลดลาดลาย ผี (ห่า)ตายโหง ผีโป่งผีป่า มารยาภูตพราย ระรัวตัวสั่น อกพรั่นขวัญหาย เฒ่าเดินขึ้นไปไม่ได้เหลียวหลัง [๔๑]

อิทธิพลความเชื่อของสังคมไทย เป็นความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีสางนางเจ้า ทำให้เกิดความกลัวว่า หากกระทำการลบหลู่สิ่งเหล่านี้จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนได้ แต่ถ้าให้ความเคารพนอบน้อมท่านจะคอยคุ้มครองและช่วยให้พบแต่โชคลาภ มีความสุขสงบร่มเย็น จึงมีการทำพิธีบูชาโดยการบวงสรวง หรือ ทำพิธีเซ่นไหว้ เช่น ตอนเจตบุตรได้เสียงชูชกร้องเรียกหาพระเวสสันดร จึงเกิดความโกรธโกรธา เพราะมั่นใจว่าชูชกติดตามมหาเวสสันดรเพื่อขอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงคิดจะฆ่าชูชกให้ตายแล้วนำมาบวงสรวงต่อผีป่า [๔๒]

---

[๔๐]มณี พยอมยงค์, “วรรณกรรมแหล่จากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย,** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๕), หน้า ๑๐๗.

[๔๑]วิไล ธรรมวาจา, “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน” , ๒๕๔๕, หน้า ๓๓.

[๔๒] เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๓.๓ อิทธิพลความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดของศาสตร์หนึ่งในสังคมไทย ตามที่ปรากฏอยู่ โดยเฉพาะในวรรณคดีไทย เช่น ขุนช้าง ขุนแผน เป็นต้น ปัจจุบันศาสตร์แขนงนี้ยังคงมีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่นับถือกันอย่างจริงจัง และเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

ลักษณะไสยศาสตร์ในประเทศไทยนั้นมีลักษณะผสมปนเปจากหลายแห่ง มีทั้งที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ และได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง [๔๓] ซึ่งประเทศไทยเราน่าจะได้รับความเชื่อนี้ มาจากศาสนาพราหมณ์มากที่สุด เนื่องจากมีคัมภีร์อาถรรพเวท ซึ่งเป็นตำราทางไสยศาสตร์ ที่กล่าวถึงการรักษาโรค การกำจัดเหตุร้าย และการทำเสน่ห์ยาแฝด เป็นต้น

ความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์นี้ ชาวบ้านนิยมเชื่อถือกันมาก ทั้งเรื่องเวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง การสักยันต์ การลงนะหน้าท้อง เป็นต้น นับว่าเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่แยกมาจากศาสตร์ ๑๘ ประการ ที่สมัยโบราณผู้ที่จะเป็นยอดคนต้องเรียนรู้ให้ชำนิชำนาญ ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอมได้จารไว้ตอนที่ชูชกยกเหตุผลว่า ตนเองไร้วิชาความรู้เพราะไม่ได้ร่ำเรียนไม่มีคาถาติดตัว จึงยากที่จะเดินทางฝ่าอันตรายไปขอสองกุมาร กัณหา ชาลี ได้ดังนี้

> ... ดูก่อนเจ้าอมิตตา ชื่ออันวาศิลป์ศาสตร์ ทั้งพรหมชาติพี่ก็บ่มิได้เรียน ทั้งรามเกียรติ์พี่ก็บ่มิได้ขีดเขียน ทั้งปัญญาก็วนเวียนอับเฉามัวมืด ทั้งหีดก็เอา ทั้งอาคมปัดเป่า หาก็บ่มิได้แห่งพี่ อันจะกระทำให้เกิดเงินเฟื้องเงินไพก็หาบ่มิได้ เลยนะนางน้อง[๔๔]

๒.๓.๔ อิทธิพลความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

ได้แก่การทำนายทายทัก ฤกษ์ยาม วันดี วันร้าย และลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเราเรียกผู้รู้เหล่านี้ว่า “หมอดู” นั่นเอง โหราศาสตร์นั้นนับว่าเป็นวิชาพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ในการทำมาหากินได้ ทั้งยังทำให้เป็นนับหน้าถือตาแก่คนอื่นอีกด้วยชูชกเองก็ได้อวดว่าตนนั้นเป็นผู้มีความรอบรู้เชียวชาญในการทำนาย สามารทำนายได้แม่นยำ แต่เป็นลักษณะการแต่งที่มุ่งไปที่ความ

---

[๔๓]เรไร สืบสุข, “ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, สาขาภาษาไทย**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๑), หน้า ๖๒-๖๕.

[๔๔]คัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขบขันมากกว่าให้ข้อเท็จจริง เพราะวิชาโหราศาสตร์ง่าย ๆ เช่น การให้ฤกษ์ การนับผีหลวง ชูชกเองก็ไม่มีติดตัว ดังความว่า

> ... ตัวพี่นี้จะรู้อันใดเป็นศิลป์เป็นศาสตร์ คือจะวาดจะเขียน จะสวดเรียนก็ไม่ได้การ จะให้ฤกษ์ภารก็ไม่เป็นเลห์ จะทำเสน่ห์ก็ไม่ประสิทธิ์ จะผูกชะตาราศีก็คลาดเคลื่อน จะดูข้างพรหมชาติก็ทรลักษณ์ จะดูนรลักษณ์ก็แวะเวียน ดูข้างรามเกียรติ์ก็เวียนไป ทั้งพระเคราะห์ในก็อับสรรพ จะให้บังเกิดทุนทรัพย์ที่จะเห็นจริง จะได้ใส่ข้าหญิงชายทั้งปวง แค่จะนับก็ห่วงผิด พ้นที่จะคิดอ่าน ถ้าแม้จะขอทานพี่ค่อยสันทัดพอจะทำได้ [๔๕]

การดูฤกษ์ยาม เป็นประเพณีที่มีแต่โบราณ คนไทยเชื่อว่า เวลาที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ชีวิตรุ่งโรจน์ พบแต่ความสุข เกิดสิริมงคล และก้าวหน้าในอาชีพการงาน ซึ่งยังเป็นความเชื่อที่ยังสืบเนื่องกันมาถึงปัจจุบัน ฉะนั้น เวลาที่จะออกเดินทางหรือกระทำงานมงคล จึงนิยมดูฤกษ์ยามว่า “ฤกษ์งาม ยามดี” ถูกต้องตามตามตำรับโบราณว่าไว้หรือไม่ หากปรากฏว่าฤกษ์ไม่งามยามไม่ดี ก็มักจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมกระทำกัน

๒.๓.๕ อิทธิพลในการนำไปใช้ในชุมชนและสังคม

อิทธิพลของวรรณกรรมในที่นี้ หมายถึง อิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อทางด้านสังคมและการดำเนินชีวิตที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ พบกวีได้พรรณนาลักษณะของสังคมชาวบ้านไว้หลายรูปแบบ กลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ร่วมกันของชนชาติต่าง ๆ ไม่ว่าเป็นไทย จีน ลาว มอญ เขมร เป็นต้น อยู่กันอย่างสงบ สุขมาช้านาน โดยมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้สอดคล้องกันและกัน ซึ่งถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในกัณฑ์ชูชกนั้น ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะการทำมาหากินเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตมากกว่าการหวังค้ากำไร ส่วนลักษณะการแต่งกายที่อยู่อาศัย หรือเรื่องอาหารการกิน ล้วนแต่เป็นลักษณะที่เรียบง่าย เหมาะกับสภาพของสังคมท้องถิ่น ดังผู้วิจัยที่จะได้ศึกษา คือ แหล่งชุมชน, วิถีชีวิตความเป็นอยู่, ขนบธรรมเนียมประเพณี, ดังนี้

๒.๓.๕.๑ แหล่งชุมชน ในภาคอีสานตอนใต้นั้น มีผู้คนหลายเชื้อชาติอาศัยอยู่ทำมาหากินอยู่ร่วมกันมาแต่ครั้งอดีต โดยเฉพาะเมืองขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นเมืองโบราณเก่าที่มีอาณาเขตปกครองแผ่ขยายไปหลายอำเภอ เช่น อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น มีการ

---

[๔๕] วิไล ธรรมวาจา, “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน”, ๒๕๔๕, , หน้า ๓๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ติดต่อค้าขายกับชนหลายเผ่าพันธุ์ เช่น ลาว เขมร ส่วย จีน อาศัยอยู่ร่วมกันมีความสามัคคีเชื่อมโยงมาตั้งแต่โบราณกาล ตราบเท่าทุกวัน โดยการตั้งรกรากอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้านตามพื้นที่ราบสูง ปลูกบ้านเรือนแบบยกเสาสูง อยู่เป็นครอบครัว วัดเป็นสถานที่ที่ประชาชนเหล่าพุทธศาสนิกชนใช้เป็นที่เรียนรู้ด้วยการฟังเทศน์มหาชาติ ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

๒.๓.๕.๒ วิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพหลัก ๆ ของชาวบ้านที่กล่าวถึงในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับวัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.บุขันธ์ จ.ศรีสะเกษ ได้แก่การทำเกษตรกรรม งานหัตถกรรม การค้าขาย เป็นต้น ดังต่อไปนี้

๑) การทำเกษตรกรรม สังคมไทยเป็นสังคมเกษตร ชาวบ้านนิยมทำไร่ไถนาการประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นการทำไร่ทำนา ดังเช่นพราหมณ์สองสามีภรรยาผู้เป็นพ่อแม่ของนางอมิตตา โดยอ้างจะขอผ่อนผัดที่จะคืนทองร้อยกษาปณ์ของชูชกว่า ขอผัดผ่อนไปจนกว่าจะได้ข้าวในนา งาในส่วนก่อน จึงจะนำเงินมาใช้ชก ซึ่งการปลูกข้าวและทำส่วน เป็นอาชีพเกษตรกรรม ดังความว่า

> ... อดตูข้าทั้งสองกว่าจะถึงปีหน้า ตูข้าทั้งสองได้เข้า[๔๖] ในนา ได้งาในสวน ตูข้าทั้งสองจักประมวญเป็นทองให้ท่านผู้เฒ่า อย่าร้อนใจ...[๔๗]

๒) งานหัตถกรรม นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม และค้าขายแล้ว งานหัตถกรรม เป็นอาชีพเสริมอาชีพหนึ่งของผู้หญิง มักใช้เวลายามว่างจากการทำไร่ทำนา ที่เป็นอาชีพโดยทั่วไปของสตรีไทย นอกจากการหุงข้าว ตักน้ำ หาฟืน เป็นต้น ผู้หญิงยังต้องเรียนรู้จักการทอผ้า หรือการเย็บฟูกหมอนอีกด้วย มีกล่าวไว้ในเนื้อเรื่องกัณฑ์ชูชกอยู่หลายตอน เช่น ในตอนพราหมณ์ด่านางพราหมณี ผู้เป็นภรรยาของตนเองว่าไม่ยอมทำงาน ทั้งข้าวน้ำก็ไม่หุงหา ผ้าก็ไม่ทอ เป็นต้น ดังความว่า

> ... ดูกรหญิงชั่ว มึงดีแต่จะแต่งตัวให้ชายชม หวีผมอยู่ละแล ๆ จับแต่ผ้าสไบขึ้นห้อยบ่า เที่ยวเร่หากันอยู่ทุกเรือน ชวนเพื่อนไปเที่ยวเล่น ครั้นเวลาเย็นจึงกลับมากิน ทาแต่ขมิ้นอยู่เหลือง ๆ ทำตาชำเลืองหาชาย ไม่อายเรียมเทียมหยิกหยอก แต่เที่ยวเข้าทุกตรอกออกทุกบ้าน การงานไม่ทำ ข้าวน้ำก็

---

[๔๖] เข้า = ข้าว

[๔๗] คัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ ใบลานหน้า ๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไม่หาหุง ผ้าก็ไม่ทอ หัวเราะกันอยู่เกร่อ ทำเผอเรอกระเชอปลา กินข้าวแต่จะนอนสอนมิจำ อาบแต่น้ำวันละสามเวลา...[๔๘]

เมื่อนางพราหมณีได้ฟังความสามีด่าทอ ก็เกิดความแค้น และโทษว่าสาเหตุมาจากนางอมิตตา จึงชวนกันไปดักรอรุมด่า นางอมิตตา เพื่อจะได้ด่าให้หายแค้นใจ

๓) การค้าขาย เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่กล่าวถึงในกัณฑ์ชูชก ฉบับวัดบ้านแขว ดังตอนพราหมณ์ด่าภรรยาของตนว่าไม่รู้จักช่วยทำมาหากิน ดังความว่า

...อีคนเผอเรอ อีกระเชอก้นรั่ว ดีแต่จะแต่งตัว เที่ยวกรีดกราย จะให้ซื้อให้ขายก็ขายหน้า ถ้าจะค้าก็ค้าแต่ลูกแมงคุด ไอ้ต้นทุนก็หาย ไอ้ปลายทุนก็หลุด อีเล่นกรุด[๔๙] ทั้งตาปี ช่างชั่วนี้ทุกอย่าง เที่ยวอวดเขาที่ตลาด อีกินเติบทั้งตาปี กล้วยหอมทั้งหวี มันก็ไพล่เข้าไปจนสิ้น[๕๐]

ตลาดเป็นแหล่งชุมชนที่สำคัญ อาชีพค้าขายจึงเป็นอาชีพของเหล่านางพราหมณีแห่งหมู่บ้านทุนวิฐ ซึ่งกวีได้พรรณนาไว้ว่าพวกนางพราหมณีจะค้าขายสิ่งใดก็มักขาดทุนไปสิ้น เพราะนางไม่เอาใจใส่ต่ออาชีพของตนเอง ในคัมภีร์มหาเวสสันดรอักษรขอม กัณฑ์ชูชก กล่าวถึงการซื้อขายผลไม้ไว้ค่อนข้างมาก เช่น การขายมังคุด กล้วยหอม ลูกกระท้อน เป็นต้น

๔) การรับราชการ การรับราชการเป็นอาชีพหนึ่งที่มีหน้ามีตา ชาวไทยสมัยก่อนอยากเข้ารับราชการกันมาก เพราะเป็นอาชีพที่เป็นเกียรติ มีหน้ามีตา มีผู้คนนับถือยกยกและยำเกรง ชาวไทยสมัยก่อนจึงมีความประสงค์จะเข้ามารับราชการ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรได้กล่าวถึง บทบาทของการรับอาชีพข้าราชการซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไป ยกย่อง และยำเกรง ดังเช่น ตอนที่ชูชกไปหาพราหมณ์สหายเพื่อทวงเงินที่ฝากไว้คืน แต่พราหมณ์สองสามีภรรยาไม่มีเงินจะคืนให้ ชูชกจึงได้ข่มขู่ด้วยการบอกว่าตนเองนั้นรู้จักขุนนางและข้าราชการในกรมทุกกรม จะให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจับสองสามีภรรยานั้นไปจองจำ ให้ติดคุกติดตะราง เพื่อลงโทษ แสดงให้เห็นว่าข้าราชการหรือว่าบุคคลชั้นปกครองนั้นมีอำนาจสิทธิพิเศษกว่าคนธรรมดาสามัญหากใครทำร้ายต้องได้รับโทษ และอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึง ชูชกใช้ความฉลาดในการเอาตัว

---

[๔๘] คัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ต.ห้วยใต้ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ ใบลานหน้า ๘.

[๔๙] กรุด (ปาก) = ตรุษ

[๕๐] วิไล ธรรมวาจา, “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน” , ๒๕๔๕, , หน้า ๓๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รอดจากพรานเจตบุตรจะขู่ฆ่า โดยอวดอ้างว่า ตนเป็นปุโรหิตรับราชการในวัง ทำให้พรานเจตบุตรหลงเชื่อทันที [๕๑]

๕) ขอทาน การขอทานอาจถือว่าเป็นอาชีพ แต่ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ชูชกได้ทำมาหาเลี้ยงตนเองด้วยการขอทาน ซึ่งเป็นอาชีพของคนยากจน และได้รับการดูถูกดูแคลนจากเพื่อนบ้านเป็นอย่างยิ่ง การขอทานนี้มีในสังคมไทยมานานเพียงแต่ไม่ปรากฏหลักฐานการขอทานนั้นถือว่าเป็นข้ออัปยศอดสูนักในกรุงสยาม ไม่ชั่วแต่เฉพาะตัวคนที่ขอทานแต่ทั้งขายหน้าถึงวงศ์ตระกูลทั้งปวงของญาติมิตรที่ตกเป็นขอทานนั้นด้วย

> ..**เอโก พราหฺมโณ** ยังมีพราหมณ์คนหนึ่ง ชื่อ ชูชุกพฤฒาจารย์รูปอันธการ ผอมกงโก้ จมูกโค้ง หน้าอกมีแต่กระดูกผมแข็งหยิก ท้องใหญ่ป่องออกมา ใบหูย้อยหนา เหมือนโรคขี้เรื้อนเพลิง ขาโค้งเหมือนขานกแก้ว ตาเข เนื้อหนังโป ตะปุ่มตะป่ำเหมือนเขาฝากไว้ ผิวขรุขระ หย่อนยานเท่าผลมะสังผล สมอฟันก็ขาว หัวก็ยาวเรียวเล็ก ข้างหนึ่งเหมือนผลมะตูม ตะแกอยู่หมู่บ้านทุนวิฏฐคราม ใกล้หมู่บ้านกลึงคราสตร์ตัวแกต้องเดินขอทานเขาเกิน ถ้าหากไม่ได้ที่หมู่บ้าน ตะแกไปที่ ตะแกไปที่วัดของพวกเรา ไม่ได้ทางเหนือ ตะแกก็ไปทางใต้ชูชกเองก็ได้รับการดูถูกดูแคลนจากเพื่อนบ้าน

นางอมิตตาผู้เป็นภรรยาก็พลอยอดสูและถูกเหล่านางพราหมณีเยาะเย้ยถากถาง จนได้รับความอับอาย ดังความว่า

> ... อมิตตาจึงว่านี่แนะนะออพราหมณ์ ที่นี่มันงามอยู่แลนั่นแน่ะ มันช่วยกันแห่เอาทั้งบ้าน ไหนมันจะฉุด ไหนมันจะคร่า ไหนมันจะด่าประจาน มันว่าออเฒ่าหัวล้าน ขอทานทั้งตาปี กูแค้นแต่มันด่าจู้จี้ให้เจ็บจิต อีลางคนมันก็คิดด่าว่าน่าอดสู [๕๒]

๖) อาชีพพราน ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ปรากฏว่าชาวเขมรถิ่นไทยทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่นๆอีกนอกเสียจากการทำไร่ทำนา ค้าขาย รับราชการ หัตถกรรม นั่นคือ อาชีพพราน หาของป่า ล่าสัตว์ แต่อาชีพพรานนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อทำมาค้าขายเพียงเพื่อทำเป็น

---

[๕๑]วิไล ธรรมวาจา, “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี : การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน” , ๒๕๔๕, , หน้า ๓๔.

[๕๒]สุวนีย์ ชวนสนิท, “วิเคราะห์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,** แผนกวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๑๒๑- ๑๒๒.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อาหารเลี้ยงชีวิตประจำวันเท่านั้น ฉบับภาษาเขมรนั้นอาชีพนายพราน ก็คือพรานเจตบุตรนั่นเอง ดังความต่อไปนี้

> ...ในกาลนั้น ยังมีพรานป่าคนหนึ่ง ชื่อเจตบุตร ตะแกรู้จักศิลปะการใช้ธนูการยิงได้อย่างชำนาญแม่นยำ อาศัยป่าทำเป็นบ้าน สะรั้วไม่ให้ใครเดินเข้าไปมาได้โดยทางที่จะไปยังภูเขาคีรีวงกต ตะแกเดินไปทั่วทุกแห่ง สกัดหาหมาประมาณ ๑ คันนา จากทางเข้าไปยังภายในป่าใหญ่ จนกระทั่งได้ยินพราหมณ์ร้องให้โฮผสมกับเสียงของหมาเห่า.[๕๓]

๒. ๓.๕.๓ ลักษณะที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่อาศัยของชาวบ้านที่กวีกล่าวไว้ในกัณฑ์ชูชกนั้นมีลักษณะการปลูกสร้างแบบง่าย ๆ คล้ายบ้านคนไทยทั่วไปในแถบภาคกลาง นิยมปลูกสร้างด้วยไม้เพราะหาง่ายกว่าวัสดุอื่น ๆ ยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งลักษณะบ้านของชูชกนั้น กวีได้พรรณนาไว้สั้น ๆ พอเห็นภาพลักษณ์ โดยมีส่วนประกอบดังนี้

ลักษณะที่ ๑

> ... ชูชกพราหมณ์ก็ตักน้ำหาฟืน ยืนดูเรือนที่รวนเรแลทรุดชำรุดรั่ว ทั้งครัวไฟ แลใต้ถุน ตะแกก็จับจุนตอม่อหลุด ทั้งบันไดสลักหลุดลิ่มประตูเต่าก็ดูซ่อมแปลงเสร็จสรรพ...

ลักษณะที่ ๒

> ... ไอ้เต่าชราก็ซ่อมแปลงเคหา ชักหลังคามุงจาก ได้แซมฟากด้วยจากอ่อน ผลัดกลอนด้วยไม้ไผ่ ทำครัวไฟใส่เสียบหนู เต่าจึงออกไปยืนดู ใครจะปลูกขึ้นสู้กูก็เต็มที่...

ลักษณะที่ ๓

> ... เต่าจังไรจึงพิจารณาดูเหย้าเรือน ที่ไหนคร่ำคราปรักหักพัง ตัวกูสิมิอยู่มิยัง หวังจะซ่อมแปลงไว้ให้มั่น เต่าคิดดังนั้นแล้วมิช้า เต่าชราจึงจับเอาพร้าด้ามลุ่นผลุนเข้าสู่ป่า ตัดเอาไม้ซาก ลากล่าเอาทั้งเรียวหนาม เนื้อความว่าจะล้อมรั้ว เห็นที่นั้นชั่วกลัวจะหัก สองมือเข้าชักเอาเป็นฟืน เอาไม้อื่นขึ้นเข้าให้แน่น แล่นตอม่อค้ำข้างใต้ถุน จุนนอกชาน เอากระดานมาเรียบเลียบดูมิหัก กลัวเมียสาวจะตกล่อง ที่ไหนเป็นล่องเป็นคู ดูกระสันกดเข้าให้ชิด สำเร็จเสร็จสรรพแล้วมิช้า...

---

[๕๓]เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จะเห็นได้ว่าชูชกพยายามหาทางซ่อมแซมเรือนที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง เพื่อให้นางอมิตตาอยู่อย่างปลอดภัย ส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ ของเรือนชูชกที่กล่าวถึงนั้น ประกอบไปด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยสิ่งเหล่านี้ คือ

กระดาน กลอน ครัวไฟ จาก ตอม่อ ใต้ถุน นอกชาน บันได ประตู ฝาเฝือง ฟากล่อง ล่องเยี่ยว ลิ่ม สลัก เสียบหนู หลังคา

ภาพบ้านของชูชก จึงมีลักษณะเป็นบ้านหลังเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ยกพื้นระดับเดียวกันไปทั้งหลัง ใต้ถุนสูง มีบันไดพาดขึ้น ลักษณะบันไดมีแค่สามขั้น เวลาจะนอนจึงเข็นบันไดขึ้นบนตัวเรือน เพื่อความปลอดภัย ซึ่งลักษณะบ้านแบบนี้มีหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า “ที่อยู่อาศัยของคนจนนั้นสร้างกันแบบง่าย ๆ เป็นเรือนยกระดับเดียวกันไปหมดทั้งหลัง ใช้เสาไม้ไผ่แล้วกั้นฝาด้วยซีกไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยตับจากผูกไว้กับเครื่องบนที่เป็นไม้ไผ่เหมือนกัน ใช้บันไดไม้ไผ่พาดขึ้น” ส่วนรอบ ๆ บริเวณบ้านมีรั้วปิดมิดชิด ชาวบ้านมักจะหาหนามมาสะกั้นไว้ไม่ให้มีช่องโหว่ เช่นเดียวกับชูชกเข้าป่าหาเรียวหนามมาทำรั้วนั่นเอง [๕๔] ก่อนที่ชูชกจะเดินทางไปขอสองกุมาร

๒.๓.๕.๔ กลุ่มบุคคลที่นิยมนำไปใช้

มหาเวสสันดรชาดก คัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มบุคคลที่นิยมนำไปใช้มากที่สุด คือ

๑) กลุ่มพระสงฆ์ ที่ได้ศึกษาภาษาขอมมาก่อนอย่างชำนาญจึงอ่านสื่อภาษาได้ ใบลานฉบับวัดบ้านแขว นี้ใช้อักษรเขมรโบราณทั้งหมด และเทศน์เป็นทำนองภาษาท้องถิ่นของตน ถ้าหากฉบับอื่นที่แต่งเป็นภาษาไทยแล้วพระสงฆ์ สามเณรทั่วไปก็ใช้เทศน์มหาชาติประจำปีในแต่

ละวัด เพื่อเทศนาโปรดญาติโยมที่มาร่วมทำบุญในวันเทศน์มหาชาติ โดยเฉพาะการเทศน์กัณฑ์ชูชกนั้น จะเป็นกัณฑ์ที่พระผู้ใหญ่มักนิยมเทศน์เอง และต้องมีเสียงใหญ่ เสียงห้าวและทุ้มต่ำ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของชูชกที่ค่อนข้างจะกระโชกโฮกฮากเจี้ยวจ้าว เป็นที่สนุกสนานเฮฮาแก่ผู้ที่ฟังเทศน์

๒) กลุ่มครู อาจารย์ ที่ทำการสอนหนังสือให้แก่นักเรียน นักศึกษาที่เข้าเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ในเรื่องชาดกที่ควรรู้เกี่ยวเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ

---

[๕๔]สุวนีย์ ชวนสนิท, “วิเคราะห์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,** แผนกวิชาภาษาไทย, ๒๕๑๘, อ้างแล้ว หน้า ๓๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) กลุ่มนักปราชญ์ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับการประพันธ์หนังสือ หรือเขียนเอกสารรายงานทั่วไป จะต้องนำไปประกอบบทความให้มีสาระเพิ่มขึ้นและมีความเกี่ยวเนื่องทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องเอาเรื่องราวเหล่านี้ใส่ลงไปเพิ่มอรรถรสให้เนื้อหากับหนังสือชวนให้อ่านยิ่งขึ้น

๔) ปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้บวชเรียนศึกษารู้เรื่องราวมาก่อน แต่ได้ลาสิกขาเพศไปเป็นผู้นำในด้านพิธีกรรมเกี่ยวกับจัดสถานที่ไว้ใช้เทศน์มหาชาติ ให้ถูกต้องตามประเพณีนิยมในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ และเป็นผู้บอกเล่าตำนานเรื่องราวมหาเวสสันดรในอดีตชาติให้แก่คนที่ยังไม่รู้ให้ได้รับรู้เรื่องของพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๓
บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม

วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ฉบับนี้เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นประเภทวรรณกรรมในพระพุทธศาสนา เพราะมีเนื้อหาที่กล่าวถึงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอันเป็นชาดกในชาดกนิบาต เนื่องจากเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นแต่งโดยกวีที่อยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ แต่กวีก็ไม่ได้ละเลยความงดงามทางภาษาที่ได้ขัดเกลาแล้วเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคม สภาพเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของที่ผู้อาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้น ๆ สอดแทรกลงไปไว้ภายใน ทำให้วรรณกรรมมีคุณค่าทั้งทางด้านวรรณศิลป์

ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะคัมภีร์ใบลานอักษรขอม เป็นต้นฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ เท่านั้นมีใบลาน ๒๕ใบลานมีจำนวนหน้าลาน ๕๐ หน้าลาน

๓.๑ เนื้อหาโดยย่อของใบลานอักษรขอมกัณฑ์ชูชก

ใบลานฉบับอักษรขอมที่เป็นต้นฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ มีใบลาน ๒๕ ใบลาน มีจำนวนหน้าลาน ๕๐ หน้าลาน ได้จารประวัติของชูชกไว้ ดังนี้

ชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะ ในกาลิงครัฐ มีบิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่า นางจันทีพราหมณี เมื่อบิดา มารดาตายหมดแล้วจึงค่อยได้ดี อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐะ[๑] โตเป็นหนุ่มเลี้ยงชีพด้วยการเที่ยวภิกขาจารได้ทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะนำไปฝากไว้กับพราหมณ์ที่เป็นสหายเก่า พราหมณ์ที่เป็นสหายเก่าก็ใช้กหาปณะเสียหมด ภายหลังชูชกกลับมาทวง ก็ไม่สามารถจะชดใช้ทรัพย์นั้นได้ จึงยกธิดาชื่อ อมิตตาให้เป็นภรรยาชูชกไป ชูชกจึงพานางอมิตตาไปอยู่บ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะนางได้ปฏิบัติหน้าที่ภรรยาที่ดี

ในครั้งนั้น พวกพราหมณ์หนุ่ม ๆ เห็นกิริยามารยาทของนางอมิตตา มีความคิดคุกคามภรรยาของตนว่า “นางอมิตตานี้ปฏิบัติพราหมณ์ชราชูชกอย่างดี พวกเจ้าทำไมละเลยการปฏิบัติต่อเราทั้งหลาย” ฝ่ายภรรยาของพราหมณ์เหล่านั้นจึงรวมกันคิดร้ายต่อนางอมิตตาว่า “ พวกเราจักให้นางอมิตตานี้หนีไปเสียจากหมู่บ้านนี้” คิดได้ดังนั้นจึงรวมกันไปรุมด่านางอมิตตาที่ท่าน้ำเป็นต้น

---

[๑] คัมภีร์ใบลานวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นางอมิตตา ก็ไม่ได้โต้ตอบ เดินร้องให้กลับมายังเรือน ชูชกเมื่อเห็นอาการของอมิตตาเช่นนั้น จึงได้ไต่ถามถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น เมื่อทราบแล้วก็บอกแก่นางอมิตตาว่าตนเองจะเป็นผู้ปรนนิบัติตักน้ำ ผ่าฟืน การงานทุกอย่างนางไม่ต้องทำ แต่อมิตตาไม่ยอม จึงได้บังคับให้ชูชกไปขอชาลีและกัณหาจากพระเวสสันดรมาเป็นทาสรับใช้ หากชูชกไม่ไปขอ นางจะกับไปอยู่กับพ่อแม่ตามเดิม หากถึงวันมหรสพต่างๆ ก็จะแต่งตัวสวยๆ แล้วไปเที่ยวเล่นกับชายหนุ่มอื่นๆ ให้ชูชกเจ็บใจด้วยความลุ่มหลงเพราะอำนาจกามตัณหาทำให้ชูชกจำต้องไปขอสองกุมารจากพระเวสสันดรที่เขาวงกต ก่อนไปนางอมิตตาได้จัดแจงเสบียงให้ชูชก ฝ่ายชูชกก็ได้ซ่อมแซมเรือนที่อยู่ ตักน้ำ ผ่าฟืน เพื่อไม่ให้นางอมิตตาต้องลำบากระหว่างที่ตนไม่อยู่ และป้องกันไม่ให้ชายหนุ่มอื่นใดมาพบปะนางอมิตตดา จากนั้นได้เดินทางไปด้วยความโศกเศร้า จนกระทั่งถึงเมืองหนึ่ง ภายหลังได้ถูกชาวบ้านไล่ทุบตี จึงวิ่งหนีออกจากเมืองนั้นไปแล้วเดินหลงทางไปยังเขตแดนที่พรานเจตบุตรรักษาอยู่ ก็ถูกสุนัขไล่กัดวิ่งหนีขึ้นต้นไม้ ชูชกพบพรานเจตบุตรก็หลอกว่าตนเป็นราชทูตมาอัญเชิญพระเวสสันดรกลับยังพระนคร ทำให้พรานเจตบุตรหลงเชื่อ และได้รับการปฏิสันถารเป็นอย่างดี พร้อมกับบอกหนทางไปยังเขาวงกตให้อีกด้วย

หลังจากเข้าไปขอกุมารทั้งสองได้มาแล้ว ก็รีบพาหนีออกมาจากเขาวงกตเดินมาตามทางในป่าถึงทางสองแพร่ง เทวดาดลบันดาลใจให้ชูชกหลงทางพาสองกุมารไปเมืองสีพีของพระเจ้าสัญชัย พระเจ้าสัญชัยจำหลานทั้งสองได้ และกัณหา ชาลีก็บอกเล่าความ ว่าพระบิดาได้บริจาคตนทั้งสองให้แก่ชูชก โดยที่กัณหาและชาลีไม่พร้อมใจที่จะไปด้วยเมื่อพระเจ้าสัญชัยรู้ความจริงจึงทำการไถ่ถอนจากชูชกด้วยสินเงินทองมหาศาล และข้าทาสบริวารบำเรอด้วยกามคุณ พร้อมอาหารอันเลิศรสด้วยความที่ชูชกมีความละโมบในอาหารและรับประทานมากเกินไป ธาตุไฟรับไม่ได้จึงแตกสลายตายไปในที่สุด[๒]

๓.๒ บุคลิกภาพของชูชกในวรรณกรรมอักษรขอม

ในการศึกษามหาเวสสันดรกัณฑ์ชูชกฉบับอักษรขอมในบทนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แบ่งหัวข้อการศึกษา ด้านบุคลิกลักษณะของชูชก และนางอมิตตา เป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างจากคนอื่นทั้งในเรื่องรูปร่าง ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมอันแสดงให้เห็นลักษณะของตัวละครชาวบ้านได้ชัดเจนทำให้แปลกตาของผู้พบเห็นไว้ดังนี้

บุคลิกลักษณะ ในด้านต่างๆของชูชก ที่เรียกว่าบุรุษโทษ ๑๘ ประการ คือ

๑. พลงฺกปาโท มีเท้าคดคู้ หรือตีนเกตีนกาง

๒. อทฺธนโข มีเล็บเน่าครึ่งเล็บ

[๒]คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. โอพฺฤฐปณฺฑิโก	มีเหนียงหย่อนยานเหมือนนกตะกรุม
๔. ทีฆฺตุตโรฏฺโฐ	ริมฝีปากเบื้องบนยาวปกข้างล่าง
๕. จปโล	เวลาพูดน้ำลายไหล ๒ ข้างปาก
๖. กฬาโร	มีเขี้ยวงอกเหมือนเขี้ยวหมู
๗. ภคฺคนาสโก	จมูกหัก คือดั้งจมูกหักตอนกลาง
๘. กุมฺโภทโร	มีท้องเท่าไหหาม
๙. ภคฺคปิฏฺฐิ	หลังหักและโก่ง
๑๐.วิสมจกฺขุโก ตาเข	ตาเหลือก ตาทั้ง ๒ น้อยใหญ่ไม่เท่ากัน
๑๑.โลหมสฺสุ	หนวดแดงแข็งเหมือนเส้นลวด
๑๒.หริตเกโส	มีผมแดงแกมหงอก
๑๓.วลีนำ	มีเส้นสะพรั่งขึ้นทั้งตัว
๑๔.ติลกาหโก	มีจุดดำเป็นหมึกๆทั่วตัว
๑๕.ปิงฺคโล	ตาเหลืองเหมือนตาแมวป่า
๑๖. วินโต	คดในที่ ๓ แห่งคือ สะเอว หลัง คอ
๑๗.วิกโฏ	เดินข้อเท้าดัง
๑๘.พฺรหา ขโร	เล็บหนายาวแข็งคม[๓]

ผู้ใดมีลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการนี้ แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตาเข มือเก ตีนกาง อย่างที่เห็นกันอยู่โดยมาก โบราณว่าไม่ดีทั้งนั้น คือคนเหล่านี้ไม่ว่าหญิงหรือชาย มักจะมีความคิดเห็นไม่เหมือนใคร และมักเป็นพวกที่ฉลาด แต่อาจจะฉลาดแกมโกง หรือมักเป็นพวกที่กล้าหาญ แต่อาจจะกล้าหาญในทางไม่ดี หรือไม่เหมาะไม่ควร

๓.๒.๑ บุคลิกภายนอกของชูชก

บุคลิกภายนอกของชูชก หมายถึง กิริยามารยาทของชูชกที่แสดงออกกวีพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะของชูชกไว้เพียงสั้น ๆ ว่าชูชกนั้นเป็นพราหมณ์บุรุษโทษ ๑๘ ประการ ยึดอาชีพขอทานเลี้ยงตน เป็นคนตระกูลยัญญหุตภุชงค์[๔] สืบพงศ์โภวาทิกชาติ ใกล้เมืองกลิงคราษฎร์ ในลานฉบับอักษรขอม จะบรรยายรูปร่างหน้าตาของชูชกไว้ชัดเจนพอสมควร ทำให้มองเห็นภาพที่ชัดขึ้น เพราะมีลักษณะที่ผิดแผกไปจากคนทั่ว ๆไป อันเป็นที่เกิดความตลกขบขันเมื่อพบเห็น โดย

---

[๓] ขุ.ชา.๒๘/๑๕๑๔ – ๑๕๗๕/๔๘๔-๔๕๒.

[๔] การบูชาพระยานาค

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กล่าวถึงรูปร่างชูชกว่า เป็นเฒ่าชรามีลักษณะบุรุษโทษแล้ว อีกทั้งยังมีความพิกลพิการ น่าเกียจน่ากลัว น่าขยะแขยงและน่าสมเพช ดังนี้

ตัวอย่างที่ ๑

> เอโก พฺราหฺมโณ ยังมีพราหมณ์ชราหฤโหด มีนามโคตรชื่อว่าชูชก เป็นคนทลิททกเข็ญใจไร้ญาติขาดโคตร ประกอบด้วยบุรุษโทษ ๑๘ ประการ หนังท้องย่นยาว ยานอยู่โตงเตง หน้าแข้งโกงเกง เป็นมะเร็งไม่รู้หาย เหม็นสาร้ายกลิ่น เป็นปีเป็น เดือนไม่ได้อาบน้ำ ขี้มูกไหลพร่ำไม่ขาด แผคุดทะราดเต็มทั้งตัว นัยน์ตาก็ถั่วทั้งสองข้าง ฟันฟ่างห่างเป็นประตูช่อง น่องมู่ทู่บู้บวม เบี้ยว เอเอี้ยวอกแอ่นใหญ่ เป็นหืดไอไม่รู้ขาด เหมือนภูตผีปีศาจอันอัปรีย์[๕]

ตัวอย่างที่ ๒

> เอโก พฺราหฺมโณ ยังมีพราหมณ์ชราประทุษจริต เจ้ากรมหิดจังวังเล่น เป็นบุรุษโทษ ๑๘ แห่ง แขนขาเข่าแงคอดคู้กะทู่ ไหล่ลอบลู่หลุบหลิบ แก้มตอบตีบมือตีนโต ลูกสะดือโดนโด่ดุดังดามพร้า บั้นเอวคดขวาต้องคำ รำเสน่ห์ ตาหลิ่วเหล่หลุกหลิก เหมือนไอ้ขิกวัดโขก หน้าโน่โหนกคอ เป็นหนอก หัวก็ล็อกพ็อกหมาหลง เป็นอัปมงคลไม่มีดี แฝงไฝฝีเชอะช้ำชอก ปมเปื่อยปอกบุบบิ่มเบอะขี้ฟันเปรอะแสนสกปรก นามชื่อว่าชูชกชาตทรพล เนื้อหนังมันช่างนุ่มนิ่มหมุบหมิบอยู่ปุปะ กูนี้ต้องลักษณะท้าวแสนปม ไอ้ไฝกลม ๆ กูจะบอกว่าฝังเครื่อง ไอ้หูดหัวเหลือง ๆ กูจะบอกว่าฝังเพชร ไอ้หิดเม็ดเล็ก ๆ กูจะบอกว่าฝังพลอย ไอ้น้ำเหลืองไหลย้อย กูจะบอกว่าน้ำกุหลาบ

จากตัวอย่างข้างต้น ผู้แต่งได้พรรณนาบุคลิกรูปร่างลักษณะของชูชกที่พิกลพิการ มีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว ไม่เหมือนคนสามัญธรรมดาทั่วไป เป็นที่น่ารังเกียจขยะแขยง เช่น หลังโกง ไหล่ลู่ ท้องเปาะเหลาะ นิ้วกุดเน่าเปื่อย หัวล้าน ตาเหล่ ปากโหว่ เป็นต้น และยังเป็นโรคต่าง ๆ ที่น่ารังเกียจมากมาย เช่น หูดหิด หืดไอ คุดทะราด เป็นต้น รวมทั้งมีน้ำเหลืองไหลตลอดเวลา ขี้ตาแฉะ ขี้มูกไหลพร่ำและมีกลิ่นตัวเหม็นสาบสาง ซึ่งทั้งหมดเป็นจินตนาการของผู้แต่งที่เป็นกวีพื้นบ้านนั้น ต้องการจะสื่อกับผู้ฟังผู้อ่านให้เห็นภาพความอัปลักษณ์อัปมงคลของชูชกนานาประการ แต่เมื่อเทียบกับลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการแล้ว การบรรจงพรรณนารูปร่างชูชก

---

[๕] คัมภีร์ใบลานวัดแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของใบลานอักษรขอมนี้ มีความพิกลพิการมากกว่า แต่สามารถแบ่งแยกออกระหว่างฝ่ายดี ฝ่ายร้ายได้โดยง่าย เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ยังเชื่อกันว่าฝ่ายร้ายต้องมีรูปร่างอัปลักษณ์ น่าเกลียดน่ากลัว ถึงกระนั้นก็ตาม แม้ว่ารูปร่างอันอัปลักษณ์ของชูชกเหล่านี้ กลับเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังผู้อ่านคล้ายเครียดได้เป็นอย่างดียิ่ง เนื่องจากแฝงไว้ด้วยความตลกขบขันแก่ผู้ฟังผู้อ่านเป็นอย่างมาก

๓.๒.๑.๑ **บุคลิกลักษณะพฤติกรรมภายนอก** หมายถึง การเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ การพูดจา และความคิดอ่านผู้แต่งได้แต้มเติมให้บุคลิกชูชกมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปที่เคยเห็นเคยอ่านในกัณฑ์ชูชก เช่น มีลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ เจ้าปัญญา โอ้อวดขี้คุยและตลกขบขัน

๑) ลักษณะนิสัยเจ้าชู้ของชูชกนั้น ไม่เลือกว่าสาวแก่แม่ม่าย ขอให้ได้เกี้ยวพาราสีไว้กอนเป็นดี ดังตอนที่ชูชกจะออกไปขอทาน ได้แต่งตัวที่คิดว่าสวยงามที่สุด และแวะเวียนขอทานตามที่ต่าง ๆ ระหว่างทางได้เกี้ยวพาราสีแม่ม่าย ดังความว่า

> ตัวออเฒ่าทำทีเจ้าชู้ฉุยฉาย รู้ว่าเรือนไหนเป็นแม่ม่าย ตะแกก็อุตส่าห์ไปเที่ยว ถ้าสมคะเนข้างเกี้ยวก็จะได้การ ถ้าเกี้ยวไม่ได้การกูจะไสเอาเข้าสาร[๖]
> เมื่อใด ออเฒ่าออกจากบ้านจึงแต่งตัวจึงแต่งตัวเสกน้ำลายทาหัวกันเสลด ภาวนาประสมเนตรกันด่าแม่ แล้วไอ้เฒ่าก็ยืนยิ้มชมตัวว่าฉุยฉาย ถือไม้เท้าจดจ้องขย่องแขย่ง เข้าไปยืนยิ้มแอบกระแอมอยู่ที่หัวบันได นางแม่ม่ายแลเห็นถามว่ามาหาใครเจ้าคุณตา เฒ่าชราตะแกพูดจาตามทำเนียม[๗] ว่าเรียมมาด้วยธุระรัก เขาด่าว่าไอ้หัวจวักนี่ มาเกี้ยวแม่ ชูชกตะแกจึงแก้ว่า ว่าจะเกี้ยวแม่ไปฝากพ่อ เขาร้องทุดใส่ต่อ ไปเสียให้พ้นหัวกะได ทีหลังตะแกพูดไพล่ไปข้างขอทาน มิได้ข้าวสุกก็เอาข้าวสาร ตามแต่จะศรัทธาเถิดนะเจ้า

ในบางตอนที่ชูชกพานางอมิตตากลับบ้าน ทำท่าทางกรุ้มกริ่มกับนางอมิตตา ในเชิงชายเจ้าชู้ ซึ่งความเป็นคนกะล่อนและเจ้าชู้เป็นลักษณะนิสัยของชูชกนี้เอง

๒) ลักษณะนิสัยขี้คุยโวโอ้อวดของชูชกนั้น ผู้แต่งได้พรรณนาไว้เป็นคนที่ขี้คุยและโอ้อวดเป็นอย่างมาก มักคุยโวเพื่อข่มขู่ผู้อื่นให้กลัวให้นับถือตน เช่น ตอนชูชกเดินทางกลับมายังตระกูลพราหมณ์เพื่อทวงถามเงินทองของฝาก แต่สองพราหมณ์สามีภรรยาได้นำไปใช้จ่ายหมดสิ้นแล้ว ชูชกจึงข่มขู่ให้กลัว ว่าให้เร่งนำทองฝากของตนมาคืน ไม่เช่นนั้นจะมีการฟ้องร้อง ดังความว่า

---

[๖] เข้าสาร = ข้าวสาร

[๗] ทำเนียม = ธรรมเนียม

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชูชกตะแกได้ฟังก็เดือดฟุ้งว่า ดูหรือ ๆ ทองทั้งถุงช่างทำเล่น ดูเหม่ ๆ ออเจ้านี้แสนเข็ญเป็นศัตรู ครั้งนี้เอ็งกับกูจะได้เห็นกัน แต่เช่นเอ็งนี้สักหมื่นพัน กูไม่พรั่นเลย ด้วยกูเป็นคนเคยอยู่ในทุกโรงศาล กฎหมายอัยการกรมศักดิ์หลักชัย กูก็ได้จบ ถ้ามิได้ทองของกูครบ กูก็จะขายให้ญาติสิ้นทั้งโคตร พราหมณีเห็นตาชีโกรธอยู่กราดเกรี้ยว ต่างคนต่างก็เหลียวมาซุบซิบ ว่าสุดที่เราจะยืมหยิบที่ไหนมาให้ตาชี อ้อลูกสาวของเรามีพึ่งรุ่นสาว จะแก้จนไปสักคราวพอครองแครง [๙]

จากตัวอย่าง ผู้แต่งพรรณนาว่า ชูชก มีความรู้ในเรื่องหลักชัย ซึ่งเป็นตำราชั้นสูงของผู้เป็นบรมวงศานุวงศ์เท่านั้นที่จะเรียนได้ กรมศักดิ์ [๑๐] เป็นตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินคดีความ ส่วนหลักชัยเป็นตำราว่าด้วยจริยธรรมของผู้กษัตริย์ขัตติยวงศ์ จะเห็นได้ว่ากวีท้องถิ่นมีความรอบรู้ในเรื่องตำราวิชาการสำคัญ ๆ การกล่าวถึงชูชกว่ามีความรู้เรื่องกรมศักดิ์ ที่กฎหมายตราสามดวง

๓.๒.๑.๒ บุคลิกลักษณะของชูชกที่เป็นคนโมโหร้าย ความที่เป็นคนเจ้าอารมณ์ กล่าวคือ เมื่อชูชกแสดงอาการโมโห มักมีพฤติกรรมที่พิลึกพิลั่น เช่น เกาหิดกราก ๆ คลานตะกุบตะกับ ฯลฯ พฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้น่ากลัวแต่อย่างใด เนื่องจากแฝงไว้ด้วยความตลกขบขัน เช่น ตอนชูชกแสดงอารมณ์โกรธ เมื่อนางอมิตตดาเล่าว่าถูกเหล่านางพราหมณีรุมกันด่า ชูชกได้แสดงอาการดังนี้

วันนั้นไอ้เฒ่าชราท้องยุ้งพุงบาตร ชาติอังวะตะกละกล้าเหิม อันได้ฟังนางเมียว่าเขาถากถาง ไอ้เฒ่ากระโดดผาง ๆ กลางกระท่อม จึงร้องว่าเหม่ เห็นว่าเสือผอมสิผุดหัวรอ ไอ้เฒ่าคำรามอยู่ฮ่อ ๆ เหมือนหมาหอบ มันช่างไม่กลัวผีปอบบ้างหรืออย่างไร ตะแกฉวยได้ไม้ลุกขึ้นแผลงฤทธิ์ ถลกก้นขึ้นเกาหิดอยู่กราก ๆ ตั้งท่าออกปาก ชี้นิ้วฉุย จึงร้องว่าอีน่าหยุ ข่มเหงพ่อเล่นได้ เป็นไรก็เป็นไป ฉวยไม้ขึ้นตั้งท่าทรงพระเสี่ยงกล้าโมโห เข้าคลานตะกุบตะกับ กระทืบจนตั่งหัก หัวปักลงไปใต้ถุนถกเขม่นมุ่นตุ่นกันเสียให้ครื้นเครง ฉวยไม้ขึ้นตั้งท่าตีหมาลงตำเก๋ง กลับตะโกตะเก่งปีนขึ้นบันได เป็นไรก็เป็นไป ซักกะไดขึ้นตำโกรง ทำเล่นแก่ใจ กูปิดประตูเข้าตำโผงไอ้เฒ่าลากโครงเข้าไปปลอบนางเมียขวัญ

---

[๙] คัมภีร์ใบลานวัดแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

[๑๐] พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๐. ได้นิยามคำศัพท์ “กรมศักดิ์” ว่า ชื่อกฎหมายลักษณะหนึ่งซึ่งกำหนดโทษปรับตามศักดินา อายุ และความร้ายแรงหนักเบาของความผิดที่กระทำ (กฎหมายตราสามดวง)

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๒.๒ บุคลิกภายในของชูชก

บุคลิกลักษณะภายในของชูชกนั้น หมายถึง ลักษณะนิสัยที่ซ่อนอยู่ภายในของแต่บุคคล ในที่นี้หมายถึง ลักษณะนิสัยของชูชกมีติดตัวมาแต่กำเนิด ในบางครั้งผู้แต่งสื่อให้เห็นถึงความเป็นเฒ่าที่แสนร้าย และแฝงไว้ด้วยความตลกขบขัน ขาดความยั้งคิด แต่บางครั้งกวีผู้แต่งก็สื่อให้เห็นถึงความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ของชูชก โดยบรรยายลักษณะชูชกว่าเป็นผู้เฒ่าที่มีความคิดรอบคอบ ในตอนที่ชูชกเก็บหอมรอบริบททรัพย์ได้ร้อยกษาปณ์ ชูชกคิดวางแผนจะนำเงินทองที่เก็บได้นั้นไปใช้จ่ายทำสิ่งต่าง ๆ เช่น ประหยัด รอบคอบ มีความรักในภรรยาของตน ฉลาดมีไหวพริบปฏิภาณ มีความเมตตา ดังต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ นิสัยภายในของชูชกเป็นคนที่ประหยัด ชื่นชมในความขยันขันแข็ง รู้จักทำมาหากินมีความสามารถเลี้ยงตนเองได้ ได้เงินทองมาจากเที่ยวขอทาน รู้จักเก็บหอมรอมริบ ชูชกเก็บสะสมเงินที่ขอทานเขามาได้ถึง ๑๐๐ กษาปณ์ ตามคำพุทธพจน์ว่า “อารักขาสัมปทา” คือหาทรัพย์มาได้แล้วก็ต้องรักษา จึงนำเงินไปฝากพราหมณ์ผู้เป็นเพื่อนเก่าไว้ เพราะเงินจำนวนถึง ๑๐๐ กหาปณะนั้น เป็นเงินที่มาก หากไม่ประหยัดจริง ๆ แล้วจะหามายาก ยอมอดมื้อกินมื้อชูชกมีความขยันในการเดินเที่ยวขอทานจึงได้มา

๓.๒.๒.๒ นิสัยภายในของชูชกเป็นคนที่รอบคอบ ในการที่เก็บเงินทองเพื่อไว้ใช้จ่ายในภายหน้า ดังคำว่า “จะคลานเข้าไปในมุ้ง คิด ๆ แล้วก็คลำดูถุงกลัว ขโมย จะล้วงลักครั้นจะซุกว่อนไว้ที่กระท่อมเอง ก็เกรงนักกลัวหนูจะพาไป ครั้นจะไปไว้บนหลังคาก็กลัวอีกาจัญไรจะคาบหนี ครั้นจะฝังไว้กับบ่อหลุม ก็กลัวพระภูมิเจ้าที่ กรุงพาลี จะยักย้าย จะเป็นอันตรายนี้ทุกอย่าง” เพราะเหตุนี้จึงต้องนำไปฝากไว้กับพราหมณ์เพื่อนเก่า โดยชูชกรู้จักวางแผนการจัดการกับทรัพย์สินเงินทองที่มีอยู่ เพื่อสร้างฐานะให้กับตนเอง

๓.๒.๒.๓ มีความรักในภรรยาของตน เมื่อนางอมิตตาถูกรุมด่าจากนางพราหมณี ชูชกรับอาสาที่จะทำงานบ้านงานเรือน ตักน้ำหุงข้าวและหาฟืนด้วยตนเอง เป็นต้น ชูชกให้ความรักความอบอุ่นต่อภรรยาของตนอย่างดีเยี่ยม เมื่อมิตตาขอร้องให้ไปขอสองกุมาร คือ กัณหา ชาลี ก็ตกลงรับคำจากนางอมิตตาภรรยาสาวรุ่นทันที ก่อนไชูชกก็ได้ซ่อมแซมบ้านเรือนที่อยู่ ตักน้ำ ผ่าฟืนไว้ เพื่อไม่ให้นางอมิตตาต้องลำบากระหว่างที่ตนไม่อยู่ และป้องกันไม่ให้ชายหนุ่มอื่นใดมาพบปะนางอมิตตา จากนั้นได้เดินทางไปด้วยความโศกเศร้า จนกระทั่งถึงเมืองหนึ่ง ภายหลังได้ถูกชาวบ้านไล่ทุบตี จึงวิ่งหนีออกจากเมืองนั้นไป [๑๐]

---

[๑๐] คัมภีร์ใบลานวัดแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๒.๒.๔ ฉลาดมีไหวพริบปฏิภาณดี ชูชกได้เดินทางไปที่เขาวงกต เป็นที่พักอาศัยของพระเวสสันดรสำหรับบำเพ็ญ ศีลภาวนา ก่อนที่จะเข้าไปถึงพระเวสสันดรนั้น ต้องผ่านด่านสุนัขทั้งหลายของพราหมณ์เจตบุตรผู้นั่งเพื่ออารักขาพระเวสสันดร พราหมณ์เจตบุตรนั้นใช้คำขู่ต่าง ๆ นานา แต่ชูชกก็สามารถเอาตัวรอดได้ ด้วยการเจรจาดังคำว่า

> แน่ะเจตบุตร จงฟังเราก่อน พราหมณ์ผู้เป็นทูต เป็นผู้ไม่ควรถูกฆ่า เพราะเหตุนั้นแล คนทั้งหลาย ย่อมไม่ฆ่าทูต นี้เป็นธรรมเนียมสืบเนื่องมาแต่โบราณ ชาวสีพีทุกคนหายขัดเคืองแล้ว พระบิดาก็ทรงปรารถนาจะพบพระราชบุตร และพระมารดาของพระราชบุตรนั้นทรงทุพพลภาพ พระเนตรทั้งสองของพระมารดานั้นจะบุ่นมัวในไม่ช้า เราเป็นทูตที่ชาวสีพีเหล่านั้นส่งมาแน่ะเจตบุตร จงฟังเราก่อน เราจักนำพระราชบุตรเสด็จกลับ ถ้าเจ้ารู้จงบอกหนทางแก่เรา

เมื่อพราหมณ์เจตบุตรได้ฟังวาทะเช่นนั้นแล้ว มีความโสมนัส ด้วยคิดว่า “ได้ยินว่าบัดนี้พราหมณ์นี้จะมาเชิญเสด็จพระเวสสันดรกลับ” จึงผูกสุนัขไว้ แล้วให้ชูชกลงจากต้นไม้ ให้อาหาร ทำปฏิสันถาร แล้วกล่าวคำว่า

> ข้าแต่พราหมณ์ ท่านเป็นทูตที่รักของพระเวสสันดรผู้เป็นที่นักของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะให้กระบอกน้ำผึ้งและขาเนื้อย่าง เป็นบรรณาการแก่ท่านและจักบอกประเทศ (ที่อยู่อาศัย) พระเวสสันดรหน่อกษัตริย์ผู้ให้สำเร็จความประสงค์ประทับอยู่แก่ท่าน [๑๑]

จะเห็นได้ว่า ชูชกได้ใช้ปฏิภาณไหวพริบในการเจรจาเอาตัวรอด จากพราหมณ์เจตบุตรผู้เป็นยามรักษาการณ์ไปได้อย่างนิ่มนวล และไม่ถูกสุนัขดุทำร้าย

๓.๒.๒.๕ ชูชกมีความเมตตา หลังจากที่ชูชกเข้าขอสองกุมาร กัณหา ชาลีได้แล้ว ก็พากลับเมืองกลิงคราษฎร์ ในขณะที่เดินทางมานั้นสองกุมารก็ร้องไห้ตลอดเส้นทาง เพราะการเดินทางตามป่าเขาลำเนาไพร่ทุรกันดาร ทั้งเหนื่อยล้า หิวโหยในอาหาร ชูชกเฒ่าก็สงสารกุมารอยู่ในใจแต่ต้องขืนข่มใจ เก็บผลไม้ตามข้างทางให้สองกุมารได้เสวยตลอดเส้นทางที่เดินไป ถึงจะดุด่าเฆี่ยนตีก็ตาม อีกใจก็นึกเสน่หาในความน่ารักของสองกุมาร ช่างเจรจาขอร้องให้ปล่อยกลับไปหาพระราชบิดา พระราชมารดา หากชูชกขาดความเมตตาแล้ว คงไม่พาส่งถึงพระเจ้าสัญชัยที่ประทับอยู่เมืองสีพี ต้องนำไปให้รับใช้นางอมิตตา ตามที่ภรรยาให้ไปขอสองกุมารมา

---

[๑๑] คัมภีร์ใบลานวัดแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓.๓ คุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรม

คุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ นั้นเป็นวรรณกรรมที่จารมาตั้งปี พุทธศักราช ๒๔๖๒ จารโดยท่านมุนธิ ดีอาศัยอยู่ที่บ้านตะเคียน เป็นผู้จารึก[๑๒] เป็นเวลา ๙๓ ปีมาแล้วนับว่าเป็นคัมภีร์ใบลานที่ทรงคุณค่าทางวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่ง คุณสมบัติของชูชกกล่าว ชาติกำเนิด คุณสมบัติเฉพาะตัว คุณสมบัติในการเจรจา และคุณสมบัติในการเที่ยวขอทาน ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑ ชาติกำเนิดของชูชก

ชูชกเกิดใน ตระกูลล้วนเหล่ายัญญหุตตภุชงค์ สืบสันดานสัมพันธพงศ์ โภวาทิกชาติเฒ่ามีสันนิวาสเคหฐานอยู่ในคามเขตต์ละแวกบ้านทุนนวิฏฐะ ต่อเนื่องกับเมืองกลิงคราษฎร์บุรี ธชีตาแก่เป็นคนจนอัปรีย์ไร้ญาติยิ่งสกุล ทุคคตะแค้นเคืองขุ่นข้องเข็ญใจ ตาแก่เที่ยวภิกขาจาริกไปแต่งตัวใส่เสื้อผ้าเก่า ๆ สกปรก เปรียบด้วยวนิพพกยาจก ค่อยประสมทรัพย์ไว้ที่ละน้อย ได้ถึงร้อยกษาปณ์เป็นลาภตามเข็ญใจ ครั้นจะเอาไว้กับตัวก็กลัวภัย คิดไปเห็นรวนเร่ ตาแก่จึงไปหาเพื่อนเก่าแห่งหนึ่งอันเป็นที่ชอบพึงพอใจกันมาแต่ก่อน ปรับทุกข์เรื่องราวที่ผ่านมาว่า เรามั่งคั่งขั้นถึงเพียงนี้เวลาเที่ยวค้างคืนมืดค่ำดึกดื่นพอหลับใหล กลัวโจรจัญไรมาปล้น มันจะเข้าย่องหยิบขโมยไป เฒ่าชูชกก็ฝากไว้กับเพื่อนก็ลาไป บอกต่อว่า เรามิให้ท่านเปล่าป่วยการจะทดแทนให้ท่านในภายหลัง โลภไม่หยุดหย่อน เฒ่าก็เที่ยวสัญจรไปจนจบครบคามเขตต์น้อยใหญ่ ด้วยว่ามักจะใคร่ได้ โดยโลภที่มีเจตนา[๑๓]

เป็นหนุ่มขึ้นมา บิดากับมารดาสูญสิ้น ชูชกจึงไปอาศัยอยู่ลุงใหญ่ ลุงใหญ่จึงมาคิดว่าเรานี้แก่เฒ่าชราหย่อนลงแล้ว จึงไปขอธิดาแห่งสกุลหนึ่งไว้ให้ชูชก ยังมิทันจะทำมงคลการ ลุงป้าก็ถึงอนิจกรรมกาลกิริยาตายไปสิ้น สมบัติและเรือนนั้นก็ได้แก่ลุงน้อย ครั้นนานไปเบื้องหน้าสกุลนั้นก็เกิดเพลิงไหม้ ฉิบหายยากไร้ไปจนสิ้นชีวิต ครั้นลุงน้อยลุงใหญ่ตายไปสิ้นแล้ว ส่วนชูชกนั้นก็อนาถาหาที่พึ่งมิได้ ต้องเป็นคนยากไร้ เลี้ยงชีวิตด้วยการขอทาน อาจารย์ผู้โจทก์จึงซักเข้าไปอีกว่า จึงชื่อว่าชูชก ชูชกตกอยู่ในภาวะสิ้นไร้ไม้ตอก คงเที่ยวซัดเซพเนจรจากกรุงพาราณสี และเที่ยวไปตามเมืองต่าง ๆ ชีวิตชูชกก็แก่ชราลงทุกวัน ชูชกมาตั้งหลักฐาน ในบั้นปลายแห่งชีวิต ที่หมู่บ้านทุนวิฏฐะในกลิงครัฐ ชูชกกลับไปทวงเงินที่ฝากไว้กับพราหมณ์ที่เป็นเพื่อนเก่า ด้วยความยากจนจึงได้เอา

---

[๑๒]คัมภีร์ใบลานวัดแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

[๑๓]พระมหาสำรวย ญาณสำโร, **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศิลาจาร,** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๔๒), หน้า ๘๐-๘๑.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ทรัพย์ของชูชกไปใช้สอยจนหมด ไม่มีความสามารถจะหามาใช้ได้ จึงปรึกษากับภรรยายกลูกสาวนามว่าอมิตตา[๑๔] ให้เป็นภรรยาชูชก และชูชกได้พานางไปอยู่ที่หมู่บ้านทุนวิฏฐะ

๓.๓.๒ คุณสมบัติเฉพาะตัวของชูชก

คุณสมบัติเฉพาะตัวของชูชกนั้น มีร่างกายที่พิการมาตั้งแต่กำเนิด นอกจากมีลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการนี้แล้ว ก็ยังมีลักษณะที่ไม่เหมือนใคร เช่น ตาเข มือเก ตีนกาง อย่างที่เห็นกันโดยมาก โบราณว่าไม่ดีทั้งนั้น คือคนเหล่านี้ไม่ว่าหญิงหรือชาย มักจะมีความคิดเห็นไม่เหมือนใคร และมักเป็นพวกที่ฉลาด แต่อาจจะฉลาดแกมโกง หรือมักเป็นพวกที่กล้าหาญ แต่อาจจะกล้าหาญในทางไม่ดี หรือไม่เหมาะไม่ควร คุณสมบัติเฉพาะตัวของชูชก เมื่อแยกออกมาจะได้ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ และคุณสมบัติที่ไม่พึงประสงค์ดังนี้ คือ

๓.๓.๒.๑ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ หมายถึง คุณงามความดีที่ได้สร้างให้แก่ตนและคนอื่น ในส่วนดีของชูชกถึงแม้ไม่ได้รับการศึกษา แต่ชูชกเป็นคนฉลาด ถึงจะเป็นคนต่ำต้อยก็จริง แต่ก็เป็นคนต่ำต้อยที่ฉลาด จะเห็นได้จากการดำเนินชีวิตที่ ดิ้นรนหาเงินมาเพื่อเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน แต่ก็มีความประหยัด มัธยัสถ์ เป็นเลิศ คุณลักษณะที่ดี มีอยู่ในตัวชูชก คือ

๑) ชูชกสามารถขอทานเขากินจนมีเงินมีทองเหลือใช้สอย

๒) ชูชกรู้ดีว่ามารดามีความรักบุตรเพียงไร ฉะนั้นเมื่อจะเข้าไปขอสองกุมารมาเป็นทาสก็ไม่เข้าไปเวลาเย็น เกรงว่าจะพบมัทรีการจะไม่สำเร็จความประสงค์

๓) ชูชกเข้าใจใช้โวหารดี ก่อนจะขอกัณหา ชาลีก็ชักเอาแม่น้ำทั้งห้าขึ้นมาพูดเสียก่อน คำตัดพ้อตอนขอสองกุมาร ชี้ให้เห็นความฉลาดชัดๆ

๔) รู้จักพูดเอาตัวรอด เช่นเมื่อนำกัณหา ชาลีเข้าเขตกรุงเชตุดรแล้วแทนที่จะได้รับการโทษทัณฑ์ แต่ได้รับรางวัลเป็นค่าไถ่สองกุมารมากมาย

๓.๓.๒.๒ คุณสมบัติของชูชกที่ไม่พึงประสงค์ หมายถึง การพูดจากิริยา มารยาทที่เต็มไปด้วยหยาบคาย โลภมากอยากได้ ตามภาษาคนที่ไร้การศึกษา คุณสมบัติในด้านต่างๆของชูชกรูปร่างอันพิกลพิการซึ่งมีหลัง ไหล่ คอ ขา ค้อม คด โก่ง เก ไม่สามารถยืดเหมือนปรกติธรรมดาได้ กับทั้งส่วนอื่น ๆ ที่มีลักษณะอัปลักษณ์ของชูชก เป็นเรื่องของ “คนเราเลือกเกิดไม่ได้” คนพิกลพิการไม่ว่าไปที่ไหน เข้าใกล้ใคร ก็มักถูกเมินหน้าหนี ถูกรังเกียจ ไม่อยากให้เข้าใกล้ ถ้าคนเรามีร่างกายทุกส่วนโค้ง ค้อม คด โก่ง เกแบบนี้ อย่าว่าแต่จะทำงานทำการอะไรเลย แม้จะพยุงตัวเองให้ทรงอยู่ก็ลำบากเสีย แต่ด้วยความอยากได้จึงต้องขอทานดังคำว่า“ เฒ่าก็เที่ยวพยายามภิกขาขอ เข้าที่

---

[๑๔] บาลีว่า “ อมิตฺตตาปนา ”

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไหนก็ได้ ได้เท่าใดก็ไม่พอ ยังผ่อนผันไว้ว่าที่จะกลับมาอีก ยิ่งเที่ยวขอทาน มันยิ่งได้ ยิ่งไปยิ่งเพลิน เกินกำหนดแล้วไม่กลับมา”[๑๕] คุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ของชูชก คือ

๑) ชูชกเตรียมบ้านเตรียมช่อง ตบตาเพื่อนบ้านมิให้รู้ว่าตนไม่อยู่

๒) หลอกถามชาวสีพีถึงที่อยู่ของพระเวสสันดร

๓) พูดลวงเจตบุตรว่าตนเป็นทูตไปจากสีพีได้สนิทสนม

๔) ชูชกสามารถพูดลวงอัจจุตฤาษี ให้หลงเชื่อว่าตนเป็นเพื่อนกับพระเวสสันดรได้แนบเนียน

๕) ในด้านรูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว เช่น หลังโกง ไหล่ลู่ ท้องเปาะเหลาะ นิ้วกุด เน่าเปื่อย หัวล้าน ตาเหล่ ปากโหว่ เป็นต้น และยังเป็นโรคเรื้อรังน่าเกลียดเช่น หูดหิด หดไอ คุดทะราด เป็นต้น มีน้ำเหลืองไหลออก ขี้ตาแฉะ ขี้มูกไหลพร่ำและมีกลิ่นตัวเหม็นสาบ ลักษณะเป็นอัปมงคลนานาประการ

๓.๓.๓ คุณสมบัติในการเจรจาของชูชก

คุณสมบัติในการเจรจาของชูชก หมายถึง การวาจาให้เป็นประโยชน์ และให้คนอื่นหลงเชื่อ เพื่อจะให้ประโยชน์ของตนสำเร็จ เพราะมีประสบการณ์มาใช้สมองสติปัญญาสามารถเอาตัวรอดจากภัยต่าง ๆ ได้ เช่น คิดหาวิธีลวงพรานเจตบุตร ชูชกหรือจะรอดชีวิตจากหมาไล่เนื้อที่ดุร้ายและธนู ที่เจตบุตรง้างเตรียมยิง ชูชกต้องทำเพราะเป็นการรักษาชีวิตของตัวเองไว้ พรานเจตบุตร และสุนัขของเจตบุตรไม่ได้รับความเดือดร้อนเสียหาย จะมีคือบกพร่องต่อหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย ดังคำว่า “รู้รักษาตัวรอดเป็นยอดดี”

การใช้ปัญญาเจรจาต่อรอง ยังมีเรื่องราวเกี่ยวกับชูชกในมุมที่น่ามองอีก ดังตอนที่ก่อนที่จะเอ่ยปากของสองกุมารจากพระเวสสันดร ชูชกได้ใช้วิธี “ชักแม่น้ำทั้งห้า” ซึ่งเป็นสำนวน ที่มีความหมายว่า “การพูดหว่านล้อมให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจแล้วจึงบอกหรือขอในสิ่งที่ตนต้องการ” วิธีการของชูชกคือกล่าวถึงคุณประโยชน์ของแม่น้ำทั้ง ๕ สาย ซึ่งได้แก่ คงคา ยมุนา สรภู อจิรวดี และ มหิ ที่มีต่อมวลมนุษย์และสรรพสัตว์ทั้งหลายว่ามากมายมหาศาล เปรียบได้น้ำพระทัยของพระเวสสันดรที่มีพระเมตตาต่อวณิพกยาจกที่มาขอพระราชทานสิ่งของเงินทองต่าง ๆ โดยไม่เลือกหน้า เป็นกลวิธีอันชาญฉลาดที่แสดงให้เห็นถึงการรู้จักใช้จิตวิทยาในการพูดโน้มน้าวให้ผู้ฟังเกิดความพึงพอใจแล้วจึงบอกหรือขอในสิ่งที่ตนต้องการ [๑๖]ไม่เคยทำตัวเป็นภาระให้คนอื่นเลี้ยง สู้อุตส่าห์

---

[๑๕] http://202.143.163.245/cai/ta/111/__20.html (เข้าถึงข้อมูล วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๕)

[๑๖] คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประกอบอาชีพที่พอจะทำได้ คือขอทาน ชูชกขอทานไปตามประสาคนพิกลพิการ ไม่ได้ไปสร้างความเดือดร้อนให้ใคร และคนที่ให้ก็ดูยินดีที่จะหยิบยื่นให้

๓.๓.๔ คุณสมบัติของชูชกในการเที่ยวขอทาน

ในการหาเลี้ยงชีพของชูชก อาศัยผู้อื่นด้วยการเที่ยวภิกขาจารไปทั่วทุกแคว้นได้บ้างไม่ได้บ้าง อดมื้อกินมื้อ ค่ำไหนนอนนั่น เอาแน่นอนไม่ได้ แต่ชูชกแก่มีลีลาในการขอทานทำให้ผู้อื่นตลกขบขันได้ในลีลาท่าทาง ซึ่งชูชกเดินขอทานไปทุกแห่งและขอทั้งชาวไทย มอญ แขก ลาว เขมร ลาว เป็นต้น ดังความว่า

> .....แต่การขอแก่จี้ไปทุกอย่าง เที่ยวขอทุกกรอกออกทุกบ้าน ผลาญเอาจนใจลักบกเรือ เถือเอามอญ ปล้อนเอาไทย ใส่เอาแขก แทรกอาลาว กราวเอาเจ๊ก เขกเอาไอ้ยวน ชวนเอาฝรั่ง รั้งเอาเขมร ประเคนเอาหลวงชี เที่ยวพิรี้พิไร ไล่ขอทุกค่ำเช้า...[๑๗]

ตามที่ผู้จารคัมภีร์ใบลานพรรณนาถึงชนชาติต่าง ๆ ไม่ว่าเป็นชาวไทย มอญแขก ลาว เขมร ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เหล่านี้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยตั้งหลักปักฐานทำมาหากิน โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนกับชาวลาว เป็นกลุ่มชน ๒ กลุ่มที่มีการตั้งชุมชนชัดเจนที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓.๓.๕ คุณสมบัติของชูชกในการเป็นสามีที่ดี

ความเป็นสามีที่ดีของชูชกนั้น ชูชกถึงจะมีอาชีพในการขอทาน และเป็นสามีของนางอมิตตา คุณสมบัติของชูชกในฐานะที่เป็นสามีได้แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างของสามีที่ดี ซึ่งผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นในการวิเคราะห์คุณธรรมไว้ ดังนี้

๑) ความรักในภรรยา

๒) ความรับผิดชอบในการเลี้ยงดูภรรยา

๓) ทำหน้าที่สามีที่ดี

ในฐานะที่ชูชกเป็นสามีของนางอมิตตา ได้แสดงออกซึ่งความรักภรรยาให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ ดังจะเห็นได้จากข้อความในเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ตอนหนึ่งได้กล่าวถึงชูชกว่า นั่งรอนางอมิตตาอยู่ที่บันไดบ้าน เมื่อเห็นนางอมิตตาเดินร้องไห้กลับบ้าน ก็เข้าไปซักถามนางได้เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ชูชกฟังว่าถูกพวกนางพราหมณีรุมด่าที่ท่าน้ำ และกล่าวหาชูชกว่า

---

[๑๗] คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป็นต้นเหตุทำให้นางเดือดร้อน ทั้งได้บอกอีกว่า ต่อไปนี้นางจะไม่ทำงานอะไรทั้งสิ้น ชูชกได้ฟังคำตัดพ้อของนางอมิตตาแล้ว จึงพูดจาปลอบโยนพร้อมอาสาที่จะทำงานบ้านงานเรือนทุกอย่างด้วยตนเอง เพราะชูชกมีความห่วงใยภรรยาของตน ต้องการเอาอกเอาใจตามประสาสามีแก่ที่มีภรรยาสาว โดยให้สัญญาว่าจะทำหน้าที่แทนทุกอย่าง ขอให้นางอยู่ในบ้านอย่างสุขสบาย พฤติกรรมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า ชูชกมีความรักภรรยาอย่างจริงใจ

๓.๓.๖ ลักษณะเครื่องแต่งกายและเครื่องสำอางของชูชก

การแต่งกายในยุคนั้น ของประชาชนและชูชกมี ๒ ลักษณะ คือ การนุ่งโจงกระเบนหากเป็นวันพิเศษ เช่น มีงานบุญหรืองานรื่นเริงต่าง ๆ หญิงสาวมักจะพิถีพิถันในการแต่งตัวมากกว่าวันธรรมดา ความในตอนหนึ่งว่า นางอมิตตาขู่ชูชกว่า หากชูชกไม่ไปหาทาสมาให้นางแล้ว ยามใดที่ชาวบ้านจัดงานรื่นเริง มีงานตรุษสงกรานต์ นางจะแต่งตัวให้พริ้งเพรา เพื่อเป็นที่สนใจของหนุ่ม ๆ การแต่งตัวให้พริ้งเพราตามที่นางอมิตตาขู่ชูชกนั้น ก็คือ การบรรจงแต่งตัวให้งามจนมีหนุ่ม ๆ มารุมตามรุมเกี้ยว ดังความว่า

.....เมื่อยามตรุษสงกรานต์ ชาวบ้าน ฝูงหนุ่มฝูงสาว เขาแต่งตัวไป นางก็จะเกล้าผมมวย แซมด้วยดอกไม้ นางจะนุ่งผ้าใหม่ ที่เนื้อบาง ๆ ลมพัดเย็น ๆ ให้เห็นราง ๆ นางจะโกงกระดาง... อีกความว่า

.....เมื่อถึงฤดู ตรุษสารท บ่าวสาวแต่งแง่ ทั้งแม่ม่ายหนุ่มแก่ แต่งแง่กรุยกราย ทั้งพ่อหม้ายตัดผมใหม่ไปล่เปลื่อง ย่างเยื้องไปมา คราที่นั้นนางก็จะแต่งแง่ทาน้ำมัน แป้งผัดหน้ากันไร ทัดดอกไม้สองหู ห่มชมพูเรืองรอง นางก็จะท่องหาผู้ชายที่งาม ๆ .....[๑๙]

๓.๓.๖.๑ การแต่งกายของชาวบ้าน นาน ๆ ครั้งจึงจะพิถีพิถันการแต่งตัวสักครั้งหนึ่ง ถือโอกาสที่หญิงสาวจะประกวดประชันกัน เช่นเดียวกับนางอมิตตาที่กล่าวมาแล้วว่า ตนจะแต่งตัวด้วยผ้าบาง ๆ ผ้าใหม่ แต่งตัวทำผมใหม่ และทัดดอกไม้ เป็นต้น เครื่องนุ่งห่มจำพวกผ้าชุดนั้นเป็นสิ่งที่ผู้หญิงพิถีพิถันในการเลือกสรร และตกแต่งกายกันอย่างมาก เช่น การนุ่งห่มด้วยผ้าจากพาหุหรัด ซึ่งเป็นผ้าลายอย่างหนึ่ง เรียกตามชื่อเมืองที่ผลิต โดยเมืองพาหุหรัด เป็นเมืองหนึ่งในอินเดีย ที่เป็นแหล่งผลิตผ้าลายที่ส่งมายังเมืองไทย ด้วยความเป็นผ้าลายนี่เอง ผู้สวมใส่มักจะใส่ในโอกาสพิเศษ ตามธรรมเนียมชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ

๓.๓.๖.๒ เครื่องแต่งกายของฝ่ายชาย ในมหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ นั้นได้พรรณนาถึงการแต่งกายชายไว้ว่า โดยปกติชาย

---

[๑๙] คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชาวบ้านธรรมดาไม่นิยมสวมเสื้อห่มผ้า นุ่งแต่โจงกระเบนเท่านั้น เพื่อความสะดวกในการทำงาน แต่ทั้งนี้ในจดหมายเหตุลาลูแบร์[๑๙] มีการบันทึกลักษณะการแต่งกายของชายสมัยโบราณไว้ว่า

> .....เครื่องแต่งกายผู้หญิงที่ผิดกับผู้ชายนั้น คือ ผู้หญิงนุ่งผ้าตามวงรอบตัวอย่างเช่นผู้ชายนุ่ง แต่ผู้หญิงปล่อยผ้าตามกว้าง คลุมลงมาปรกถึงหน้าแข้ง(นุ่งจีบ) ทำนองกระโปรงสายฝรั่ง แต่ผู้ชายโจงกระเบนม้วนตลบกลับขึ้นไป หลังหว่างขา แต่เมื่อนุ่งนั้นชักผ้าปล่อยเป็นชายพกห้อยยาวลงมาข้างหน้า ชายกระเบนเอาไปโจงไว้ตรงที่รัดสะเอวด้านหลัง มักมีผ้าคาดพุงรัดคล้าย ๆ กับเข็มขัดของเรา...

ลักษณะการแต่งตัวของชายที่เป็นชายเจ้าชู้ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งนิยมนุ่งผ้าลอยชาย กล่าวคือ จะนุ่งผ้าตามสบาย ไม้ม้วนผ้าขึ้นมาเหน็บหางอย่างเช่นโจงกระเบน ถือเป็นการไม่สุภาพนัก แต่ชายชาวมอญชอบนุ่งผ้าแบบลอยชาย นอกจากนี้ยังนิยมทัดบุหรี่ เพราะรู้สึกว่าโก้และแสดงว่าเป็นนักเลงเจ้าชู้ พวกผู้ชายเจ้าชู้สมัยก่อน เขาชอบทัดบุหรี่และยาดม ถ้าเป็นผู้หญิงเจ้าชู้ก็มักทัดพลูจีบขนาดยาว แต่กัดกินให้แหว่งเสียบ้าง ที่เอาทัดหูเพราะสูบเหลือไว้ หรือกินเหลือไว้ จะทิ้งก็เสียดาย ไม่ทราบว่าจะวางไหว้ที่ไหน จึงทัดหูเหมาะแล้ว[๒๐]

สรุป ชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะ ในกาลิงครัฐ มีบิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่า นางจันทีพราหมณี เมื่อบิดา มารดาตายหมดแล้วจึงค่อยได้ดี อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐะ มีอาชีพขอทาน เป็นผู้ที่มีบุคลิกลักษณะ ในด้านต่างๆของชูชก ที่เรียกว่าบุรุษโทษ ๑๘ ประการ ใช้รูปร่างที่พิการในการประกอบอาชีพขอทาน ได้ภรรยาสาวนามว่าอมิตตา ได้ให้ชูชกไปขอสองกุมารจากพระมหาเวสสันดร ที่บำเพ็ญบารมีอยู่ที่เขาวงกต เพื่อมาเป็นทาสรับใช้ แต่เทวดาดลใจให้เดินหลงทางกลับไปเมืองของพระเจ้าสัญชัย พระองค์จึงได้ไถ่ถอนหลานทั้งสองพระองค์ และพระองค์ได้มอบทรัพย์สมบัติบริวารมากมาย แต่ด้วยความละโมบในอาหาร เมื่อรับประอาหารเข้าไปเป็นจำนวนมาก ธาตุไฟจึงแตกสลาย ชูชกเฒ่าก็ลมสิ้นใจตายทันที่

---

[๑๙]สุวนีย์ ชวนสนิท, วิเคราะห์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,** แผนกวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘), หน้า ๘๔.

[๒๐]คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ ๔
วิเคราะห์หลักธรรมการปกครองวัฒนธรรมการศึกษาเศรษฐกิจ ที่ปรากฏอยู่ในชูชกกัณฑ์วรรณกรรมเวสสันดร

การวิเคราะห์หลักธรรมในแง่มุมต่าง ๆ นั้น หมายถึง การขยายความเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เป็นวรรณกรรมอักษรขอมฉบับเก่า ที่มีการจารในราวพุทธศักราช ๒๔๖๒ โดยท่านมุนธิ ดี ที่อยู่ในหมู่บ้านตะเคียน ที่เป็นกวีท้องถิ่น ในบทนี้ผู้วิจัยศึกษา เรื่อง หลักธรรม การปกครองวัฒนธรรมเศรษฐกิจ ค่านิยมทางสังคม ดังต่อไปนี้

๔.๑ หลักธรรมในวรรณกรรมชูชกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม

พระเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก คุณธรรมตัวละครในครอบครัวฐานะที่เป็นลูกกล่าวถึงคือนางอมิตตา เป็นบุตรของตระกูลพราหมณ์สองสามีภรรยาคู่หนึ่ง มีรูปร่างที่งดงามเป็นที่หลงไหลของชายหนุ่มที่พบเห็น แต่นางต้องตกเป็นภรรยาของชูชกเป็นเพราะพ่อแม่ของนางนั้นได้นำเงินทองที่ชูชกนำมาฝากไว้นั้นไปจับจ่ายใช้สอยจนหมด แล้วไม่มีคืนให้ชูชกจึงจำเป็นจะต้องยกลูกสาวให้แทน นางเป็นลูกที่ดีกตัญญูพ่อแม่ เห็นได้จากตอนที่พ่อแม่ยกเธอให้แก่ชูชกนางก็ไม่ได้แสดงอาการขัดเคืองหรือไม่พอใจแต่อย่างใด ยินยอมเป็นภรรยาของชูชกแต่โดยดีเพื่อทดแทนบุญคุณของพ่อแม่ และนางก็ได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของสามีอีกด้วย ปรนนิบัติชูชกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่เคยทำให้ชูชกน้อยอกน้อยใจเลย สามารถกล่าวถึงคุณธรรมในตัวของนางได้ ๓ ประการคือ

๑) ความเสียสละเห็นได้จากพ่อแม่ของนางนั้นได้นำเงินทองที่ชูชกนำมาฝากไว้นั้นไปจับจ่ายใช้สอยจนหมด แล้วไม่มีคืนให้ชูชกจึงจำเป็นจะต้องยกลูกสาวให้แทน

๒) ความกตัญญูกตเวทีเห็นได้จากตอนที่พ่อแม่ยกเธอให้แก่ชูชกนางก็ไม่ได้แสดงอาการขัดเคืองหรือไม่พอใจแต่อย่างใด ยินยอมเป็นภรรยาของชูชกแต่โดยดีเพื่อทดแทนบุญคุณของพ่อแม่

๓) ความยึดมั่นในการทำความดี[๑]เห็นได้จากนางอมิตตา ได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของชูชกผู้เป็นสามี ปรนนิบัติชูชกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ในฐานะที่เป็นภรรยา

---

[๑]คัมภีร์ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นางอมิตตาได้ทำหน้าที่ของความเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่โดยยินยอมที่จะเป็นภรรยาของเฒ่าชูชกเพื่อเป็นการทดแทนคุณผู้มีพระคุณ หากไม่เช่นนั้นแล้วพ่อแม่ของนางก็จะถูกชูชกมาท้วงเงินทองอยู่ร่ำไปไม่มีสิ้นสุดและพ่อแม่ก็ไม่มีหนทางอื่นใดที่จะหาเงินจำนวนมากมายเช่นนั้นมาชดใช้คืนได้ จึงถือได้ว่านางเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีอย่างมาก เพราะสำนึกในบุญคุณของพ่อแม่แล้วตอบแทนท่าน

๔.๑.๑ คุณธรรมในครอบครัวฐานะที่เป็นสามีภรรยาในวรรณกรรมชูชก

คุณธรรมของสามีภรรยาในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนี้ บทบาทของชูชกผู้เป็นสามีและบทบาทของนางอมิตดา ผู้เป็นภรรยา ได้แสดงให้เห็นถึงคุณธรรมที่ควรยึดเป็นแบบอย่างของสามีภรรยาที่ดี ซึ่งสามารถแบ่งหัวข้อได้ดังนี้

๑) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกอักษรขอมในฐานะเป็นสามีพึงให้แก่ภรรยา ผู้อยู่ทิศเบื้องหลังมี ๕ ประการ คือ

(๑) ให้เกียรติยกย่องภรรยาสรรเสริญ
(๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยา
(๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา
(๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยา
(๕) ให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

การที่เป็นสามีที่ดีได้นั้น จะต้องประพฤติตนให้อยู่ในหลักธรรมทั้ง ๕ ประการนี้ การให้เกียรติภรรยานั้น คือ การพูดจาด้วยคำไพเราะเพราะพริ้งน่าฟัง กล่าฝวยกย่องรับรองว่าเป็นภรรยาที่ดีของตน ตามโอกาสที่สมควร ไม่ดูหมิ่นภรรยาในที่นี้ คือ ไม่ดูด่าว่าภรรยาดุจทาสี หรือทาส ไม่แสดงกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นการดูหมิ่นประมาท ไม่ประพฤตินอกใจนั้น หมายถึงการไม่ทำชู้สาวกับหญิงอื่น ที่มิใช่ภรรยาของตน มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยาภายในบ้านเรือน มีอำนาจจัดการบริหารในบ้านทุกอย่าง ตลอดจนทรัพย์สินเงินทอง แสวงหาเครื่องประดับของสตรีอัญญมณี เสื้อผ้า อาภรณ์ ที่เป็นของดีของแปลกมาให้ภรรยา ตามกำลังทรัพย์ของตนที่มีอยู่

๒) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกอักษรขอมในฐานะเป็นภรรยาผู้อยู่ทิศเบื้องหลังพึงให้แก่สามี มี ๕ ประการ คือ

(๑) จัดการงานดี
(๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี
(๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี
(๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๕) ขยันไม่เกียจคร้านในกิจทั้งปวง[๒]

ภรรยาพึงตอบแทนสามีด้วยคุณธรรมเหล่านี้ เป็นผู้ขยันทำกิจการในบ้านเรือน ในด้านความสะอาดให้เรียบร้อย เก็บสิ่งของเข้าที่จัดระเบียบให้ดูดี จับใช้สอยได้สะดวก เป็นผู้รู้จักสงเคราะห์คนข้างเคียงด้วยการต้อนรับปราศรัย และแบ่งปันสิ่งของแก่บุคคลผู้เป็นมิตรเป็นญาติฝ่ายสามี ซื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีต่อสามี ไม่ต้องบุรุษอื่นนอกจากสามี รู้จักรักษาประหยัดอดออม ในเงินทองที่สามีหามาได้ ใช้จ่ายแต่พอดีในสิ่งที่จำเป็น ขยันอดทนในการงาน สิ่งใดที่เป็นหน้าที่ของตน ต้องทำให้เสร็จเรียบร้อย แม้แต่งานของสามีที่ทำค้างอยู่ก็ช่วยประสานให้เสร็จไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย คือ ความรักในสามีของ นางอมิตตาในฐานะที่เป็นภรรยา นางได้แสดงความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามีให้เป็นที่ประจักษ์ การที่นางอมิตตาปฏิบัติหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือนด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีนั้น ก็เพราะว่านางเคารพเชื่อฟังต่อสามี จึงพยายามดูแลทำงานบ้านทุกอย่างด้วยการหุงหาอาหาร จากนั้นเก็บผัก ตัดฟืน ตำข้าว และปัดกวาดเช็ดถู โดยไม่ต้องให้สามีเตือน รู้จักทำหน้าที่ในบ้านอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง มีความซื่อสัตย์ต่อสามี นางอมิตตายังเป็นผู้หญิงที่สงบเสงี่ยม เรียบร้อย อดทนและอยู่ในโอวาทของสามี เห็นได้ในตอนที่นางถูกด่าเสียดสีจากพวกพราหมณีอย่างหนักก็ตาม เยาะเย้ยนางให้ได้รับความอับอาย ก็รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง แต่นางก็ไม่แสดงอาการโกรธเคืองหรือโต้ตอบกับพวกนางพราหมณีเหล่านั้นเลย เดินร้องไห้กลับบ้านและเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ชูชกผู้เป็นสามีฟังอย่างละเอียดพร้อมกับบอกว่าต่อไปนางจะไม่ทำงานบ้านงานเรือนอีก ชูชกจึงรับอาสาที่จะทำงานทุกอย่างเอง แต่นางไม่ยินยอมโดยรีบทัดทานขึ้นทันทีด้วยความเคารพในสามีซึ่งนางแสดงออกโดยไม่ยินยอมให้ชูชกทำงานในหน้าที่ของตน ด้วยผิดประเพณีเคยปฏิบัติมา การมอบความเป็นใหญ่ให้สามีชูชก เพราะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่องในกัณฑ์นี้ แก่เลี้ยงชีวิตด้วยการขอทาน มีความโลภไม่พอใจสิ่งที่ตนมีอยู่ มักโกรธโมโหอย่างรุนแรง จิตใจโหดร้าย ไม่ชอบทำบุญกุศลก่อแต่กรรมชั่ว แต่ก็มีความรักต่อนางอมิตตาอย่างมาก และปฏิบัติตนเป็นสามีที่ดี อมิตตาได้แสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบในการปรนนิบัติต่อสามี ดังจะเห็นได้จากตอนที่นางจัดเตรียมอาหารให้ชูชกนำไปเป็นเสบียงสำหรับเดินทางไปขอพระกุมารทั้งสองมาเพื่อเป็นทาสรับใช้ การที่อมิตตาจัดเตรียมเครื่องเสบียงกรังให้แก่ชูชก ด้วยความละเอียดรอบคอบนั้น ก็เพราะนางมีความประสงค์ที่จะให้ชูชกได้รับความสะดวกในการเดินทาง จึงจัดแจงอาหารชนิดต่างๆ ลงย่ามอย่างมีระเบียบ ทั้งอาหารที่เป็นของแห้งสำหรับรับประทานได้หลายวัน เพราะไม่บูดเน่า และอาหารที่รับประทานได้โดยไม่ต้องปรุง เพื่อให้ชูชกได้พกพาระหว่างเดินทางไปเขาวงกต โดยมิให้ขาดตกบกพร่อง พฤติกรรมเช่นนี้ แสดงให้เห็นว่า อมิตตามีความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามี ซึ่ง

---

[๒]ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๖๕ / ๒๑๔.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นางได้แสดงออกโดยจัดเสบียงอาหารอย่างประณีต เพื่อให้ชูชกนำไปรับประทานอาหารในเวลาเดินทางไกลอย่างพอเพียง

จากการวิเคราะห์คุณธรรมของตัวละครประกอบในฐานะที่เป็นภรรยา ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า พฤติกรรมของอมิตดาดำรงตนอยู่ในฐานะภรรยาที่ดี มีความรับผิดชอบในการปรนนิบัติสามี อันเป็นคุณสมบัติที่สามารถนำไปเป็นหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัวให้มีความมั่นคงแข็งแรงตลอดไป

๔.๑.๒ หลักสังคหวัตถุในวรรณกรรมชูชก

การสงเคราะห์ด้วยวัตถุปรากฏในวรรณชูชก ดังความปรากฏว่า “เมื่อชูชกกราบทูลสนองว่าข้าแต่พระเจ้าสญชัย พระราชกุมารกุมารีทั้งสองนี้ พระเวสสันดรทรงยินดี พระราชทานแก่ข้าพระบาท ๑๕ ราตรี ทั้งวันนี้ นับแต่ข้าพระบาทได้พระราชกุมารกุมารีมาพระเจ้าสญชัยได้ทรงสดับคำชูชกกราบทูล จึงตรัสว่าแกได้มาด้วยวาจาพึงให้รักอย่างไร ต้องให้พวกข้าเชื่อด้วยเหตุโดยชอบใครบ้างจะให้บุตรบุตรีอันเป็นทานสูงสุด”[๓] สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมสังคหวัตถุ คือ หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสงเคราะห์เมื่อมาอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะหรือเป็นสามี ภรรยาจะต้องมีหลักธรรม ๔ ประการ คือ

(๑) ทาน คือ การให้

(๒) เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก

(๓) อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์

(๔) สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ[๔]

สังคหวัตถุ แปลว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการเกื้อกูลสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน อันเป็นความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลต่อหมู่คณะ คือ การให้ในสิ่งที่ควรให้ การพูดจาเอาใจ ถนอมน้ำใจมีวาจาที่ไพเราะ น่ารัก พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ประพฤติตนในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ทำตัวเหลวไหล วางตนเสมอไม่ถือตัว เสมอต้นเสมอปลาย ผู้ประพฤติธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นผู้ที่สามารถสมานสามัคคีให้แน่นเฟ้น เป็นผู้มีบริวารมาก

---

[๓]ขุ.ชา.สตฺตติ.อ.(ไทย) ๖๔/๑๒๖๙/๗๗๕.

[๔]ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๑๓ / ๒๙๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๑.๓ คุณธรรมในฐานะเป็นพ่อแม่ในวรรณกรรมชูชก

พ่อแม่เป็นบุพพการีผู้ให้กำเนิดแก่ลูก ให้ความรัก ความอบอุ่น เลี้ยงดูลูก ทุ่มเททุกอย่างให้ลูก เพื่อจะได้เป็นคนดีของสังคม ผู้เป็นพ่อแม่ จึงเป็นหลักสำคัญในการอบรมสั่งสอน รับผิดชอบในการเลี้ยงดู ด้วยความรัก ความเสียสละ เอ็นดูสงสารห่วงใย เพื่อให้ลูกมีความสุขสบาย

มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงความรักความห่วงใยของพ่อและแม่ที่มีต่อลูกและคุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ที่ดี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คุณธรรมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกในฐานะเป็นพ่อแม่ ได้ ๒ ประเด็น คือ๑) ความห่วงใยลูก๒) การสั่งสอนลูกให้ยึดมั่นในความดี

๑) ความห่วงใยลูกในคัมภีร์ใบลาน ฉบับอักการขอม ยังมีตอนที่แสดงถึงความรักระหว่างพ่อแม่กับลูกตอนที่แม่ของนางอมิตดาได้ยกนางให้เป็นภรรยาของชูชกนั้น ก่อนที่ชูชกนั้นก่อนที่ชูชกจะพานางไปจากแม่ของนางอมิตดาก็ฝากฝังไว้กับลูกสาวกับชูชกให้เลี้ยงดูตามความเอ็นดูสงสารและได้กล่าวอวยพรให้ลูกสาวมีความสุขสบาย ไร้โรคามาเบียดเบียน ดังความต่อไปนี้

> นางพราหมณีพูดฝากฝังบุตรีไว้กับตาชูชกพราหมณ์ตามแต่จะเอ็นดูกรุณานางอมิตตตาบุตรีของเรา นางพราหมณ์จึงลูบไล้หลังของลูกแล้วกล่าวว่า โอ้ ลูกเอ๋ย ลูกรักดั่งแก้วตาของแม่เอ๋ย แม่ไม่มีทรัพย์อะไรจะให้ลูกนำไป แม่อยู่ทุกวันนี้ ก็ขัดสนลำบากมากนะลูกเอ๋ย ขอนางจงไปอยู่กับตาชูชก อย่าให้มีทุกข์โศกโรคภัย ความเจ็บไข้ได้ป่วยอย่ามาเบียดเบียนและ[๕]

๒) การสั่งสอนลูกให้ยึดมั่นในความดีการสั่งสอน หมายถึง การชี้แจงให้เข้าและบอกให้ทำ[๖]เป็นการแนะนำชี้แจงให้บุตรดำรงตนอยู่ในความดี เพื่อให้บุตรเกิดความพอใจในอันที่จะกระทำความดีอย่างเต็มใจ ซึ่งจะเห็นได้จากการประพฤติและปฏิบัติของ
อมิตตาเธอก็ปฏิบัติตัวสมเป็นยอดกุลสตรีที่ดี อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ไม่นอกคอกนอกทาง เช่นคตินำสมัยที่มักยึดกันในหมู่กุลนารีปัจจุบันบางท่าน เมื่อมีเรือนก็ปฏิบัติตนตามประเพณีนิยมที่มีอยู่ในสมัยนั้น ถึงรูปร่างของสามีจะไม่น่าพิสมัย เมื่อมีน้ำใจงามเอาอกเอาใจดีอยู่ เธอก็วางตัวสมหน้าที่ของตน เมื่ออีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้หา อีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่เพิกเฉยงานเรือนไปนั่งรำไพ่ ไม่ทำตัวเป็นเหมือน

---

[๕]คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

[๖]ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น), หน้า ๑๒๗๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดอกไม้ประดับแจกัน หรือเป็นฝ่ายแบมือรับฝ่ายเดียว เมื่อหากต่างคนต่างรู้ใจกันและกันดี ความต้องการของแต่ละฝ่ายก็จะรวมกันเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่คิดว่าใครจะเป็นช้างเท้าหน้า หรือว่าใครเป็นช้างเท้าหลัง ช่วยกันทำช่วยกันใช้ช่วยกันหา ต่างให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ก็จะไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งให้เสียความสุขไป

๔.๒ การเมืองการปกครองในวรรณกรรมชูชกที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม

ในสมัยโบราณ กษัตริย์เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาจักรดินแดนของตนเอง มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในมือสามารถที่จะให้คุณและโทษแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองต่างๆ แม้ประทั่งในประเทศไทยของเราในสมัยอดีต ปกครองด้วย กษัตริย์ ที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาเขต อาทิ เช่น การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นต้น ซึ่งผู้ปกครองนั้นสามารถแยกได้ ๒ ระดับ คือ กษัตริย์ และ ขุนนางและราชการดังนี้

๔.๒.๑ พระมหากษัตริย์ ถือเป็นผู้ปกครองสูงสุดในประเทศ ไม่ว่าจะในด้านใดก็ตาม และเป็นอำนาจสิทธิ์ขาดของการวินิจฉัย การแต่งตั้ง และการทำงานของระบอบต่างๆ ตามลำดับขั้นในสมัยก่อน ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร แม้จะเห็นได้ว่า พระราชามีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองประเทศ แต่ก็ยึดถือหลักของความมีส่วนร่วมของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น ในการเรียกร้อง และในการวินิจฉัยลงโทษด้วยเช่นกัน และบุคคลที่กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นใคร ก็ไม่มีสิทธิ์ยกเว้น แม้กระทั่งพระญาติเองก็สามารถลงโทษได้เช่นกันไม่มีข้อยกเว้น หากการกระทำนั้นเป็นความผิดไม่ถูกต้องและประชาชนส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นชอบด้วย ดังตอนที่ชูชกเข้าไปถามหาพระเวสสันดรกับชาวเมืองแล้วชาวเมืองก็ได้กล่าวถึงสาเหตุที่พระเวสสันดรต้องถูกเนรเทศให้ไปอยู่เขาวงกตก็เพราะพวกขอทานนี้มาขอช้างปัจจัยนาเคนทร์แล้วพระเวสสันดรทรงพระราชทานให้ไป ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย พระราชบิดาจึงต้องทำตามความต้องการของประชาชนเพราะเห็นว่าพระเวสสันดรทำผิด สมควรได้รับการลงโทษ ดังความต่อไปนี้

> อันว่าชูชกสะพายบริขารเดินงกเงิ่นโซเซไปตามทางที่ไปยังเชตุดรราชสถาน จนกระทั่งได้เห็นผู้คนเขานั่งอยู่ข้างทาง ตะแกก็เดินเข้าไปไต่ถามมหาชื่อพระบาทศรีเวสสันตรว่า ฯ **สุหึ เวสนฺตโร** (เวสฺสนฺตโร) **ราชา** ฯ ว่าพระบาทศรีเวสสันตรบวรขัตติยวงศ์ พระองค์ประทับอยู่ในสถานที่แห่งใด นะท่าน ขอพวกท่านทั้งหลายได้โปรดบอกเราสักนิดเดี๋ยวนี้ด้วย ฯ **เตร** (เต)**วาสินฺโน**(นครวาสิโน)ฯ ฝ่ายชาวนครทั้งหลายนั้น เมื่อได้ยินคำของตาชีถามหาพระบาทศรีเวส

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สันตรบวรโพธิสัตว์ เขาก็มีใจโกรธเคืองต่อตาพราหมณ์ พากันด่าตามอำเภอใจ ว่า เออ ได้พราหมณ์นี้เอง มันตามมาเบียดเบียนย่ำยีพระองค์ มันไม่รู้จักทำมาหากิน ค้าขายอะไรเลย เมื่อมันอยากได้อะไรแล้ว ก็ขอเอาตามอำเภอใจต้องการ ฝ่ายพระองค์ก็พระราชทานแล้วไม่เคยเหลือไว้ในใจ ควรอะไรที่มาขอทั้งช้างปัจจัยนาเคนทร์เป็นบุคคลที่ทำให้เกิดความกังวลใจพวกราษฎรก็พากันโกรธทั้งพระนคร จนกระทั่งพระวรบิดาก็ทรงพระพิโรธต่อพระองค์ จึงทรงให้เนรเทศออกจากพระราชสถาน..[๗]

๔.๒.๒ ขุนนางละข้าราชการในวรรณกรรมชูชก

เป็นผู้มีอำนาจมากพอสมควรเพราะทำหน้าที่คอยตอบสนองพระบรมราชข้าราชการหากพิจารณาเฉพาะบทบาทที่พบในกัณฑ์ชูชกนี้ปรากฏว่า ขุนนางและโองการของพระมหากษัตริย์และนำหลักการไปปฏิบัติหรือประกาศให้ประชาชนทั่วไปได้รู้ต่อไป ประชาชนทั่วไปจะเกรงกลัวต่อบุคคลที่เป็นขุนนางและข้าราชการ เพราะสามารถให้คุณและโทษแก่ตนได้ เห็นได้จากกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมร ตอนที่ชูชกไปหาพราหมณ์สหายเพื่อทวงเงินที่ฝากไว้คืน แต่พราหมณ์สองสามีภรรยาไม่มีเงินจะคืนให้ ชูชกจึงได้ข่มขู่ด้วยการบอกว่าตนเองนั้นรู้จักขุนนางและข้าราชการในกรมทุกกรม จะให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจับสองสามีภรรยานั้นไปจองจำ ให้ติดคุกติดตะราง เพื่อลงโทษแสดงให้เห็นว่าข้าราชการหรือว่าบุคคลชั้นปกครองนั้นมีอำนาจสิทธิพิเศษกว่าคนธรรมดาสามัญหากใครทำร้ายต้องได้รับโทษ ดังข้อความต่อไปนี้

“ตาชูชกจึงพราหมณ์กล่าวขึ้นว่า ได้มันเป็นอย่างนั้นเองหรือ ดังแล้วพราหมณ์ก็โกรธฉุนเฉียว ยืนจังกาสั่นไหว จับไม้เท้าและย่ามพูดคำรามว่า โอ้ถ้าเป็นเช่นนั้นมันก็งามหน้าจริงๆ นะเมื่อเป็นดังนั้นกูไม่ทำเป็นเล่นเลยกูจะไปฟ้องเจ้ากรมให้จับทำคดีความและจองจำมันก็ได้กูนี้ก็จะไม่อดทนอีกเลย พราหมณ์เอ๋ย เจ้ากรมศาลาไหนๆ กูก็รู้จักเขาหมด โอ้พราหมณ์เอย ฉะนั้นมึงก็จะติดคุกตะรางถูกใส่กุญแจมือและขื่อ แกจะทนได้สักเท่าไรแล้ว

---

[๗]คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พนักงานทหารเขาจะตีหัวให้เลือดไหลออก ชูชกพูดข่มขู่ให้พราหมณีสามีภรรยากลัวโดยวาจา อุปมาดั่งคนวาดรูปเสือให้วัวกลัว[๕]

๔.๓ วัฒนธรรมและสังคมในวรรณกรรมชูชก

สังคม หมายถึง มนุษย์ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ตั้งหลักแหล่งอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานาน มีภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตหรือสภาพความเป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้วรรณกรรมกับสังคมยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ออก เนื่องจากกวีผู้ประพันธ์งานวรรณกรรมเป็นมนุษย์คนหนึ่งในสังคมนั้นๆ ย่อมต้องรับเอาสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรมที่ตนอยู่มาเป็นองค์ประกอบในการประพันธ์งานวรรณกรรมของตนซึ่งมีความรู้สึกนึกคิดของกวีจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม[๖]

จากการศึกษาลักษณะของสังคมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร พบว่า กวีได้พรรณนาลักษณะสังคมของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า กลุ่มชนที่อาศัยกันอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข บทบาทของประชาชนของมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตไปตามปกติของชาวชนบททั่วไป คือประกอบกิจการงานของตนเองไปตามหน้าที่ แต่หากมีงานใดๆ เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นงานที่ต้องร่วมแรงร่วมมือกันทำ เช่น งานแต่ง งานบุญ เป็นต้นและเรื่องที่ก่อความเดือดร้อนให้แก่พวกพ้องของตนเอง ก็จะมีการร่วมมือร่วมใจกันทำเพื่อให้งานนั้น ๆ

สภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยเป็นอย่างมากเพราะสภาพภูมิอากาศและลักษณะการตั้งถิ่นฐานย่อมสัมพันธ์กับการประกอบอาชีพ เช่น การตั้งถิ่นฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหรือหนองน้ำจะเหมาะกับการเพาะปลูกและหาอาหาร การตั้งชุมชนตามโคกตามป่าจะเหมาะกับการเลี้ยงดำรงชีวิตด้วยอาหารป่า เช่น จับปลา ล่าสัตว์ หาของป่าเป็นต้น ดังนั้น ในอดีต ประชาชนในภาคอีสานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนจากธรรมชาติ บางปีฝนตกชุก น้ำอุดมสมบูรณ์ พืชพรรณต่างๆก็พลอยสมบูรณ์ไปด้วย ประชาชนทั่วไปก็มีความสุขเพราะปีนั้นได้ผลผลิตทางการเกษตรเต็มที่การหาอาหารผักปลามาไว้กินก็ง่าย บางปีฝนตกน้อยทำให้ทุกข์ยากลำบากแก่ประชาชนในภูมิภาคนี้เป็นอย่างมาก สัตว์ที่เลี้ยงไว้ก็หาหญ้าและแหล่งน้ำกินยาก สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นทั่วไปในภูมิภาคอีสาน ของไทยตั้งแต่อดีต

---

[๕]คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

[๖]เมทินี รัษฎารักษ์. “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องจันฑมาตฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา ฉบับอีสานและฉบับภาคใต้”**วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**, สาขาจารึกภาษาไทย (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๑).

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีสภาพดังกล่าวปรากฏให้เห็น ถึงจะไม่มากเหมือนดังอดีตก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากสภาพภูมิศาสตร์และสภาพแวดล้อมสามารถอธิบายลักษณะด้านสังคมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ได้เป็นดังนี้

- วิถีชีวิตความเป็นอยู่
- อาชีพ
- การแต่งกาย

๔.๓.๑ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ในวรรณกรรมชูชก

ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก คัมภีร์ใบลานฉบับอักษรขอม พบว่า กวีได้พรรณนาลักษณะของชาวบ้านไว้ในรูปแบบชุมชนที่ดำเนินชีวิตไปอย่างเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยกัน อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขมาช้านาน ซึ่งในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านกัณฑ์ชูชกนั้น ชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายเป็นอาชีพหลัก ซึ่งในลักษณะการทำมาหากินเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตมากกว่าการมุ่งหวังกำไร

ลักษณะที่อยู่อาศัย การสร้างที่อยู่ของชาวบ้านในยุคนั้น เป็นลักษณะการปลูกสร้างแบบง่าย ๆ คล้ายบ้านทรงไทยภาคกลางทั่วไป นิยมปลูกสร้างบ้านด้วยไม้ เพราะเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายกว่าวัสดุอื่นๆ ยกพื้นใต้ถุนสูง ซึ่งลักษณะบ้านของชูชกนั้น ผู้จารพรรณนาไว้สั้น ๆ พอเป็นตัวอย่างโดยมีส่วนประกอบดังนี้ “ชูชกพราหมณ์ก็ตักน้ำหักฟืน ยืนดูเรือนที่รวนเรแลทรุดชำรุดรั่ว ทั้งครัวไฟแลใต้ถุน ตะแกก็จับจุนตอมอหลุด ทั้งบันไดสลักหลุดสลักหลุด ลิ่มประตู ชูชกก็ดูซ่อมแปลงเสร็จสรรพ”[๑๐]

มองเห็นภาพบ้านของชูชกเป็นลักษณะบ้านที่ใกล้ชวนเซจะล้ม หลังคาก็รั่ว หน้าจั่วก็ทรุดเสาก็โยกเหยก ส่วนบันไดนั้นลิ่มที่ตอกยึดก็หลุดออกมา สลักลิ่มประตูก็เช่นกัน แต่ชูชกก็พยายามหาทางซ่อมแซมเรือนที่ชำรุดให้อยู่ในสภาพที่มั่นคง เพื่อให้ภรรยาสาวอมิตตาอยู่อย่างปลอดภัย ส่วนประกอบสำคัญ ๆ ของเรือนที่กล่าวถึงนั้น ประกอบไปด้วยชิ้นส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) กระดาน คือ ไม้ที่เลื่อยออกเป็นแผ่น ๆ สำหรับปูพื้นเรือน
๒) กลอน คือ ไม้ที่ขัดประตู หน้าต่าง หรือดาล เครื่องสลักประตูหน้าต่าง
๓) ครัวไฟ คือ ครัว เป็นที่สำหรับหุงต้มอาหาร
๔) จาก คือ ใบจากที่นำมาใช้มุงหลังคาหรือฝา

---

[๑๐] คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) ตอม่อ คือ เสาสั้นสำหรับรับรอดหรือโคนเสา

๖) ใต้ถุน คือ ที่ใต้พื้นเรือนซึ่งยกระดับสูง

๗) นอกชาน คือ พื้นเรือนที่ยื่นชายคาระเบียงออกมา

๘) บันได คือ สิ่งที่ทำเป็นขั้น ๆ สำหรับขึ้นลง บางครั้งเรียกว่า กะได ในที่นี้ทำมาจากไม้เป็น ๓ ชั้น เวลาจะนอนจะยกบันไดขึ้นเก็บเพื่อความปลอดภัย เรียกว่า เข็นกะได

๙) ประตู คือ ทางเข้าออกของบ้าน มีบานเปิดปิดได้ บางครั้งเรียกว่า ปากกะตู หรือปักกะตู

๑๐) ฝาเฝือง คือ เครื่องกั้นด้านนอก หรือเครื่องกั้นแบ่งห้องของตัวเรือนโรง เป็นต้น

๑๑) ฟาก คือ พื้นเรือน ถ้าทำด้วยไม้ไผ่เรียกว่า ฟากสับ

๑๒) ล่อง คือ ช่องตามพื้นที่ทำไว้สำหรับให้สิ่งของลอดลงได้

๑๓) ล่องเยี่ยว คือ ช่องบนพื้นเรือนสำหรับถ่ายปัสสาวะ ซึ่งกล่าวไว้ว่า ทอดตัวลงล่องเยี่ยว ทั้งนี้จะได้ไม่ต้องเดินไปเข้าป่าในเวลาค่ำคืนมืดดึกดื่น

๑๔) ลิ่ม คือ ไม้หรือเหล็กที่มีสันหนาปลายบางสำหรับจีม หรือขัดให้แน่น หรือไม้ขัดบานประตูหน้าต่าง มีลักษณะคล้ายลิ่ม

๑๕) สลัก คือ เครื่องกั้นหรือกลอนประตูหน้าต่าง แบบเก่าที่ลงไว้เพื่อไม่ให้เลื่อน หรือผลักเข้าไปได้

๑๖) เสียบหนู คือ ไม้ที่เสียบกับไม้ข้างควาย ที่ขนาบบนหลังคาเรือน

๑๗) หลังคา คือ ส่วนบนของเรือนสำหรับบังแดดและฝน ซึ่งบ้านชูชกมุงหลังคาด้วยจาก

ภาพบ้านของชูชก มีลักษณะที่เป็นบ้านหลังเล็ก ๆ สร้างด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงจากยกพื้นระดับเดียวกันทั้งหลัง ใต้ถุนสูง มีบันไดพาดขึ้น ลักษณะบันไดก็มีแค่สามขั้น เวลาจะนอนต้องเข็นบันไดขึ้นไว้บนตัวเรือน เพื่อความปลอดภัย ซึ่งลักษณะบ้านเช่นนี้มีบันทึกไว้ในจดหมายเหตุไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ กล่าวว่า “ที่อยู่อาศัยของคนจนนั้นสร้างกันแบบง่าย ๆ เป็นเรือนยกพื้นระดับเดียวกันไปหมดทั้งหลัง ใช้เสาไม้ไผ่แล้วกั้นฝาด้วยซีกไม้ไผ่ หลังคามุงจากผูกไว้กับเครื่องบนที่เป็น

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไม้ไผ่เหมือนกัน ใช้บันไดไม้ไผ่พาดขึ้น”[๑๑] ส่วนรอบ ๆ บริเวณบ้านมีรั้วปิดมิดชิด แต่ชาวบ้านมักจะหาหนามมาสะกันไว้ไม่ให้มีช่องโหว่ เช่นเดียวกับชูชกเข้าป่าหาเรียวหนามมาทำรั้วนั่นเอง[๑๒]

๔.๓.๒ ลักษณะเครื่องแต่งกายในวรรณกรรมชูชก

การแต่งกายในตัวละครในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการแต่งการของชาวไทยในสมัยโบราณและความนิยมต่างๆของชาวบ้านในสังคมท้องถิ่นได้อย่างดี ทั้งเรื่องเครื่องนุ่งห่มและเครื่องประทินผิวต่าง ซึ่งในมหาเวสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม สามารถแยกประเด็นวิเคราะห์ที่เห็นชัดเจน การแต่งการของฝ่ายหญิง การแต่งการของฝ่ายชาย ทรงผม เครื่องสำอาง และการขัดเล็บดังต่อไปนี้

๑) **การแต่งกายของฝ่ายหญิง**เครื่องแต่งการฝ่ายหญิง สำหรับสาวชาวบ้านแล้วนานๆครั้งจึงจะพิถีพิถันการแต่งตัวกันสักครั้งหนึ่ง ถือเป็นโอกาสที่หญิงสาวจะประกวดประชันกัน เช่น มีงานบุญ มหรสพ หรืองานรื่นเริงต่าง หญิงสาวมักจะพิถีพิถันในการแต่งตัวมากว่าวันธรรมดัง ดังความในตอนที่กรณีนางอมิตดาขู่ชูชกว่า หากชูชกไม่ไปหาทาสมาให้นางใช้แล้ว ยามใดที่ชาวบ้านจัดงานรื่นเริง มีงานตรุษสงกรานต์ ก็จะแต่งตัวด้วยผ้าบาง ผ้าใหม่ แต่งตัวทำผม ทัดดอกไม้ เป็นต้น โดยเครื่องนุ่งห่มจำพวกผ้าชุดนั้นเป็นสิ่งที่หญิงสาวพิถีพิถันในการเลือกสรรและตกแต่งกายกันอย่างมาก

๒) **การแต่งตัวของฝ่ายชาย**มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ไม่ได้พรรณนาเครื่องแต่งกายของฝ่ายชายไว้ดังเช่นฝ่ายหญิง แต่โดยปกติแล้ว สามารถทราบได้ว่าฝ่ายชายชาวบ้านไม่นิยมสวมเสื้อห่มผ้า นุ่งแต่โจงกระเบนเท่านั้น เพื่อความสะดวกในการทำงาน

๓) **ทรงผมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม** กล่าวไว้เฉพาะทรงผมของผู้หญิงเท่านั้น ซึ่งหญิงชาวบ้านนิยมการแต่งไรผม เพราะถือว่างาม ทำให้ใบหน้าดูเด่น เห็นใบหน้าได้ชัดขึ้น ทั้งนี้ยังนิยมทำผมเป็นปีก กล่าวคือ แสกกลางแบ่งผมออกดูคล้ายปีกนก ใช้เขม่าและน้ำมันจับเพื่อให้ทรงตัว ดังตอนที่นางพราหมณีผู้เป็นแม่แต่งตัวให้นางอมิตตา ก่อนที่จะยกนาง

---

[๑๑]สุวนีย์ ชวนสนิท, “วิเคราะห์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย” **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต,** แผนกวิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘).

[๑๒]คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ให้เป็นภรรยาของชูชก ทรงผมและการแต่งกาย ฉบับอักษรขอม ชูชกมีอีกสิ่งหนึ่งที่จะเป็นส่วนสะท้อนวิถีชีวิตนอกเหนือจากที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตความเป็นอยู่นั้นคือ ลักษณะทรงผมและการแต่งกาย ซึ่งสามารถแสดงถึงความนิยมอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นนั้น ๆ ได้ โดยเฉพาะกลุ่มการแต่งกายของสามัญชนชาวบ้านทั่วไป

๔) เครื่องสำอาง ตอนที่นางอมิตตาบอกชูชกว่าหากถึงปีใหม่มีการละเล่นมหรสพนางก็จะแต่งกายให้สวยงามประดับด้วยเครื่องประดับต่างๆ ทาเครื่องประทินผิวและทัดดอกไม้ที่มีกลิ่นหอม ไปเล่นกับพวกชายหนุ่มแล้วปล่อยให้ชูชกนั่งเป็นทุกข์อยู่คนเดียว ในฉบับอักษรขอมนั้นนางอมิตตาถึงกับกล่าวว่าจะปล่อยให้ชูชกนั่งน้ำลายไหลร้องให้เป็นทุกข์จนถึงกับเสียชีวิตทีเดียวในหนังสือบางเล่ม กล่าวว่า การจับเขม่า เป็นการเพิ่มเติมสีสันให้ผมดำสนิท เพราะนิยมว่าผมที่มีสีดำเป็นเงางาม คือ ผมที่สวยที่สุด โดยสตรีจะนำเขม่ามาป้ายและหมักผมไว้ ให้เป็นสีดำสนิท แต่ไม่ได้นำเขม่ามาใช้ป้ายทาเฉย ๆ เขม่าที่นำมาใช้เพิ่มสีสันให้ผมดำสนิทนี้ จะใช้เขม่าที่นำมาจากหลอดตะเกียงเท่านั้น คือ จะขุดเขม่าวันละเล็กละน้อยใส่โถเอาไว้จนได้ปริมาณที่พอสมควร จากก็นำดอกไม้มาอบในโถที่บรรจุเขม่า ปิดฝาให้แน่นอบไว้ ให้เขม่ามีความหอมกรุ่นจากนั้นจึงนำมาแต่งทรงผมโดยทาบริเวณโคนผมนั่นเอง

ขมิ้น เป็นสิ่งที่นิยมนำมาทาบำรุงผิว โดยจะทาตัวหลังอาบน้ำ เพื่อให้ผิวเป็นสีเหลืองนวล สวยงามเปล่งปลั่งแลดูคล้ายทาด้วยทองคำ ซึ่งในปัจจุบันมีเครื่องบำรุงผิวที่ทำมาจากขมิ้นอยู่หลายประเภท เพราะมีคุณภาพช่วยให้ผิวพรรณมีสุขภาพดี

ขี้ผึ้ง หมายถึงขี้ผึ้งที่ปรุงแล้วบางก็เรียกว่า สีผึ้ง เป็นเครื่องประทินผิวอย่างหนึ่งของผู้หญิงในสมัยก่อน นำมาทาที่แต้มที่ริมฝีปากให้สวยงามเป็นมันและไม่แห้ง

น้ำมันตานี เป็นน้ำมันที่ผลิตจากขี้ผึ้งที่นำมาเคี่ยว และผสมกับน้ำมันจนเหนี่ยวข้นเป็นครีมได้ที่ และอบด้วยดอกไม้ให้มีกลิ่นหอมกรุ่น ใช้สำหรับทาผมหรือใส่ผม ใช้ได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง

แป้ง นิยมใช้หลังอาบน้ำเสร็จ ใช้แป้งทาในสมัยโบราณมีอยู่หลายอย่าง เช่น แป้งนวล แป้งร่ำสารภี ดินสอพอง เป็นต้น แต่ละชนิดแตกต่างกันไป มีความว่า พราหมณี ผู้เป็นมารดาแต่งตัวให้นางอมิตตาแล้ว น้ำหอมเป็นที่นิยมใช้ในยุคนั้น ก็จัดแจงให้ลูกอาบน้ำทาน้ำมันปะแป้ง

> เสร็จแล้ว ให้นุ่งผ้าสไบสะสวยสดใสยิ้มละไม เจรจาไพ
> เราะ มีกลิ่นตัวที่หอมเหมือนดั่งเขาอบด้วยดอกไม้แล้วพา
> ไป ฝ่ายตาชูชกก็แอบมองด้วยหางตา ชำเลืองมองแต่ละ
> ครั้งๆ เห็นดั่งใจปรารถนา ตะแกคิดแต่ในใจว่า แหม...

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ช่างงามจริงๆ[๑๓]

๕) การขัดเล็บในคัมภีร์ใบลานฉบับอักษรขอม พวกพราหมณ์หนุ่มนอกจากจะดุด่าภรรยาด้วยถ้อยคำต่างๆที่บ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของภรรยาที่ไม่ดี ละเลยหน้าที่แม่บ้าน เช่นไม่คิดจะทำการงาน ไม่ตักน้ำผ่าฟืนหุงข้าว ดีแต่งตัวขัดเล็บทาปาก เดินเที่ยวเตร็ดเตร่ไม่เกิดประโยชน์อะไร จะทำการงานอะไรสักอย่างก็ไม่เคยสำเร็จ แม้จะทำให้เสร็จได้ก็ใช้เวลาเนิ่นนาน การขัดเล็บในสมัยก่อน ทำด้วยวิธีง่าย ๆ คือ นำเปลือกมะนาวถูล้างเล็บให้สะอาดสะอ้านทำให้เล็บขาวขึ้นและมีประกายแวววาว เป็นที่นิยมของสตรีผู้มีฐานะในยุคก่อนเท่านั้น

๖) อาหารการกิน อาหารเป็นสิ่งที่สำคัญ แตกต่างกันไปตามชาติตามภาษา แม้คนไทยเองจะเป็นชาติเดียวกัน แต่อยู่คนละท้องถิ่นก็รับประทานอาหารที่แตกต่างกันออกไป เสบียงที่นางอมิตตาจัดเตรียมให้ชูชกก่อนออกเดินทางไปขอสองกุมาร ดังความว่า

อาหารต่าง ๆ ที่นางอมิตตาจัดเตรียมให้ชูชกมีหลายชนิด เช่น ข้าวตู ข้าวตอก กงเกวียน ขนมเทียน ขนมถั่ว ทอดมัน กัลละแม แดกงา สังขยา เป็นต้นล้วนเป็นขนมพื้นบ้านของไทย และคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เพราะเป็นขนมที่ใช้ในเทศกาล ปรุงได้ง่ายและมีความอร่อยรับประทานได้ทุกเวลา

๔.๔ เศรษฐกิจในวรรณกรรมชูชก

ในสมัยอดีตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาชีพทำไร่ทำนา หาของป่า และค้าขาย สามารถดำรงอยู่ได้ในแบบวิถีชีวิตที่พอเพียง ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายสินค้าบริโภค อุปโภคของประชาชนในสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรคือพืชผักผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ นำมาแลกเปลี่ยนกันหรือใช้เงินซื้อกิน อาชีพการค้าขายที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ที่ซื้อขายกัน เช่น ข้าวสาร ปลา ผัก ผลไม้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นอาชีพขึ้น สร้างเศรษฐกิจแบบครัวเรือน

---

[๑๓] คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔.๔.๑ อาชีพในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก

อาชีพในวรรณกรรมออกได้เป็นลักษณะที่ชัดเจน อาชีพที่ประชาชนประกอบอยู่ เช่น เกษตรกรรม การค้าขาย รับราชการหัตถกรรม ขอทาน และนาย พรานดังต่อไปนี้

๑) **เกษตรกรรม**โดยสังคมไทยเป็นสังคมเกษตร ชาวบ้านนิยมทำไร่ไถนา การประกอบอาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่จึงเป็นการทำไร่ทำนา ดังตอนที่สองสามีภรรยาผู้เป็นพ่อของนางอมิตดา อ้างจะขอผ่อนผัดที่จะคืนทองของชูชกว่า ขอผัดไปก่อนไปจนกว่าจะได้ข้าวในนา งาในส่วนก่อน จึงจะนำเงินมาใช้ชูชก ซึ่งการปลูกข้าวและทำสวน เป็นอาชีพการทำไร่ทำนา เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านที่กล่าวถึงในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายชาย นิยมปลูกพืชผัก และมีการเลี้ยงสัตว์ หาปลาควบคู่กันไปด้วย

๒) **การค้าขาย**ในสมัยอดีตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาชีพทำไร่ทำนา หาของป่า และค้าขาย สามารถดำรงอยู่ได้ในแบบวิถีชีวิตที่พอเพียง ด้านเศรษฐกิจ การค้าขายสินค้าบริโภค อุปโภคของประชาชนในสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรคือพืชผักผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ นำมาแลกเปลี่ยนกันหรือใช้เงินซื้อกิน อาชีพการค้าขายที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ที่ซื้อขายกัน เช่น ข้าวสาร ปลา ผัก ผลไม้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นอาชีพขึ้น สร้างเศรษฐกิจแบบครัวเรือน

“ตลาด” เป็นแหล่งชุมนุมที่สำคัญ อาชีพค้าขายจึงเป็นอาชีพเหล่านางพราหมณีแห่งหมู่บ้านทุนวิฐ ซึ่งกวีได้พรรณนาไว้ว่าพวกนางพราหมณีจะค้าขายสิ่งใดก็มักขาดทุนไปสิ้นทั้งนี้เพราะนางไม่เอาใจใส่ต่ออาชีพของตนนั่นเอง ในฉบับภาษาเขมรนั้นก็มีการกล่าวถึงการค้าขายเช่นเดียวกัน คือในตอนที่พราหมณ์หนุ่มได้ด่าภรรยาของตนเองว่า ถ้าไปค้าขายคงขาดทุนสูญทั้งกำไรทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จสักอย่างหนึ่ง

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการค้าขายที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลาน ฉบับอักษรขอม สื่อถึงเศรษฐกิจในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี การทำมาหากินอย่างอื่น นอกจากอาชีพทำไร่ทำนา และอาชีพค้าขายแล้ว ยังปรากฏว่าชาวเขมรถิ่นไทยทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่นๆอีก เช่น อาชีพการทำประมง แต่การทำประมงนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อทำมาค้าขายเพียงเพื่อทำเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตประจำวันเท่านั้น ส่วนในฉบับอักษรขอมนั้นได้พูดเกี่ยวกับการค้าขายไว้ เช่น การขายมังคุด ลูกกระท้อน กล้วยหอม เป็นต้น

๓) **อาชีพรับราชการ**การรับราชการเป็นอาชีพหนึ่งที่มีหน้ามีตา ชาวไทยสมัยก่อนอยากเข้ารับราชการกันมาก เพราะเป็นอาชีพที่เป็นเกียรติ มีหน้ามีตา มีผู้คนนับถือยกยก และยำเกรง

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชาวไทยสมัยก่อนจึงมีความประสงค์จะเข้ามารับราชการ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรได้กล่าวถึง บทบาทของการรับอาชีพข้าราชการซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไป ยกย่อง และยำเกรง ดังเช่น ตอนที่ชูชกไปหาพราหมณ์สหายเพื่อทวงเงินที่ฝากไว้คืน แต่พราหมณ์สองสามีภรรยาไม่มีเงินจะคืนให้ ชูชกจึงได้ข่มขู่ด้วยการบอกว่าตนเองนั้นรู้จักขุนนางและข้าราชการในกรมทุกกรม จะให้เจ้าหน้าที่เหล่านั้นมาจับสองสามีภรรยานั้นไปจองจำ ให้ติดคุกติดตะราง เพื่อลงโทษ แสดงให้เห็นว่าข้าราชการหรือว่าบุคคลชั้นปกครองนั้นมีอำนาจสิทธิพิเศษกว่าคนธารรมดาสามัญหากใครทำร้ายต้องได้รับโทษ และอีกตอนหนึ่งที่กล่าวถึง ชูชกใช้ความฉลาดในการเอาตัวรอดจากพรานเจตบุตรจะขู่ฆ่า โดยอวดอ้างว่า ตนเป็นปุโรหิตรับราชการในวัง ทำให้พรานเจตบุตรหลงเชื่อทันที

๔) การทำหัตถกรรม อาชีพด้านหัตถกรรมนั้น ถือว่าเป็นอาชีพเสริมของประชาชนสมัยก่อน นอกเหนือจากอาชีพหลักคืออาชีพเกษตรกรรมและค้าขายแล้ว งานหัตถกรรมถือเป็นงานหนึ่ง มักทำในยามว่างจากการทำไร่ทำนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยทั่วไปของสตรีไทย นอกเหนือจากการหุงข้าว ตักน้ำ หาฟืน ฯลฯ ผู้หญิงยังต้องรู้จักการทอผ้า หรือการเย็บฟูกอีกด้วย มีกล่าวไว้ในเนื้อเรื่องกัณฑ์ชูชกอยู่ อย่างเช่น ตอนที่เหล่าพราหมณ์ด่านางพราหมณีผู้เป็นภรรยาของตนเองว่า ไม่ยอมทำงาน ทั้งข้าวน้ำไม่หาหุง ผ้าก็ไม่ทอ

๕) ขอทานการขอทานอาจถือว่าเป็นอาชีพ แต่ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ชูชกได้ทำมาหาเลี้ยงตนเองด้วยการขอทาน ซึ่งเป็นอาชีพของคนยากจน และได้รับการดูถูกดูแคลนจากเพื่อนบ้านเป็นอย่างยิ่ง การขอทานนี้มีในสังคมไทยมานานเพียงแต่ไม่ปรากฏหลักฐาน

> **“เอโก พฺราหฺมโณ** ยังมีพราหมณ์คนหนึ่ง ชื่อ ชูชุกพฤฒาจารย์รูปอันธการ ผอมกงโก้ จมูกโค้ง หน้าอกมีแต่กระดูกผมแข็งหยิก ท้องใหญ่ป่องออกมา ใบหูย้อยหนา เหมือนโรคขี้เรื้อนเพลิง ขาโค้งเหมือนขานกแก้ว ตาเข เนื้อหนังโป ตะปุ่มตะป่ำเหมือนเขาฝากไว้ ผิวขรุขระ หย่อนยานเท่าผลมะสังผลสมอฟันก็ขาว หัวก็ยาวเรียวเล็ก ข้างหนึ่งเหมือนผลมะตูม ตะแกอยู่หมู่บ้านทุนวิฏฐคราม ใกล้หมู่บ้านกลึงคราสตรตัวแกต้องเดินขอทานเขาเกิน ถ้าหากไม่ได้ที่หมู่บ้าน ตะแกไปที่ ตะแกไปที่วัดของพวกเรา ไม่ได้ทางเหนือ ตะแกก็ไปทางใต้”

๖) พรานในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ปรากฏว่าชาวเขมรถิ่นไทยทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพอื่นๆอีกนอกเสียจากการทำไร่ทำนา ค้าขาย รับราชการ หัตถกรรมนั่นคือ อาชีพพรานหาของป่า ล่าสัตว์ แต่อาชีพพรานนี้ไม่ได้มุ่งเน้นเพื่อทำมาค้าขายเพียงเพื่อทำเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตประจำวันเท่านั้น ฉบับภาษาเขมรนั้นอาชีพนายพราน ก็คือพรานเจตบุตรนั่นเอง ดังความต่อไปนี้

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

"ในกาลนั้น ยังมีพรานป่าคนหนึ่ง ชื่อเจตบุตร ตะแกรู้จักศิลปะการ ใช้ธนูการยิงได้อย่างชำนาญแม่นยำ อาศัยป่าทำเป็นบ้าน สะรั้วไม่ให้ใคร เดินเข้าไปมาได้โดยทางที่จะไปยังภูเขาคีรีวงกต ตะแกเดินไปทั่วทุกแห่ง สกัดหาหมาประมาณ ๑ คันนา จากทางเข้าไปยังภายในป่าใหญ่ จนกระทั่งได้ยินพราหมณ์ร้องให้โฮผสมกับเสียงของหมาเห่า"[๑๔]

๔.๕ การศึกษาในวรรณกรรมชูชก

มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่มองว่าประชาชนในภาคอีสานซึ่งเป็นที่อยู่ที่ตั้งพำนักอาศัยของชาวอีสานและเขมรถิ่นไทย ตั้งแต่อดีตมานั้นเป็นดินแดนของคนที่ไม่มีการศึกษาหรือคนโง่เขลา มีแต่ความยากจน ความลำบาก และทุกข์เข็ญ ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของคนทั่วไปเลยแต่แท้ที่จริงคนอีสานได้สั่งสมความรู้เป็นเวลาอันยาวนานเพื่อเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตน หากเป็นคนกลุ่มวัฒนธรรมไทย –ลาว ก็มีคำผญาภาษิตจำนวนมากที่แสดงทัศนะชื่นชมคุณค่าของการศึกษาหรือการหาความรู้ไว้ประกอบอาชีพ และยกย่องผู้มีความรู้ที่ใช่ความรู้อย่างมีคุณธรรม[๑๕] เช่น บ่ออกจากบ้านบ่เห็นด่านแดนไกล บ่ไปหาเฮียนก็บ่มีความสู้ ส่วนชาวเขมรถิ่นไทยก็มีคำสำนวนโวหารสุภาษิตสอนใจ[๑๖] เช่น เทอซแรออย มือ ซเมา คะ ตุก โกน เจา ออย มือ เพา ซันดาน หมายถึง ทำนาให้ดูที่หญ้า การจัดการแต่งงานให้ดูที่วงศ์สกุล เป็นต้น

ศิลปะวิทยาที่พบในฉบับภาษาเขมรนั้นศิลปะวิทยาเป็นเรื่องเกี่ยวกับพยากรณ์โชคชะตาราศีและความรู้วิชาการแขนงอื่นๆ ดังตอนที่กล่าวถึงชูชกว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกบการทำนายชะตาราศี รู้จักชักจูงใจคน และตอนที่ชูชกกล่าวกับนางอมิตดาว่าตนนั้นไม่มีความรู้ใดๆเลยที่เคยเล่าเรียนมาก็ลืมเกือบหมด เช่น การบวกลบคูณหาร ความรู้ทางปฏิทิน เป็นต้น แสดงว่าคนสมัยนั้นมีความรู้เกี่ยวกับวิชาเหล่านี้

จากตัวอย่างข้างต้น นอกจากกล่าวถึงการศึกษาของประชาชนแล้ว ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรยังกล่าวถึงการศึกษาของกษัตริย์ ดังตอนที่ชูชกได้โกหกพรานเจต

---

[๑๔]คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

[๑๕]จารุวรรณธรรมวัฒร. ภูมิปัญญาแห่งอีสาน : รวมบทความอีสานคดีศึกษา (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๑),๑-๒.

[๑๖]สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และโสภนา ศรีจำปา, การพัฒนาระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย (นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓). ๗๗-๗๘.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บุตรว่าตนเคยเป็นครูสอนพระเวสสันดรทั้งการยุทธการศึกสงคราม พุทธศาสตร์ และไสยศาสตร์ เป็นต้น

๔.๖ ด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมในวรรณกรรมชูชก

ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม หมายถึงสิ่งที่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับของส่วนรวม เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การละเล่น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับชีวิต ซึ่งการสอดแทรกประเพณีต่างๆเหล่านี้ในเนื้อเรื่อง แต่ละท้องถิ่นจะมีการตัดทอนและเพิ่มเติมเสริมแต่งพิธีการต่าง จนกลายเป็นเอกลักษณ์ เป็นวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นขึ้น ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรนี้ ได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานและเขมรถิ่นไทย ไว้ดังกล่าวนี้

๔.๖.๑ ประเพณีการแต่งงานในวรรณกรรมชูชก

เกิดขึ้นเนื่องมาจากชายหญิงตกลงใจจะใช้ชีวิตเป็นครอบครัว[๑๗] กล่าวถึงประเพณีอันเนื่องในการแต่งงานบ่าวสาวว่า “การแต่งงานเป็นระยะเริ่มต้นแห่งชีวิตครอบครัวของมนุษย์ที่อยู่รวมกันเป็นสังคม ผู้ที่จะมีชีวิตเป็นครอบครัวได้คือ หญิงชายที่เป็นสามีภรรยากัน อันได้เข้าพิธีแต่งงานเป็นปรกติตามารีตประเพณีที่มีอยู่ในสังคมนั้น พิธีแต่งงานไม่ว่าจะชนชาวไหน มักเชิญญาติมาร่วมงานพิธีด้วยและมีเลี้ยงดูกันอย่างเอิกเกริก เพื่อจะได้ให้รู้เห็นเป็นพยานว่า คนทั้งสองได้เป็นสามีภรรยากันถูกต้องตามจารีตประเพณี” ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ก็ได้กล่าวถึงการประเพณีการแต่งงาน ดังความที่ชูชกได้พานางอมิตดากลับไปยังหมู่บ้านของตน เมื่อพ่อแม่ญาติพี่น้องเห็นดังนั้นก็ได้พากันจัดงานแต่งงานให้กับชูชกและนางอมิตดาตามจารีตประเพณี ดังความว่า

> “กาลนั้นฝ่ายพ่อแม่ของตาชูชกพราหมณ์ ตลอดจนญาติกาทั้งหลาย เห็นตาชูชกมาถึงแล้วเห็นทั้งนางอมิทธิตามาด้วย ฝ่ายบิดามารดาของตาชูชกคิดว่า โอ้ กูเอ๋ย กูคิดนึกว่า มันตายสูญหายไปแล้ว ไม่รู้ว่ามันไปได้เมียสาวพรหมจารี เหมือนสตรีสวรรค์มา ควรเมียงมองว่า โอ้นางคนนี้ มันช่างงามนักหนา ควรที่เราจะต้องจัดงานแต่งให้มันให้ได้มีหน้ามีตาต่อไป เพราะกูก็แก่มากแล้ว ไม่ควรเลยที่นางมาได้พราหมณ์ คิดดังนั้นแล้ว ก็เดินไปหาพี่น้องญาติทั้งหลายที่นับ

---

[๑๗]พระยาอนุมานราชธน, ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ – สารท ของเสถียรโกเศศ, กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุมานราชธน, ๒๕๓๒, หน้า ๕๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถือกันคิดก็พร้อมกันมาประชุมแล้ว หาคนต้มหัวไก่บ้าง คนต้มหัวเป็ดบ้าง คนต้มหัวหมาบ่าง บางคนต้มหัวแมว บ้างก็ต้มหัวอีแร้ง บ้างก็ต้มหัวอีกา แล้วก็แจกจ่ายกันกินอย่างชุลมุน แล้วจึงไปปรึกษากับอาจารย์ให้หาฤกษ์หาวันเวลาที่จะผูกแขน ให้จัญไรโรคาเพิ่มในวันนี้เอง อาจารย์จึงสวดเรียกผีปู่ย่าตาทวดตลอดจนอารักษ์เทพรักษ์พระภูมิ ขอให้มารุ่มล้อมเอาไป อันว่าอาจารย์นั้นก็ไม่ค่อยจะรู้ ได้เรียนมาก็เพียงแค่นี้ จากนั้นอาจารย์ก็จับถือเอาน้ำส้มป่อยขึ้นสวดผสมเล็กน้อยว่า **พาหุเทวาชามงฺคโลหชะโมงฺคลิต** อาจารย์ตกอกตกใจตื่นตระหนกตกลงถึงพื้นดิน ลั่นปากพูดว่า เออ กูผิดเอง เสร็จพิธีการแล้ว พวกพี่น้องและคนนับถือ เขาก็พากันกลับบ้านตนเองหมด ฝ่ายตาชีก็อยู่สุขสบายและฯ จนกระทั่งเช้าตรู่ ชูชกก็ลุกขึ้นกระแอมเสียงดัง อะเฮิม ฯชูชกคว้าได้กะลาแตกที่เขาให้เป็นของขวัญคราวผูกแขนจากวันนั้นมาตักน้ำล้างหน้า แล้วจึงกินหมาก สั่งสอนภรรยาให้ทำการงานหากินตามประเพณีนั้นแล”

๔.๖.๒ งานตรุษสงกรานต์ในวรรณกรรมชูชก

ชาวบ้านจะได้พักผ่อนหย่อนใจหลังจากเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ในวันนี้จะมีการทำบุญตักบาตร และมีงานมหรสพรื่นเริงต่างๆ เพื่อสร้างความเพลิดเพลิน ซึ่งหนึ่งปีจะมีเพียงครั้งเดียว ปกติจะจัดในเดือนห้า หนุ่มสาวต่างพากันสนุกสนานครึกครื้นเป็นพิเศษ จึงแต่งตัวอวดกันอย่างเต็มที่ และนัดแนะพูดคุยกันเพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมร ไม่ได้เอ่ยถึงประเพณีนี้อย่างชัดเจนนัก แต่เพียงแต่กล่าวถึงงานรื่นเริงโดยทั่วไปสามารถรู้ได้ว่าเป็นงานตรุษสงกรานต์รวมอยู่ด้วย

๔.๖.๓ งานรื่นเริงและการละเล่นต่าง ๆ ในวรรณกรรมชูชก

ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรมีกล่าวถึงการละเล่นและงานรื่นเริงไม่ชัดเจนเท่าใดนัก แต่การละเล่นต่างๆ ของไทย ซึ่งทำให้มองเห็นภาพว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความนิยมของชาวบ้านในสมัยอดีต ดังตอนที่นางอมิตดาให้ชูชกไปหาทาสมาให้ตน ถ้าชูชกไม่ไป เมื่อถึงงานรื่นเริงและการละเล่นต่างๆ ของหมู่บ้านและชาวเมือง ตนก็จะออกไปละเล่น ไม่ปฏิบัติหน้าที่ศรีภรรยาที่ดี ดังความว่า

นกฺขเต (นกฺขตฺเต)ฯ เมื่อถึงเข้าปีใหม่เล่า ก็ก็จะไปเล่นกับพวกหนุ่มๆ **อสตตฺตำ** ฯ กูจะเอาเครื่องน้ำมันและแป้งหอม

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กลิ่นฟุ้งมาทาทั้งตัวกู กระจุกผมด้วยหวี ห่มสไบหลากสี
ทัดดอกทองกวาวดอกจำปา และเครื่องประดับทั้งหลาย
นุ่งผ้านุ่งให้ปล่อยชายให้สบายใจ ให้ตาชูชกนั่งน้ำลายไหล
ให้เป็นทุกข์จนกระทั่งตายไปเอง [๑๘]

๔.๖.๔ ธรรมเนียมการต้อนรับแขกในวรรณกรรมชูชก

การต้อนรับแขกที่มา เยี่ยมเยียนถือเป็นสิ่งที่ปฏิบัติการอยู่ทุกเรือน ยิ่งรับรองแขกดีเท่าใด ยิ่งสร้างศรีให้แก่ตนและครอบครัวอย่างมาก ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงการต้อนรับแขกดังกล่าว คือ เมื่อชูชกเดินทางมาทวงทองจากตระกูลพราหมณ์ด้วยอาการโกรธทำให้พราหมณ์ทั้งสองเกิดอาการกลัวเกรง นางพราหมณีจึงกล่าวเชิญชูชกนั่ง กินหมาก กินน้ำก่อนให้ใจเย็นๆแล้วจึงค่อยปรึกษาหาทางออกกันในเรื่องดังกล่าว

๔.๗ ด้านความเชื่อและค่านิยมในวรรณกรรมชูชก

ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยสามารถแบ่งหัวข้อการศึกษาออกได้เป็น ๒ ประการ คือ

๔.๗.๑ ความเชื่อในวรรณกรรมชูชก

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังกันต่อๆมาในแต่ละสังคม บุปผา ทวีสุข อธิบายความหมายของความเชื่อไว้ในหนังสือคติชาวบ้านว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนก็ตาม[๑๙] ความเชื่อ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรนี้ สามารถศึกษาวิเคราะห์ได้หลายประการ ความเชื่อตามคติพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

๑) **ความเชื่อตามคติพุทธศาสนา**ในสังคมไทย เป็นสังคมพุทธศาสนา คนไทยมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากศาสนาอยู่หลากหลาย นับเป็นวัฒนธรรมที่ทุกสังคมต้องมี เพื่อตอบสนอง

---

[๑๘] คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

[๑๙] บุปผา ทวีสุข, **คติชาวบ้าน**, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘. หน้า ๑๕๖.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ กล่าวคือ สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้เกิดขึ้น ความเชื่อตามคติพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรมีดังนี้

ความเชื่อเรื่องบุญ – กรรม คนไทยมีความเชื่อเรื่องบุญกรรม เชื่อในเรื่องการสั่งสมบุญ และการทำบาป ว่ามีพลังอำนาจกำหนดให้ชีวิตของคนให้เป็นไปในลักษณะต่างๆ พุทธศาสนิกชนจึงทำบุญใส่บาตร เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งในชาตินี้และชาติหน้า โดยมีคำสอนที่ยึดปฏิบัติกันเสมอมาว่า “ทำดี ละเว้นชั่ว”“บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้กระทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้กระกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว”

คนไทยเชื่อว่า ผลแห่งกรรมในปัจจุบันและในอดีต เป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ นางอมิตดาเป็นตัวละครที่กล่าวถึงผลแห่งกรรมมากที่สุด ในตอนที่นางพราหมณีรุมดันด่านางอมิตดาที่ท่าน้ำว่าสาเหตุที่นางอมิตดาต้องตกมาเป็นภรรยาสาวของชูชก เพราะกรรมต่างๆที่นางได้กระทำไว้

ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ความเชื่อเรื่องนี้ไม่ใช่ความเชื่อทางพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อที่เนื่องมาจากความเชื่อในพุทธศาสนา[๒๐] ถ้าชายหญิงคู่ใดได้เคยเป็นคู่ครองกันมาแต่อดีตชาติแล้ว มักจะได้เกิดมาครองชีวิตร่วมกันอีกในปัจจุบัน ดังสำนวนที่ว่า “คู่กันแล้วไม่แคล้วกัน” ความเชื่อลักษณะนี้เห็นชัดเจนจากตอนที่ตระกูลพราหมณ์ต้องยกนางอมิตดาให้ชูชกแทนค่าทอง ได้กล่าวอวดอ้างว่านางอมิตตดาเป็นสาวสวยมีหนุ่มร่ำรวยมาสู่ขอมากมาย แต่คลาดแคล้วกันไป เพราะวาสนานางอมิตดาเป็นคู่ครองของชูชก

๒) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณมาก มีการแบ่งผีออกเป็นประเภทต่างๆ ทั้งผีป่า ผีโป่ง ผีปู่เจ้า ภูตพราย ฯ ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษเขมรนั้น กล่าวถึงผีเหล่านี้ไว้หลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนที่ชูชกวิ่งหนีชาวบ้านที่รุมเข้ามาทำร้ายจนต้องวิ่งหนีกระเจิงเข้าป่า ระหว่างเดินทางเข้าในป่าได้ยินเสียงต่างๆทำให้เกิดความกลัว และตอนที่ชูชกต้องวิ่งหนีสุนัขของนายพรานเจตบุตร จนต้องขึ้นไปบ่นบานศาลกล่าวถึงผีปู่เจ้า ผีป่า ให้ช่วยปกปักคุ้มครองตนเอง

ความเชื่อของสังคมไทยในอำนาจเหนือธรรมชาติของผีสาง ทำให้เกิดความเกรงกลัวว่าหากกระทำการลบหลู่สิ่งเหล่านี้จะนำความเดือดร้อนมาสู่ตนได้ แต่ถ้าให้ความเคารพนอบน้อม ท่านก็จะคอยคุ้มครองช่วยเหลือให้พบแต่โชคลาภ จึงมีการทำพิธีบูชาโดยการบวงสรวง หรือทำพิธีเซ่น

---

[๒๐]มณี พยอมยงค์, การวิเคราะห์เปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้, **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต,** สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๐. หน้า ๑๐๗.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไหว้ เช่น ตอนที่เจตบุตรได้ยินเสียงชูชกร้องเรียกหาพระเวสสันดร จึงเกิดโกรธโกรธา เพราะมั่นใจว่าชูชกติดตามหาพระเวสสันดรเพื่อขอสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จึงคิดจะฆ่าให้ตายและนำมาบวงสรวงต่อผีป่า ดังจะยกตัวอย่าง

> ...**โสชูชโก** อันว่าชูชกพฤฒาจารย์ผู้ต่ำทราม เดินวักเหว่ออยู่แต่ลำพังผู้เดียวเข้าไปในกลางป่าไม้ไพรหนาร้องโศกเศร้าคร่ำครวญเป็นที่น่าสงสารล้นพ้น ฯ **กามอิตฺถิยา** ฯ เป็นเพราะตัณหามันเผาลนอยู่ในมโนทวาร ตะแกจึงถือเพศเป็นตาชีเดินงกๆเงิ่นๆป้ำเปื๋อไปด้วยความทุกข์**เวลวำทณฺฑี** (เวฬุวทณฺฑี) ถือไม้เท้าสีเหลืองแก่บ่าสะพายย่ามต่องแต่งๆ เหมือนเขาเล่นกันชูชกก็เจ็บใจตัวเองพ้นกำลัง **จริสิ พฺราหารณญฺ** (จรสิ มหารณญฺ) ตะแกก็เดินเร่งรีบเข้าไปในป่าใหญ่ ป่าโปร่งมีทางคดเคี้ยว มีช่องแคบเชิงเขา เดินไปตามซอกเล็กซอกใหญ่ ผ่านห้วยลำธาร ลำน้ำ และหนองบึง ที่เต็มไปด้วยหญ้าคา ทางก็แคบมีแต่ไม้ไผ่ขึ้นเต็มไปด้วยหนาม มรรคาก็แคบ ชูชกพยายามเดินแทรกเข้าไปแต่เพียงคนเดียว เกรงกลัวภัย ตาก็มองไปข้างหน้าชำเลืองเมียงมองเหลียวซ้ายแลขวา เกรงจะพบเจอเสือ ช้างป่าแรด ควายป่า ซึ่งบันลือศัพท์สำเนียงดาดาษเกลื่อนกลาดทั่วทั้งป่า ชูชกมีภัยกับสรรพสัตว์แทบจะขวัญหนีดีฝ่อ พยายามเร่งฝีเท้าเดิน แหวกหนามหญ้าคาที่ขึ้นหนาทึบให้ได้ผ่านไปจากประตูป่า ไปทางด้านล่าง
>
> ...แน่ะพราหมณ์แก่เอ๋ยอย่ามาร้องคร่ำครวญหาพระองค์เลย ชีวิตพราหมณ์แก่เอ๋ยถ้าเช่นนั้นกูจะยิงด้วยธนูเดี๋ยวนี้ให้ตรงอกให้เข้าตกลงมา กูจะเลื่อยเอาเลือดผ่าอกล้วงเอาตับมายำพล่าบูชากรุงพาลี ส่วนหัวของมันกูก็จะเสียบถวายศาลเทพดาอารักษ์ ท่านที่อยู่รักษาป่าประตูป่าแก่จัญไร มึงจะตายด้วยมือของกูเดี๋ยวนี้เอง ไม่ใช่เล่น[๒๑]

๓) **ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์** ไสยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่มีอิทธิพลมากที่สุดศาสตร์หนึ่งของสังคมไทย มีหลักฐานปรากฏอยู่มากมาย โดยเฉพาะพบเสมอในวรรณคดีไทย เช่น ขุนช้าง-

---

[๒๑] คัมภีร์ใบลาน อักษรขอม ฉบับวัดบ้านแขวตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขุนแผน เป็นต้น ในปัจจุบันศาสตร์นี้ยังคงมีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งนับถือกันอย่างจริงจัง และเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง

ลักษณะไสยศาสตร์ในประเทศไทยนั้นมีลักษณะผสมปนเปจากหลายแหล่ง มีทั้งที่ได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนา ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์ และได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง[๒๒] ซึ่งไทยน่าจะได้รับความเชื่อนี้ มาจากศาสนาพราหมณ์มากที่สุด เนื่องจากมีคัมภีร์อาถรรพเวท ซึ่งเป็นตำราทางไสยศาสตร์ ที่กล่าวถึงการรักษาโรค การกำจัดเหตุร้าย และการทำเสน่ห์ เป็นต้น

ความเชื่อในศาสตร์นี้ ชาวบ้านนิยมเชื่อถือกันมาก ทั้งในเรื่องเวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง การสักยันต์ การทำเสน่ห์ ฯล เป็นเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่แยกมาจากศาสตร์ ๑๘ ประการ ซึ่งสมัยโบราณผู้ที่จะเป็นยอดคนต้องเรียนรู้ให้ชำนิชำนาญ โดยเฉพาะในชาวอีสาน ชุมชนเขมรถิ่นไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากขอมโบราณ ซึ่งถือว่าศาสตร์นี้เป็นศาสตร์ที่อิทธิพลมากกวีได้กล่าวถึงความสำคัญของการไสยศาสตร์ในตอนที่ชูชกยกเหตุผลว่าตนไร้วิชาความรู้ เพราะไม่ได้เรียน ไม่รู้วิชาคาถาติดตัว จึงยากที่จะเดินทางฝ่าอันตรายไปขอสองกุมารมาได้

ซึ่งความเชื่อทางไสยศาสตร์นี้ เป็นสิ่งที่ผู้ชายสมัยก่อนต้องขวนขวายศึกษา เพื่อนำมาเป็นความรู้ติดตัวต่อไป ซึ่งความเชื่อในไสยศาสตร์ที่กล่าวในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร สามารถวิเคราะห์ศึกษาได้ ๓ ประการ คือ

(๑) ความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา เป็นเรื่องสำคัญในเรื่องไสยศาสตร์ คำว่า “เวท” มาจากคัมภีร์พระเวทของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีหมวดที่ว่าด้วยบทสดุดีสรรเสริญอ้อนวอนพระเจ้าและเทวดาทั้งหลาย บทสวดประกอบพิธีกรรมต่างๆรวมทั้งบทเรียกเทวดามาปกป้องรักษาและคำสาปแช่ง เพื่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้อื่นด้วย เมื่อเอาบทสวดของคัมภีร์พระเวทไปใช้สวดเรียกว่า “มนต์” ส่วน “อาคม” ซึ่งมักจะถูกใช้พร้อมกับคำว่า “คาถา” หมายถึง ศาสตร์ หรือวิชาเรื่องเวทมนต์ แต่ไทยมักใช้ในลักษณะเลขลงยันต์ซึ่งมีการบริกรรมคาถาด้วย

(๒) เครื่องรางของขลัง เป็นเรื่องของสิ่งของที่ใช้ป้องกันภยันอันตราย มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงเครื่องไสยศาสตร์ไว้ แต่ไม่ได้ระบุว่ามีสิ่งใดบ้าง ซึ่งเครื่องไสยศาสตร์เหล่านี้นิยมนำมาใช้ในการป้องกันภัยเมื่อมีความต้องการเดินทางไกล อาทิเช่น การทำเหรียญชูชกออกมาในลักษณะต่าง ๆ ที่เห็นกันอยู่มากมายจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

(๓) วิชาไสยศาสตร์ลักษณะอื่นๆ เช่น การอยู่ยงคงกระพัน การสักยันต์ การเล่นแร่แปรธาตุ การทำเสน่ห์ เป็นต้น พบว่าถึงอยู่ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรหลาย

---

[๒๒]เรไร สืบสุข, **ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**, (พิมพ์ครั้งที่ ๖), กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๑, ๖๒-๖๕.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สำนวน แต่มุ่งในเชิงตลกขบขัน เป็นไปในเชิงโอ้อวดประเภทเอาตัวรอดซึ่งหน้า ไม่ได้มุ่งแสดงให้เห็นถึงความขลังหรือความศักดิ์สิทธิ์แต่อย่างใด

๔) ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่ชาวไทยยังคงยึดถือมาจนกระทั่งปัจจุบัน เพราะไม่ว่าจะทำการใดๆ เช่น ซื้อรถใหม่หรือสร้างบ้านใหม่ ต้องนิมนต์พระดูฤกษ์ที่เหมาะสมให้ก่อนเสมอ เพื่อให้การทำการต่างๆ เป็นไปด้วยความโชคดี มีโชคมีลาภ ลักษณะการดูฤกษ์ยามก่อนออกเดินทาง การทำนายทายทัก ฤกษ์ยาม วันดี วันร้าย และในลักษณะอื่นๆ ที่เราเรียกผู้รู้เรื่องเหล่านี้ว่า “หมอดู” นั่นเอง โหราศาสตร์นั้นนับเป็นวิชาพื้นฐานที่สามารถนำมาใช้ในการทำมาหากินได้ ทั้งยังทำให้เป็นที่นับหน้าถือตาแก่คนอื่นอีกด้วยและสามารถแยกอธิบายได้ดังนี้

ความเชื่อในฤกษ์ยาม เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ชาวไทยเชื่อว่า “เวลาที่ถูกต้องแหละเหมาะสม” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตพบแต่ความสุข มีสิริมงคล และเจริญก้าวหน้า ซึ่งยังคงเป็นความเชื่อที่ยังสืบเนื่องมาถึงในปัจจุบัน ฉะนั้น เวลาที่จะออกเดินทางหรือกระทำงานมงคล จึงนิยมดูฤกษ์ยามว่า “ฤกษ์งาม ยามดี” ถูกต้องตามนำรับโบราณว่าไว้หรือไม่ หากปรากฏว่าฤกษ์ไม่งามยามไม่ดี ก็มักจะหลีกเลี่ยงไม่ยอมกระทำกัน

ความเชื่อในลางสังหรณ์ คนไทยเชื่อว่า ลางสังหรณ์เป็นความผิดปกติบางอย่างที่สามารถบ่งบอกเหตุการณ์บางอย่างล่วงหน้าได้ ทั้งยังมีการทำนายในลักษณะต่างๆ ไว้อีกด้วย เช่น การทำนายเมื่อเห็นสัตว์เลื้อยคลานบางชนิด อาจเป็นมงคลหรืออัปมงคล

สรุปได้ว่า ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้หลายรูปแบบอันเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาแต่ครั้งอดีต เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นับเป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

๔.๗.๒ ค่านิยมในวรรณกรรมชูชก

ค่านิยม หมายถึง ความคิด พฤติกรรมและสิ่งที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมารับมาปฏิบัติตามและหวงแหนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและความคิดเห็นของสังคม[๒๓]นับเป็นความชื่อที่ยึดถือปฏิบัติกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และสามารถ

---

[๒๓]ก่อ สวัสดิพานิช, อ้างถึงใน พนัส หันนาคินทร์, **การสอนค่านิยม**, พิษณุโลก : โครงการตำรามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๐.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลประสบการณ์และวุฒิภาวะของบุคคลแต่ละคน แม้จะอยู่ในสังคมเดียวกัน ค่านิยมอาจผิดแผกแตกต่างกันได้ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ ๒ ประเด็นคือ ๑) ค่านิยม๒) พฤติกรรม

๑) ค่านิยม สามารถแบ่งออกได้เป็น

(๑) การได้สามีที่ดี (โดยเฉพาะการมีสามีเป็นขุนนาง) ย่อมเป็นที่เชิดหน้าชูตา กล่าวคือ เมื่อหญิงสาวพ้นจากการดูแลของพ่อแม่ จำเป็นต้องมีสามี คุ้มครอง การได้สามีที่ดีจึงเป็นหน้าเป็นตาของผู้เป็นพ่อแม่

(๒) ผู้หญิงนิยมเป็นเจ้าหม่อมห้าม เป็นค่านิยมในเรื่องระบบชนชั้น เพราะในสังคมไทยสมัยอดีตเป็นสังคมศักดินา มีระบบเจ้าขุนมูลนาย ซึ่งนิยมมีภรรยาหลายคนเพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ จึงมีผู้นำหญิงสาวมามอบให้อยู่มากมาย ผู้หญิงที่มีรูปร่างหน้าตางดงาม ย่อมมีโอกาสเลื่อนฐานะไปเป็นเมียหม่อมได้ง่าย

(๓) ผู้ชายนิยมรับราชการ การได้เป็นขุนนาง รับใช้พระมหากษัตริย์นับเป็นความใฝ่ฝันของชายในสมัยอดีตกันอย่างมาก เพราะถือว่าจะได้แสดงความสามารถ ทั้งยังมีฐานะมั่นคง ได้รับการนับหน้าถือตาจากชาวบ้าน ชาวบ้านนิยมเรื่องการรับราชการมากถือว่ามีเกียรติ ยิ่งได้ลูกเขยที่เป็นขุนนาง รู้จักผู้ใหญ่ในรั้วในวัง ย่อมเป็นที่วางใจจะยกลูกสาวให้โดยง่าย โดยเชื่อว่าจะได้สุขสบายตลอดไป การมีตำแหน่งสูงจึงทำให้คนๆนั้นมีอำนาจ ใครๆจึงอยากรับราชการ

(๔) ผู้หญิงเป็นทาสของชาย ที่เรียกกันว่า “ทาสภรรยา” เป็นค่านิยมมาแต่อดีตที่ฝ่ายหญิงมักต้องอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่าฝ่ายชาย สิทธิของผู้หญิงแทบไม่มีเลยในสังคมสมัยก่อน ฝ่ายชายมักเป็นฝ่ายกำหนดบทบาทและค่านิยมเหล่านี้ ซึ่งฝ่ายหญิงยอมรับและปฏิบัติกันเรื่อยมา เพราะส่วนใหญ่ได้รับการสั่งสอนมาตามกันว่าต้องเชื่อฟังสามีและดูแลไม่ให้ขาดตกบกพร่อง หญิงที่ไม่ยอมปฏิบัติตามย่อมได้ชื่อว่าเป็นหญิงความประพฤติไม่ดี

(๕) หญิงม่ายเป็นหญิงที่สังคมเย้ยหยัน แม้หญิงม่าย จะถูกมองว่าเป็นหญิงที่มีเสน่ห์ เนื่องจากหญิงม่ายรู้จักปรนนิบัติเอาใจ ดังสำนวนที่ว่า “กระดังงาลนไฟ” ทำให้ชายทั้งหลายนิยมก็ตาม แต่คนในสังคมส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับมากนัก

๒) พฤติกรรมพฤติกรรม หมายถึง การกระทำหรือการแสดงออกทางความคิดหรือความรู้สึก ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของคนในสังคมไว้ ๒ ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๑) พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

- ความเป็นลูกกตัญญู โดยเฉพาะการเชื่อฟังพ่อแม่ นับเป็นสิ่งที่ลูกทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ดังคำสอนที่นางพราหมณีสอนนางอมิตดานั้น เน้นให้นางอยู่ในโอวาทของสามี ดังความว่า

- ภรรยาที่ดีต้องปรนนิบัติดูแลสามี ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติกันมาช้านาน เพราะฝ่ายหญิงมักอยู่ภายใต้อำนาจของฝ่ายชาย ยิ่งผู้เป็นภรรยาด้วยแล้วต้องเอาใจใส่สามีของตนเอง มิให้ต้องเคืองขัดใจ

(๒) พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

- การมีคู่ครองที่ต่างวัยกัน เช่นกรณีของนางอมิตดาภรรยาสาวของชูชกเฒ่าชรา ถูกเย้ยหยันจากนางพราหมณีต่างๆนานา ดังความว่า

- การโต้เถียงสามี เป็นพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับเช่นกัน เช่นเดียวกับไม่ควรเถียงพ่อแม่

- หญิงที่เที่ยวเตร่ ไม่ทำงาน ไม่ดูแลสามี จัดเป็นหญิงที่ไม่ดี ดังเช่น นางพราหมณีแห่งบ้านทุนวิฏฐะ

- หญิงที่มีจริตมารยา หรือหญิงเจ้าชู้ เป็นหญิงที่จะถูกสังคมประณามมาก เพราะถือเป็นกิริยาที่ไม่งาม ไม่ควรปฏิบัติ

- การมีชู้ การนอกใจ เป็นการขัดต่อศีลธรรมอันดีงามของสังคมไทย ซึ่งในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร

พฤติกรรมต่างๆเหล่านี้ สะท้อนผ่านตัวละครฝ่ายหญิง ไม่ว่าจะเป็นนางอมิตดาหรือเหล่านางพราหมณี ทั้งในสถานภาพที่เป็นลูกและภรรยา ซึ่งแฝงข้อคิดและข้อปฏิบัติต่างๆไว้ โดยต้องการสื่อให้เห็นว่าพฤติกรรมของหญิงที่ดีและหญิงที่ไม่ดีเป็นอย่างไร อันเป็นการกำหนดพฤติกรรมของผู้หญิงให้อยู่ในจริยธรรมอันดีงามของสังคม

การวิเคราะห์วรรณกรรมเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมร ได้กล่าวถึงวรรณกรรม อิทธิพลของวรรณกรรมที่มีต่อสังคม ก่อให้เกิด ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและค่านิยมที่ดีไว้ในหลายรูปแบบ อันเป็นสิ่งที่แทรกอยู่ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านมาแต่ครั้งอดีต เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย นับเป็นสิ่งที่ยึดถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยและคนเขมรถิ่นไทยจนกระทั่งปัจจุบัน

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ คัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดร กัณฑ์ชูชกอักษรขอมฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ วิเคราะห์ในแง่ของหลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา วัฒนธรรมประเพณี และค่านิยมที่มีในยุค พุทธศักราช ๒๔๖๒ ความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้น เป็นการอยู่อย่างเรียบง่าย มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เอื้อเฟื้อแผ่ ช่วยเหลือในยามทุกข์ยากลำบากไม่เห็นแก่ตัว อาชีพก็คงยึดมั่นในการทำเกษตรกรรม ค้าขายเล็ก ๆ น้อยตามเศรษฐกิจที่พอเพียง อาชีพที่ได้รับความนิยมมาก ก็คือการได้เข้ารับราชการอยู่ในวัง การแต่งกายก็ยัง นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน เครื่องประทินโฉมความงามก็อาศัยธรรมชาติ เช่น ขมิ้น เป็นต้น คติความเชื่อไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เชื่อฤกษ์ยาม เชื่อหลักการทางศาสนา คือบาป บุญ คุณโทษ มีความละอายชั่ว กลัวบาป เคารพในพระพุทธศาสนาอย่างสูง

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่๕

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก: กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม” ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม, เพื่อศึกษาบุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม, และเพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม ชูชกกัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา ซึ่งจะได้สรุปผลการศึกษาวิจัย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาวิเคราะห์ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก:กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๕.๑.๑ ศึกษาประวัติของชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอมประวัติของชูชกที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม หรืออักษรธรรมภาคอีสานนั้น จะมีลักษณะที่คล้าย ๆ กันจะต่างกันอยู่ที่ลักษณะสำนวนทางภาษา เพราะการจารึกจะใช้ภาษาในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมีสำนวนที่แตกต่างกันไปเล็กน้อย ในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาประวัติชูชก ที่ปรากฏในวรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม ใบลานฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

ความเป็นมาของวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม ส่วนใหญ่จะได้รับมาจากประเทศกัมพูชา เพราะมีเขตแดนติดต่อกัน และในอดีตดินแดนภาคอีสานบางส่วนเคยอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรขอมโบราณ โดยเฉพาะบริเวณภาคอีสานตอนล่างที่ปัจจุบันชาวเขมร ถิ่นไทยอาศัยอยู่ในบริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ส่วนใหญ่น่าจะมีการอพยพเข้ามาหรืออาจจะมีการตั้งถิ่นฐานอยู่มาแต่เดิม ก็อาจเป็นได้ ตามประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชาวเขมรถิ่นไทยข้างต้นนั้น ในสมัยเมื่อก่อนการติดต่อกันระหว่างชาวเขมรถิ่นไทยและเขมรกัมพูชาที่ตั้งรกรากอาศัยอยู่ระหว่างภูเขาพนมดงรัก หรือ ดงเร็กนั้นไม่มีการแบ่งเขตแดนหรือประเทศเป็นเครื่องแสดงเขตแดน เพราะต่างก็มีญาติพี่น้องอาศัยอยู่ทั้งสองดินแดน

มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม กัณฑ์ฉลอง ฉบับของวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ หน้าลานที่ ๑๕.(ที่จารึกนามผู้แต่ง ปีพุทธศักราชที่จาร)เหตุผลในบางฉบับที่ปรากฏชื่อผู้แต่งและไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งใบลานมหาเวสสันดรชาดกนั้น ประคอง เจริญจิตรกรรม ยังได้กล่าวถึงการที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งในวรรณกรรมท้องถิ่นไว้ว่า

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ผู้แต่งไม่ประสงค์จะบอกชื่อตนเอง จึงไม่บอกชื่อตลอดจนวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ หรือมิฉะนั้นผู้แต่งได้เขียน ชื่อตนเอง พร้อมวันเดือนปี และสถานที่แต่งไว้ แต่ภายหลังอาจสูญหายหรืออาจถูกลบออก

๒) เนื่องจากมีผู้ศรัทธา หรือมีความนิยมในหนังสือบางเรื่อง และต้องการจะถวายหนังสือเรื่องนั้นให้แก่วัด แต่เขียนตัวหนังสือไม่เป็น จึงจ้างคนเขียนคัดลอกจากฉบับเดิมเสร็จแล้วก็ลงชื่อตนเองแทนชื่อผู้แต่ง

๓) บางคนเห็นว่า เรื่องใดสนุก และไพเราะคิดอยากได้มาไว้เป็นสมบัติของตนเองก็คัดลอกเอามา ตอนที่คัดลอกเอามานี้ ก็ลบชื่อผู้ประพันธ์เก่าออก แล้วเอาชื่อตนใส่แทนด้วยเห็นว่าหนังสือนี้เป็นสมบัติของตน

แต่สำหรับมหาเวสสันดรชาดกฉบับภาษาเขมรในประเทศกัมพูชานั้น ลี ธามเตง กล่าวว่าน่าจะเป็นงานพระราชพิธีของสมเด็จพระหริรักษ์รามาและมหาชาติเขมรนี้ก็มีหลายสำนวน เช่นเดียวกับมหาชาติของไทย พุทธศาสน์บัณฑิตจึงได้ชำระขึ้นใหม่โดยนาย ณุก แถม และจัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้นตามฉบับเดิมเพื่อรักษาสำนวนดั้งเดิมไว้ ปัจจุบันได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่ในปีพ.ศ.๒๕๓๙

๕.๑.๑.๑ สมัยที่แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรที่นำมาศึกษานี้ไม่ปรากฏสมัยที่แต่ง หลักฐานที่ว่า มหาเวสสันดรชาดกของประเทศกัมพูชาเป็นงานพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระหริรักษ์รามา(พระองค์ด้วง) ซึ่งพระองค์ประสูติในปี พ.ศ. ๒๓๓๙ และทิวงคตในปี พ.ศ. ๒๔๐๓ นั้นจริงตามที่ ลี ธามเตง กล่าวไว้ และน่าจะเป็นจริงตามคำกล่าว เพราะในสมัยของพระองค์นั้นทรงพระดำริในการนำพระไตรปิฎกจากประเทศไทย เนื่องจากในกัมพูชาไม่มี จึงทรงประชุมเสนาบดีมนตรีทั้งหลายและจัดมนตรีข้าราชการให้ไปทูลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว ขอพระราชทานพระไตรปิฎกและพระมหา (จาน) คณะธรรมยุติกนิกายมาไว้ในกรุงกัมพูชา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลุ่มราชบัณฑิตประมวลคัมภีร์พระไตรปิฎกจำนวน ๔๐ คัมภีร์แล้วตรัสให้นิมนต์พระอมราภิรักขิต (เกิด) และพระมหา (จาน) ไปยังกรุงกัมพูชาพระองค์คงทรงนิพนธ์มหาเวสสันดรชาดกภาษาเขมรในช่วงนี้หลังจากได้พระไตรปิฎกไป ต่อมาวรรณกรรมเรื่องนี้คงแพร่หลายมายังภาคอีสานตอนใต้ของประเทศไทย ยุคที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่หรือในระยะหลังต่อมาโดยเฉพาะในบริเวณที่มีชาวเขมรอาศัยอยู่นั้นคงได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมต่าง ๆ ของกัมพูชาโดยตรง

ในระยะช่วงเวลาดังกล่าวประเทศกัมพูชายังเป็นประเทศราชของไทย ซึ่งตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว การติดต่อกันของประชาคมในภาคอีสานใต้กับภาคเหนือของกัมพูชาบริเวณนี้ยังมีความเป็นอิสระอยู่ จึงเป็นไปได้ที่การแพร่เข้ามาของวรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดกของกัมพูชา ขยายเข้ามายังภาคอีสานใต้ในช่วงเวลานี้ และมีการคัดลอกต่อ ๆ กันมาโดยมีการแต่งเพิ่มเติม หรือตัดทอนลงตามความสามารถของผู้คัดลอกหรือผู้แต่ง และอาจมีสำนวน

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่แต่งขึ้นใหม่อื่น ๆ โดยผู้แต่งท้องถิ่นภาคอีสานใต้โดยเฉพาะก็อาจเป็นได้ ที่ไม่ได้รับอิทธิพลของฉบับกัมพูชาเลย ก็อาจจะมี

๕.๑.๑.๒ ภาษาที่ใช้แต่ง วรรณกรรมเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชก ฉบับอักษรขอม ที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ ใช้ตัวอักษรขอมจารลงบนใบลาน ไทยเรียกตัวอักษรชนิดนี้ว่าอักษรบรรจง เขมรเรียกว่าอักษรมูล อักษรชนิดนี้มีรูปอักษรคล้ายกับอักษรไทย แต่บันทึกด้วยภาษาและอักขรวิธีเขมร

อักษรขอมมีวิวัฒนาการมาจากอักษรปัลลวะ และหลังปัลลวะซึ่งอักษรทั้งสองชนิดนี้ก็ได้รับอิทธิพลจากอักษรอินเดีย ซึ่งเข้ามาแพร่หลายอยู่ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อักษรชนิดนี้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๔ แต่ยังแฝงลักษณะของความเป็นปัลลวะและหลังปัลลวะอยู่ จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๑๕ จึงปรากฏชัดเจนขึ้น รูปอักษรชนิดนี้เรียกว่าอักษรขอม อักษรชนิดนี้มีการจัดกลุ่มออกเป็น ๒ กลุ่ม ตามแนวทางวิวัฒนาการให้มีชื่อเรียกสอดคล้องกับรูปแบบอักษร คือ กลุ่มรูปอักษรขอมในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๗ เรียกว่าอักษรขอมโบราณและกลุ่มอักษรขอมที่ใช้มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๙ ว่าเป็นอักษรขอมโบราณ

๕.๑.๑.๓ อักษรเขมรที่ใช้มี ๔ แบบ คือการจารึกใบลานนั้น เป็นอักษรขอมในสมัยโบราณนั้นไม่ได้เน้นว่าจะต้องจารอักษรขอมแบบไหน ขึ้นอยู่กับบริบทแต่ละท้องถิ่น และขึ้นอยู่กับนักปราชญ์มีความชำนาญในการจารตัวอักษร จะนั้นการจารอักษรขอมจึงมีหลายแบบดังนี้ อักษรขอมบรรจง ลักษณะการเขียนทรงกลม หักมุมเป็นเหลี่ยมขีดเส้นบนเป็นหยักสก (หนามเตย) ใช้ในการจารใบลานหรือจารึกบนแผ่นหิน อักษรขอมหวัด เขียนทรงสูงเส้นตรง ขีดเส้นบนเหยียดยาว ใช้เขียนในกระดาษ อักษรขอมย่อ เขียนคล้ายอักษรบรรจง แต่ย่อเหลี่ยมให้เกิดความงดงามมากกว่าสำหรับใช้เขียนชื่อหรือเขียนหนังสือสวดมนต์บนกระดาษ อักษรขอมเชรียง มีรูปทรงสี่เหลี่ยมสูงคล้ายอักษรขอมหวัด และอักษรไทยปัจจุบัน แต่มีรูปพยัญชนะบางตัวต่างจากอักษรขอมอื่น ๆ ใช้ในการพิมพ์และการเขียนภาษาเขมร ตัวพิมพ์ใช้เส้นบนหยักสกเหมือนอักษรขอมบรรจง ส่วนตัวเขียนใช้เส้นบนเหยียดยาวเหมือนอักษรหวัด

แต่ในปัจจุบันใช้อยู่เพียง ๒ แบบ คือ อักษรเชรียงและอักษรมูล หรืออักษรขอมบรรจง อักษรขอมสำหรับเขียนหนังสือธรรม (อักษรมูลหรืออักษรขอมบรรจง)นั้น ไทยได้ใช้ก่อนกัมพูชา ภายหลังในสมัยที่พวกเขมรตกมาอยู่ในอำนาจของไทย จึงได้เอาตัวอย่างอักษรขอมซึ่งไทยเปลี่ยนแปลงนั้นไปใช้บ้าง จึงทำให้เกิดอักษรขอมชนิดเดียวกันทั้งในประเทศไทยและกัมพูชา

การจารบนใบลานใช้อักษรขอม ๒ แบบ คือ อักษรขอมบรรจงหรืออักษรมูล และอักษรเชรียงหรืออักษรเฉียง โดยอักษรมูลนั้นใช้เขียนหนังสือธรรม เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก หรือหนังสือเทศน์ เป็นส่วนใหญ่ ส่วนอักษรเชรียงใช้ในการเขียนภาษาเขมรโดยทั่วไปแต่อาจพบได้ในหนังสือธรรมได้เช่นกัน โดยเฉพาะในส่วนตอนท้ายของผูกหนังสือใบลานมีการกล่าวคำขอโทษแก่ผู้อ่านหรือคำออกตัวในเรื่องการจารซึ่งตัวอักษรไม่สวยงามหรือสะอาดตาตลอดจนการตกหล่นของ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตัวอักษรและข้อความ และใช้จารข้อความที่บอกวัน เวลาที่จาร ชื่อผู้จาร การอุทิศส่วนบุญกุศลแห่งการจาร ซึ่งเป็นเรื่องส่วนตัวและแยกออกจากตัวเนื้อเรื่องอย่างชัดเจน

๕.๑.๑.๔ ธรรมเนียมในการแต่ง หมายถึง แบบแผนและวิธีการบางอย่างในการแต่งวรรณกรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับและนิยมทำตามกันโดยทั่วไป มีลักษณะการแต่งที่คล้ายคลึงกันในวรรณกรรมหลาย ๆ เรื่อง เป็นการแต่งเลียนแบบกัน กวีรุ่นต่อ ๆ มาก็นิยมประพันธ์ตามแบบแผนหรือวิธีการนั้นที่กำหนดมาแต่โบราณ วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาษาเขมรเป็นนิทานชาดกเหมือนกับฉบับภาคอีสานเพราะเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นกัน และมีธรรมเนียมในการแต่งแบบชาดกหรือนิทานชาดก

ลักษณะแบบแผนหรือวิธีการแต่งนิทานชาดกนั้น มีโครงสร้างหรือองค์ประกอบของเรื่อง ๕ ส่วน คือ

๑) ปัจจุบันวัตถุ คือ เรื่องปัจจุบัน เป็นส่วนที่ปรารภเรื่อง เริ่มต้นเรื่องว่าพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่ไหน ทะนงปรารภเรื่องอะไร จึงได้ตรัสชาดกเรื่องนี้

๒) อดีตวัตถุ คือ เรื่องในอดีต เป็นการเชื่อมเรื่องปัจจุบันกับเรื่องในอดีต

๓) คาถา คือ ส่วนที่เป็นคาถา

๔) เวยยากรณะ คือ การอธิบายคำหรือวลีที่ยาก ให้เข้าใจง่ายขึ้น

๕) สโมธาน คือ การประชุมชาดกหรือสรุปเรื่องชาดกว่าบุคคลหรือสัตว์ในชาดกเรื่องนั้น ๆ ในอดีตชาติกลับชาติมาเป็นใครบ้าง ในสมัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงชาดก และมีการกล่าวถึงผู้สำเร็จมรรคผลที่เกิดจากการฟังชาดกเรื่องนั้นด้วย

กัณฑ์ชูชกเป็นส่วนหนึ่งในมหาเวสสันดรชาดกที่เป็นนิทานชาดกเรื่องหนึ่ง ซึ่งขาดส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบของนิทานชาดกดังกล่าว ดังนั้นในการศึกษาธรรมเนียมในการแต่งจะพิจารณาเฉพาะที่ปรากฏในกัณฑ์ชูชกเท่านั้น และพบธรรมเนียมในการแต่ง ดังนี้ คือ ๑) บทไหว้ครู ๒) การขึ้นต้นเรื่องในกัณฑ์ ๓) การลงท้ายเมื่อจบกัณฑ์

๕.๑.๒ บุคลิกลักษณะ และคุณสมบัติของชูชกในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอมชูชก เป็นชาวบ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะ ในกาลิงครัฐ มีบิดานามว่าโตลกพราหมณ์ มารดานามว่านางจันทีพราหมณี เมื่อบิดา มารดาตายหมดแล้วจึงค่อยได้ดี อาศัยอยู่กับลุงป้า ที่หมู่บ้านทุนนวิฏฐะโตเป็นหนุ่มเลี้ยงชีพด้วยการเที่ยวภิกขาจารได้ทรัพย์ ๑๐๐ กหาปณะ นำไปฝากไว้กับพราหมณ์ที่เป็นสหายเก่า พราหมณ์ที่เป็นสหายเก่าก็ใช้กหาปณะเสียหมด ภายหลังชูชกกลับมาทวงก็ไม่สามารถจะชดใช้ทรัพย์นั้นได้ จึงยกธิดาชื่อ อมิตตาให้เป็นภรรยาชูชกไป ชูชกจึงพานางอมิตตาไปอยู่บ้านพราหมณ์ชื่อทุนนวิฏฐะนางได้ปฏิบัติหน้าที่ภรรยาที่ดี

ในการศึกษามหาเวสสันดรกัณฑ์ชูชกฉบับอักษรขอมในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษา แบ่งหัวข้อการศึกษาด้านบุคลิกลักษณะของชูชก และนางอมิตตา เป็นบุคลิกลักษณะแตกต่างจากคนอื่นทั้งใน

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เรื่องรูปร่าง ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมอันแสดงให้เห็นลักษณะของตัวละครชาวบ้านได้ชัดเจน ทำให้แปลกตาของผู้พบเห็นไว้ดังนี้

บุคลิกลักษณะ ในด้านต่างๆของชูชก ที่เรียกว่าบุรุษโทษ ๑๘ ประการ คือ ๑)พลงฺกปาโท มีเท้าคดคู้ หรือตีนเกตีนกาง๒)อทฺธนโข มีเล็บเน่าครึ่งเล็บ เป็นต้นผู้ใดมีลักษณะบุรุษโทษ ๑๘ ประการนี้ แม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ตาเข มือเก ตีนกาง อย่างที่เห็นกันอยู่โดยมากโบราณว่าไม่ดีทั้งนั้น คือคนเหล่านี้ไม่ว่าหญิงหรือชาย มักจะมีความคิดเห็นไม่เหมือนใคร และมักเป็นพวกที่ฉลาด แต่อาจจะฉลาดแกมโกง หรือมักเป็นพวกที่กล้าหาญ แต่อาจจะกล้าหาญในทางไม่ดี หรือไม่เหมาะไม่ควร

๕.๑.๒.๑ บุคลิกภายนอกของชูชกบุคลิกภายนอกของชูชก หมายถึง กิริยามารยาทของงชูชกที่แสดงออกกวีพรรณนาถึงรูปร่างลักษณะของชูชกไว้เพียงสั้น ๆ ว่าชูชกนั้นเป็นพราหมณ์บุรุษโทษ ๑๘ ประการ ยึดอาชีพขอทานเลี้ยงตน เป็นคนตระกูลยัญญหุตภุชงค์ สืบพงศ์โภวาทิกชาติ ใกล้เมืองกลิงคราษฎร์ ในใบลานฉบับอักษรขอม จะบรรยายรูปร่างหน้าตาของชูชกไว้ชัดเจนพอสมควร ทำให้มองเห็นภาพที่ชัดขึ้น เพราะมีลักษณะที่ผิดแผกไปจากคนทั่ว ๆไป อันเป็นที่เกิดความตลกขบขันเมื่อพบเห็น โดยกล่าวถึงรูปร่างชูชกว่า เป็นเฒ่าชรามีลักษณะบุรุษโทษแล้ว อีกทั้งยังมีความพิกลพิการ น่าเกียจน่ากลัว น่าขยะแขยงและน่าสมเพช ดังนี้

๕.๑.๒.๒บุคลิกลักษณะพฤติกรรมภายนอก หมายถึง การเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับบุคลิกลักษณะ การพูดจา และความคิดอ่านผู้แต่งได้แต้มเติมให้บุคลิกชูชกมีพฤติกรรมที่แตกต่างไปที่เคยเห็นเคยอ่านในกัณฑ์ชูชก เช่น มีลักษณะเป็นคนเจ้าชู้ เจ้าปัญญา โอ้อวดขี้คุยและตลกขบขัน และเป็นคนโมโหร้าย

๕.๑.๒.๓ บุคลิกภายในของชูชก บุคลิกลักษณะภายในของชูชกนั้น หมายถึงลักษณะนิสัยที่ซ่อนอยู่ภายในของแต่บุคคล ในที่นี้หมายถึง ลักษณะนิสัยของชูชกมีติดตัวมาแต่กำเนิด ในบางครั้งผู้แต่งสื่อให้เห็นถึงความเป็นเฒ่าที่แสนร้าย และแฝงไว้ด้วยความตลกขบขันขาดความยั้งคิด แต่บางครั้งกวีผู้แต่งก็สื่อให้เห็นถึงความเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ของชูชก โดยบรรยายลักษณะชูชกว่าเป็นผู้เฒ่าที่มีความคิดรอบคอบ ในตอนที่ชูชกเก็บหอมรอบริบททรัพย์ได้ร้อยกษาปณ์ ชูชกคิดวางแผนจะนำเงินทองที่เก็บได้นั้นไปใช้จ่ายทำสิ่งต่าง ๆ เช่น ประหยัด รอบคอบ มีความรักในภรรยาของตน ฉลาดมีไหวพริบปฏิภาณ และ มีความเมตตา

๕.๑.๓ คุณค่าในแง่มุมต่าง ๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมเวสสันดรอักษรขอม ชูชกกัณฑ์ หลักธรรม การปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษาคุณธรรมในตัวของนางอมิตตาได้ ๓ ประการคือ

๑) ความเสียสละ เห็นได้จากพ่อแม่ของนางนั้นได้นำเงินทองที่ชูชกนำมาฝากไว้นั้นไปจับจ่ายใช้สอยจนหมด แล้วไม่มีคืนให้ชูชกจึงจำเป็นจะต้องยกลูกสาวให้แทน

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) ความกตัญญูกตเวที เห็นได้จากตอนที่พ่อแม่ยกเธอให้แก่ชูชกนางก็ไม่ได้แสดงอาการขัดเคืองหรือไม่พอใจแต่อย่างใด ยินยอมเป็นภรรยาของชูชกแต่โดยดีเพื่อทดแทนบุญคุณของพ่อแม่

๓) ความยึดมั่นในการทำความดีเห็นได้จากนางอมิตตา ได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของชูชกผู้เป็นสามี ปรนนิบัติชูชกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ในฐานะที่เป็นภรรยา

๕.๑.๓.๑คุณธรรมในครอบครัวฐานะที่เป็นสามี – ภรรยา คุณธรรมของสามีภรรยาในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนี้ ซึ่งสามารถแบ่งหัวข้อได้ดังนี้

๑) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอมในฐานะเป็นสามีพึงให้แก่ภรรยา ผู้อยู่ทิศเบื้องหลังมี ๕ ประการ คือ

(๑) ให้เกียรติยกย่องภรรยาสรรเสริญ

(๒) ไม่ดูหมิ่นภรรยา

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจภรรยา

(๔) มอบความเป็นใหญ่ให้ภรรยา

(๕) ให้เครื่องแต่งตัวแก่ภรรยา

๒) คุณธรรมที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ใบลานมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ชูชกอักษรขอมในฐานะเป็นภรรยาผู้อยู่ทิศเบื้องหลังพึงให้แก่สามี มี ๕ ประการ คือ

(๑)จัดการงานดี

(๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงสามีดี

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจสามี

(๔) รักษาทรัพย์ที่สามีหามาได้

๕.๑.๓.๒ หลักธรรมสังคหวัตถุ หลักธรรมสังคหวัตถุ คือ หลักธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสงเคราะห์เมื่อมาอยู่ด้วยกันเป็นหมู่เป็นคณะหรือเป็นสามี ภรรยาจะต้องมีหลักธรรม ๔ ประการ คือ

(๑) ทาน คือ การให้

(๒) เปยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก

(๓) อัตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์

(๔) สมานัตตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอ

๕.๑.๓.๓ คุณธรรมในฐานะเป็นพ่อแม่มหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกอักษรขอมฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงความรักความห่วงใย

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ของพ่อและแม่ที่มีต่อลูกและคุณธรรมที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างของพ่อแม่ที่ดี ผู้วิจัยได้วิเคราะห์คุณธรรมในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกในฐานะเป็นพ่อแม่ ได้ ๒ ประเด็น คือ

๑) ความห่วงใยลูก

๒) การสั่งสอนลูกให้ยึดมั่นในความดี

๕.๑.๓.๔ ด้านการเมืองการปกครอง

ในสมัยโบราณ กษัตริย์เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาจักรดินแดนของตนเอง มีอำนาจอย่างสมบูรณ์ในมือสามารถที่จะให้คุณและโทษแก่ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองต่างๆ แม้ประทั่งในประเทศไทยของเราในสมัยอดีต ปกครองด้วย กษัตริย์ ที่เป็นทั้งผู้นำและผู้ปกครองสูงสุดในอาณาเขต อาทิ เช่น การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เป็นต้น ซึ่งผู้ปกครองนั้นสามารถแยกได้ ๒ ระดับ คือ กษัตริย์ และ ขุนนางและราชการ

๕.๑.๓.๕ วัฒนธรรมและสังคมสังคม หมายถึง มนุษย์ซึ่งเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ตั้งหลักแหล่งอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานานมีภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิตหรือสภาพความเป็นอยู่ส่วนใหญ่เป็นไปในรูปเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้วรรณกรรมกับสังคมยังมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกกันไม่ออกเนื่องจากกวีผู้ประพันธ์งานวรรณกรรมเป็นมนุษย์คนหนึ่งในสังคมนั้นๆ ย่อมต้องรับเอาสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรมที่ตนอยู่มาเป็นองค์ประกอบในการประพันธ์งานวรรณกรรมของตนซึ่งมีความรู้สึกนึกคิดของกวีจึงมีความสัมพันธ์กับสังคม

- วิถีชีวิตความเป็นอยู่
- อาชีพ
- การแต่งกาย

๕.๑.๓.๖ ด้านเศรษฐกิจ ในสมัยอดีตนั้น ประชาชนส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยอาชีพทำไร่ทำนา หาของป่า และค้าขาย สามารถดำรงอยู่ได้ในแบบวิถีชีวิตที่พอเพียง ด้านเศรษฐกิจการค้าขายสินค้าบริโภค อุปโภคของประชาชนในสมัยก่อนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าเกษตรคือพืชผักผลไม้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ นำมาแลกเปลี่ยนกันหรือใช้เงินซื้อกิน อาชีพการค้าขายที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกนั้น ที่ซื้อขายกัน เช่น ข้าวสาร ปลา ผัก ผลไม้ เป็นต้น ทำให้เกิดเป็นอาชีพขึ้น สร้างเศรษฐกิจแบบครัวเรือน ลักษณะเศรษฐกิจ ที่ชัดเจน อาชีพที่ประชาชนประกอบอยู่ เช่น เกษตรกรรม การค้าขาย รับราชการ หัตถกรรม ขอทาน และนาย

๕.๑.๓.๗ ด้านการศึกษาศิลปะวิทยาที่พบในฉบับภาษาเขมรนั้นศิลปะวิทยาเป็นเรื่องเกี่ยวกับพยากรณ์โชคชะตาดาราศีและความรู้วิชาการแขนงอื่นๆ ดังตอนที่กล่าวถึงชูชกว่าเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกบการทำนายชะตาราศี รู้จักชักจูงใจคน และตอนที่ชูชกกล่าวกับนางอมิตตาว่าตนนั้น

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ไม่มีความรู้ใดๆเลยที่เคยเล่าเรียนมาก็ลืมเกือบหมด เช่น การบวกลบคูณหาร ความรู้ทางปฏิทิน เป็นต้น แสดงว่าคนสมัยนั้นมีความรู้เกี่ยวกับวิชาเหล่านี้ โดยส่วนมากจะศึกษาหาความรู้จากพระสงฆ์ที่วัด ในมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชก ฉบับภาษาเขมรยังกล่าวถึงการศึกษาของกษัตริย์ ดังตอนที่ชูชกได้โกหกพรานเจตบุตรว่าตนเคยเป็นครูสอนพระเวสสันดรทั้งการยุทธการศึกสงคราม พุทธศาสตร์ และไสยศาสตร์ เป็นต้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์วรรณกรรมมหาเวสสันดรชาดก:กรณีศึกษาชูชกกัณฑ์ในคัมภีร์ใบลาน อักษรขอม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวเนื่องกับงานวิจัยนี้มีประเด็น คือ ข้อเสนอแนะให้มีการแปลอักษรขอม ที่เป็นอักษรโบราณ แปลเป็นภาษาไทยให้มากขึ้น เพราะในปัจจุบันนี้นักปราชญ์ผู้รู้เรื่องอักษรขอมอย่างจริง ๆ มีน้อยมาก

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะ

ควรจัดให้มีหลักสูตรการเรียนภาษาขอมในชั้นมหาวิทยาลัย เพื่อจะได้แปลตำราโบราณที่นักปราชญ์รุ่นเก่าได้จารลึกไว้ในใบลานนั้นมีมาก แต่ยังค้นหาไม่พบ ในส่วนอักษรขอมฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษนั้นมีส่วนน้อย แต่ก็เป็นแหล่งที่พระสงฆ์พอที่จะอ่านภาษาขอมได้พอสมควร เช่น ท่านเจ้าอาวาสวัด เป็นต้

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) สนับสนุนการวิจัย เพื่อจะได้ข้อมูลที่เป็นภาษาโบราณที่ประพันธ์ไว้เป็นสำนวนท้องถิ่นในแต่ละภาค เช่น อักษรธรรมในภาคอีสาน อักษรลานนาในภาคเหนือ เป็นต้น

๒) ศึกษาเรื่องภาษาโบราณเหล่านี้ให้เข้าใจถึง ตำรับและรากมูลของภาษาอย่างแท้จริง จึงจะได้ความรู้ที่ไปที่มาของภาษา เพราะการใช้ภาษาแต่ละท้องถิ่นนั้นไม่เหมือน แม้แต่ภาษาไทยในปัจจุบันนี้ แต่ละภาคภาษาพูดก็ไม่เหมือนกัน

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑ ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย.**พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,๒๕๔๓.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กิ่งแก้ว อัตถากร. **วรรณกรรมจากพื้นบ้านใน.** กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๑๔.

ก่อ สวัสดิพานิช. อ้างใน พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยม.** พิษณุโลก : โครงการตำรา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, ๒๕๒๐.

กุหลาบ มัลลิกะมาส. **วรรณคดีวิจารณ์.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๑.

กตัญญู ชูชื่น. **ภาษาเขมรในภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

กรรณิการ์ วิมลเกษม. **พัฒนาการของอักษรโบราณในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ๒๕๔๒.

กาญจนา นาคสกุล. **อ่านภาษาเขมร.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมศิลปากร. **เทศมหาชาติ.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๙๖.

จารุวรรณ ธรรมวัฒร. **ภูมิปัญญาแห่งอีสาน : รวมบทความอีสานคดีศึกษา.** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ๒๕๓๑.

จารึกในประเทศไทย เล่ม ๓ อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕ – ๑๖. กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ.

ฉ่ำ ทองคำวรรณ. **หลักภาษาเขมร.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๐.

ไชยสิริ ปราโมช ณ อยุธยา. **การเปลี่ยนแปลงถ้อยคำและความหมายของสำนวนไทย.**

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ณรงค์ เส็งประชา. **มนุษย์กับสังคม.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.

ทรงเกียรติ เมณฑกา. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศีลจาร (เกษม พุรหฺมสิริมหาเถร ป.ธ. ๓) อดีตเจ้าอาวาสวัดสังข์กระจายวรวิหาร**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๔๒.

ธนิต อยู่โพธิ์ . **ตำนานเทศน์มหาชาติ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๔.

ธรรมสภา. **มหาเวสสันดรชาดก.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

_____ . **สมุดภาพพระมหาเวสสันดรฉบับอนุรักษ์ภาพเขียนพิสดารทางพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร:** ธรรมสภา, ๒๕๔๑.

ธวัช ปุณโณทก. **วิวัฒนาการหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๘.

_____. **วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

_____. **การอ่านจารึกสมัยต่างๆ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

_____. **วิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นเชิงเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

บริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด. **เทศน์มหาชาติ ฉลอง ๒๐๐ ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ๑๑-๑๗ ธันวาคม ๒๕๓๓.** บริเวณพระอุโบสถ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม บริษัท สหพัฒนพิบูล จำกัด, ๒๕๓๓.

บุปผา ทวีสุข. **คติชาวบ้าน.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘.

บุญเรือง คัชมาย์. **ตำราเรียนภาษาเขมร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.

ผจงจิตต์ อธิคมนันทะ. **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย. **พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๕๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์ **ทำนองหลวง**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ อำนวยสาสน์ การพิมพ์, ๒๕๓๑.

พระพิมลธรรม ราชบัณฑิต. (ชอบ อนุจารีมหาเถร). **ปริทัศน์ เวสสันดรชาดก.** ม.ป.ป.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระยาอนุมานราชธน. **ประเพณีเกี่ยวกับเทศกาลตรุษ – สารท ของเสถียรโกเศศ.** กรุงเทพฯ : คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์เอกสารเนื่องในวาระครบรอบ ๑๐๐ ปี พระยาอนุมานราชธน, ๒๕๓๒.

พระเทพวิริยาภรณ์. **มหาเวสสันดรชาดก.** ในงานมุทิตาสักการะพระราชปริยัติสุนทร. (มปพ.), ๒๕๕๐.

พระเทพวิริยาภรณ์. **หนังสือมุทิตาสักการะ.** แด่พระเดชพระคุณฯ เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์โดยหมวดภาษาไทย โรงเรียนสตรีวัดระฆัง, ๒๕๕๐.

พระเทพมุนี (ด้วง). **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศิลาจาร.** กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๔๒.

พระมหาสำรวย ญาณสังวโร. **อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พระราชศิลาจาร.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กิตติวรรณ, ๒๕๔๒.

พุทธศาสนบัณฑิตยสถาน. **พระพุทธศาสนาในกัมพูชา.** แปลโดย ทองสืบ ศุภะมาร์ค และปิ่น มุทุกันต์ ผู้ตรวจ กรุงเทพมหานคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๑๔.

พัฒน์ เพ็งผลา. ชาดกกับวรรณกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.

มหาเวสสันดรชาดก. **คัมภีร์ใบลานอักษรขอม**. ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๔๖๒.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชั่น, ๒๕๔๒.

เรไร สืบสุข. **ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๑.

ศานติ ภักดีคำ. **กวีศรีกัมพุชเทศ : ความเรียงว่าด้วยประวัติกวีเขมร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ, ๒๕๔๓.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สิทธา พินิจภูวดล และ นิตยา กาญจนะวรรณ. **ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย.** กรุงเทพมหานคร : ดวงกมล, ๒๕๒๐.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และโสภนา ศรีจำปา. การพัฒนาระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย. นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

สิทธา พินิจภูวดล และรื่นฤทัย สัจจพันธุ์. **วรรณคดีเปรียบเทียบ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

สวัสดิ์ ทองมีเพชร. **สารัตถธรรมเพื่อการพัฒนา. (คู่มือสอนจริยธรรมและคุณธรรมสำหรับผู้บริหาร)**. นครปฐม : สถาบันพัฒนาผู้บริหารสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๓๖.

สุวิไล เปรมศรีรัตน์ และโสภนา ศรีจำปา. **การพัฒนาระบบการเขียนภาษาเขมรถิ่นไทย**. นครปฐม : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๓.

(๒) วิทยานิพนธ์

นายวิสิทธิศักดิ์ สัตพันธ์. “การศึกษาเปรียบเทียบมหาเวสสันดรชาดกกัณฑ์ชูชกฉบับภาคอีสานและฉบับภาษาเขมร” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๔๔.

นายสมาน โช๊ะเหม. “ มหาชาติฉบับเมืองเพชรบุรี กัณฑ์ชูชก : การศึกษาเชิงวิเคราะห์” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปกร, ๒๕๒๘.

ประคอง เจริญจิตรกรรม. “วรรณกรรมอีสาน : สังข์ศิลป์ชัย” **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต** แผนกวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

ประทุม สุวรรณคังคะ. “การศึกษามหาเวสสันดรชาดกฉบับถิ่นใต้ จากต้นฉบับวัดมัชฌิมาวาส สงขลา” **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๒๖.

พระมหาภิรมย์ คุ้มเพชร. “การศึกษามหาเวสสันดรชาดก ฉบับวัดแสนสุขาราม หลวงพระบาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” . **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต**. สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๖.

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เมทินี รัษฎารักษ์. “การศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมเรื่องจันฑมาตฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา ฉบับอีสานและฉบับภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.** สาขาจารึกภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑.

มณี พะยอมยงค์. การวิเคราะห์เปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต.** สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๐.

มณี พยอมยงค์. “วรรณกรรมแหล่จากอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี**”. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๕.

_____. การวิเคราะห์เปรียบเทียบมหาชาติฉบับภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคใต้. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต**. สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๐.

เรไร สืบสุข. “ไสยศาสตร์ในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต** สาขาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๑.

วิไล ธรรมวาจา. “มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี: การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.

สุวนีย์ ชวนสนิท. “วิเคราะห์ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดกทางวัฒนธรรมไทย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. แผนกวิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.

(๓) **อินเตอร์เน็ต**

ดูรายละเอียดใน **http://202.143.163.245/cai/ta/111**
(เข้าถึงข้อมูล วันที่ ๗ มกราคม ๒๕๕๕).

ดูรายละเอียดใน **http://www.oknation.net/blog/print.php**
(เข้าถึงข้อมูลวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๕๕).

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๔) บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูสุขุมธรรมโชติ (ชื่น กนฺตสีโล). เจ้าอาวาสวัดสว่างทุ่งตะโก ตำบลหนองเมธี อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์, วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๕.

สัมภาษณ์ พระสมุห์ชวลิต อภิชาโต. เจ้าอาวาสวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, วันที่ ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

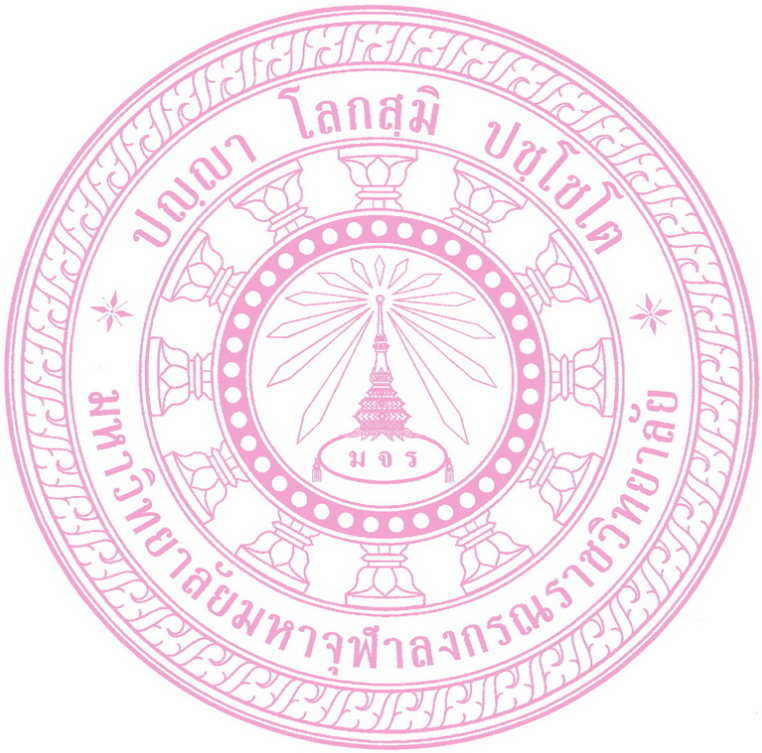

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ภาคผนวก

รูปภาพคัมภีร์ใบลาน

ใบลานหน้า ๓ หน้าลาน และใบลานหมายเลขหน้าลานที่ ๑ – ๒[๑]

ใบลานหมายเลขหน้าลานที่ ๓, ๔, ๕,๖,๗,

[๑] คัมภีร์ใบลานอักษรขอม, ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปภาพคัมภีร์ใบลาน[๒]

ใบลานหมายเลขหน้าลานที่๘,๙,๑๐,๑๑,๑๒,

ใบลานหมายเลขหน้าลานที่๑๓,๑๔,๑๕,๑๖,๑๗,

[๒]คัมภีร์ใบลานอักษรขอม, ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รูปภาพคัมภีร์ใบลาน[๓]

ใบลานหมายเลขหน้าลานที่๑๘,๑๙,๒๐,๒๑,๒๒

ใบลานหมายเลขหน้าลานที่๒๓,๒๔,๒๕

[๓]คัมภีร์ใบลานอักษรขอม,ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาเวสสันดรชาดกอักษรขอม[๕]

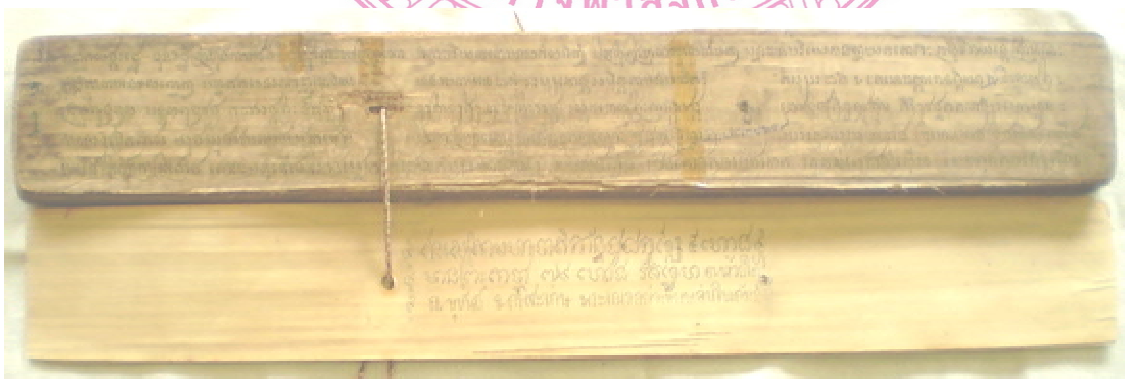

[๕] คัมภีร์ใบลานอักษรขอม, กัณฑ์ฉลอง ฉบับวัดบ้านแขว ตำบลห้วยใต้ อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระสมหมาย ปวโร (ติตะปัน)

เกิด : วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๕

สถานที่เกิด : บ้านเหมือดแอ หมู่ที่ ๗ ต.บ้านเม็ง อ. หนองเรือ จ. ขอนแก่น

การศึกษา : ประถมศึกษา ร.ร.บ้านเหมือดแอ ต.บ้านเม็ง อ.หนองเรือ จ.ขอนแก่น

: มัธยมศึกษา ร.ร.ขอนแก่นวิทยายน

: ประกาศนียบัตรครูพิเศษมัธยม (พ.ม.)

: ครุศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏ เลย จ.เลย พ.ศ. ๒๕๓๙

ประสบการณ์ : รับราชการครู

ผลงานทางวิชาการ : (ยังไม่มี)

อุปสมบท : วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

สังกัดวัด : วัดหนองจิก ต.หนองโดน อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

หน้าที่ : เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เข้าศึกษา : ปริญญาตรี วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๓๗

สำเร็จการศึกษา : วันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๙ มหาวิทยาลัยราชภัฏ จ.เลย

ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดหนองจิก บ้านหนองโดน ต. หนองโดน อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย